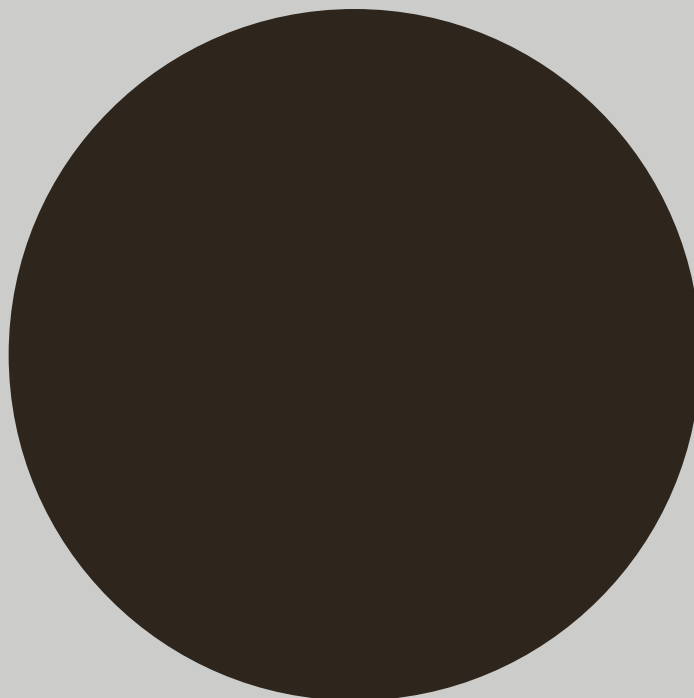

Npof.

2023

Årlig rapport

En sammanställning av oredlighet och
avvikelser från god forskningssed

Årlig rapport

En sammanställning av oredlighet i forskning och avvikelser
från god forskningssed under år 2023

dnr 2.3-23/0088

Innehåll

Förteckning över förkortningar och vissa begrepp	7
---	----------

Sammanfattning	10
-----------------------	-----------

Om rapporten	13
Rapportens syfte är kunskapsspridning, omvärldsorientering och enhetlighet	14

Nämnden har en uppgift -att utreda oredlighet i forskning	17
Nämndens uppgift är att utreda oredlighet i forskning	18

Lagen och hur den tillämpats	21
Definitionen av oredlighet i forskning	22
Planering, genomförande eller rapportering av forskning	22
Fabricering, förfalskning eller plagiering	24
Allvarlig avvikelse från god forskningssed	25
Uppsåt och grov oaktsamhet	26
Endast forskning utförd av vissa utförare omfattas	27
Preskription sker efter 10 år	27
Uppenbart obefogade anmälningar kan avvisas	28
Anmälare är inte part enligt förvaltningsrättens bedömning	28
Så ser processen ut	28

Statistik och erfarenheter från nämndens prövningar	31
36 nya ärenden under året visar på en relativt jämn ärendemängd över åren	32
Jämn fördelning mellan olika typer av misstankar	34
Nämnden fattade beslut i 46 ärenden	42

Korta referat av de ärenden nämnden prövat i sak	51
Korta referat	52
Åtgärder med anledning av nämndens beslut	66

Redovisade uppgifter och synpunkter från lärosätena	71
Antalet anmälningar och prövade ärenden hos lärosätena har ökat	72

Redovisade uppgifter och synpunkter från övriga forskningshuvudmän	81
Bland de övriga forskningshuvudmännen är det bara en som fått in en anmälan	82

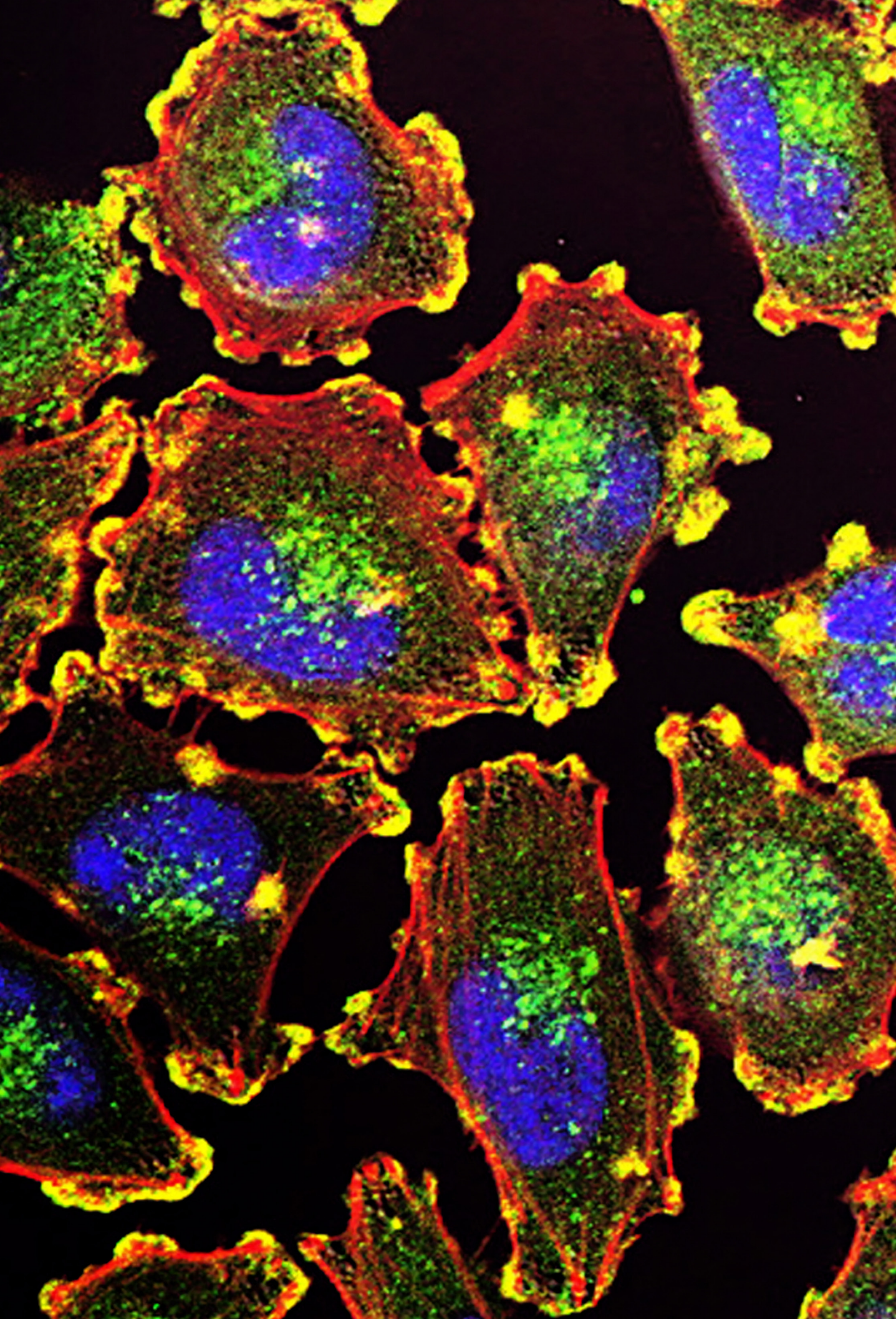
Avslutande reflektioner	85
Erfarenheter från nämndens ärenden kan användas i det förebyggande arbetet	86

Förteckning över förkortningar och vissa begrepp

I rapporten används vissa förkortningar och begrepp. För att underlätta läsningen har vi sammanfattat några av dem här.

ALLEA	All European Academies
EPM	Etikprövningsmyndigheten
Forskningshuvudman	En statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskning utförs
Förarbete	Regeringens proposition 2018/19:58 Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning eller SOU 2017:10
Författning	Lag, förordning eller föreskrift
Lärosäte	Inrättning för högskoleutbildning (högskola eller universitet). I rapporten används begreppet lärosäte för att beteckna de högskolor och universitet som staten är huvudman för och som omfattas av högskoleförordningen
Npof	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning
SUHF	Sveriges universitets- och högskoleförbund
ÖNEP	Överklagandenämnden för etikprövning
Övriga forskningshuvudmän	Statliga myndigheter, kommuner och regioner samt enskilda utbildningsanordnare

Förord

Under 2023 har nämnden fortsatt sitt arbete med att genomföra så rättssäkra och skyndsamma prövningar av anklagelser om oredlighet i forskning som möjligt. Alla ledamöter och anställda vid kansliet har under åren fått en ganska stor erfarenhet av såväl prövningarna i sak som de rutiner som gäller, vilket betytt att verksamheten under detta fjärde verksamhetsår kunnat bedrivas på ett förhållandevis smidigt sätt. Inte minst har införandet av en mer standardiserad blankett för anmälningar från enskilda betytt att dessa ärenden blivit lättare att hantera både administrativt och vid själva prövningen. Det betyder inte att det inte finns saker att förbättra. Nämnden ser kontinuerligt över sin kommunikation med enskilda berörda forskare, sakkunniga och övriga intresserade och är medveten om att det inte är ett arbete som kan avslutas utan något som ständigt måste utvecklas. Kontakterna med forskarsamhället är naturligtvis särskilt viktiga i detta sammanhang, något som nämnden försöker upprätthålla dels genom att ledamöterna är aktiva forskare inom olika vetenskapsområden, dels genom utbyte med forskningshuvudmännen direkt eller genom organisationer såsom SUHF.

Vid en tillbakablick på verksamheten 2023 så är det tre saker som sticker ut. Det första är att ärendena visserligen blivit något färre men att de å andra sidan är mer omfattande än under tidigare år. Varje ärende kan numera omfatta ett stort antal publikationer och ett ännu större antal forskare. Detta ställer nya krav på nämnden vad gäller både den administrativa hanteringen och prövningen i sak. Den andra nyheten hänger samman med den första och har att göra med att det under 2023 allt oftare uppstått svårigheter med att avgöra om en forskare är anknuten till en svensk forskningshuvudman eller inte. Bara forskare med en sådan anknytning ska prövas av nämnden, andra personer ska prövas av myndigheterna i deras respektive land. Många forskare har dock två eller flera "tillhörigheter" vad gäller tjänster, forskningsmedel, samarbeten eller

affilieringar. Ibland kan kopplingen till en viss forskningshuvudman vara ännu svagare och till saken hör att dessa faktorer också ändras över tid. Eftersom lagen avser forskning som åtminstone är tio år gammal kan det behövas omfattande undersökningar för att reda ut om en viss forskare vid tiden för en publikation eller dylikt hade en tillräckligt stark anknytning till en svensk forskningshuvudman för att falla in under lagen. Ytterst blir det inte sällan en bedömning i det enskilda fallet om så är fallet eller inte.

Den tredje förändringen som är värd att peka på är de rättsprocesser som nämnden måste delta i när besluten överklagas till förvaltningsdomstol. Detta har under 2023 blivit ett mer vanligt förekommande inslag i verksamheten och ställer nya krav på nämnden och då särskilt på kansliet som av praktiska skäl måste föra nämndens talan i domstol. Processföringen är ett inslag som kräver resurser, vilket påverkar den övriga verksamheten. Deltagandet i muntliga förhandlingar inför domstol är vidare både tidskrävande i sig och medför merarbete med att bemöta motparternas argument, försöka presentera nämndens beslut på ett så pedagogiskt sätt som möjligt för rättens ledamöter och dessutom ge motparterna den service som de ska ha vad gäller insyn i nämndens ärenden. I huvudsak har nämndens beslut stått sig vid domstolarnas prövning och det har också kommit värdefull vägledning om hur domstolarna ser på olika rättsliga frågor, något som varit välkommet. Möjligen kan det i framtiden innebära att nämndens uppgifter i domstol kan bli lättare att utföra.

I och med utgången av 2023 avslutades nämndens första mandatperiod och en delvis ny nämnd kommer under 2024 att ta sig an de utmaningar som finns. Det är nämnden väl rustad för.

Thomas Bull
Ordförande

Sammanfattning

36 nya ärenden om misstänkt oredlighet

Under 2023 kom det in 36 ärenden om misstänkt oredlighet i forskning till nämnden. Tidigare år har antalet varit 35 – 47 ärenden.

10 ärenden är överlämnade från forskningshuvudmän och 26 är anmälningar från enskilda.

Överlämnandena kommer från 9 lärosäten.

Anmälningarna avser misstankar riktade mot forskning vid 8 lärosäten, 3 privata företag och 2 forskningshuvudmän i utlandet.

Misstankarna avser förfalskning i 21 fall, fabricering i 20 fall och plagiering i 11.

Hälften av ärendena rör medicin och hälsovetenskap.

9 fällande och 23 friande beslut

Under året fattades beslut i 46 ärenden. I 9 ärenden konstaterade nämnden oredlighet i forskning. 4 av dem gällde plagiering, 3 förfalskning och 2 både förfalskning och fabricering.

I 23 av besluten friades däremot samtliga forskare. I 9 av dem bedömde nämnden att det var fråga om allvarliga avvikelser från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering, men att det inte skett med uppsåt eller av grov oaktsamhet. 14 ärenden avvisades för att misstankarna var uppenbart obefogade eller föll utanför lagens tillämpningsområde.

Totalt sett har 31 beslut överklagats under 2020-2023, varav 12 under 2023. Under de åren har 5 domar meddelats, under 2024 ytterligare 6. Domstolarna har gjort samma bedömningar som nämnden med tre undantag i vissa delar.

Det är fler anmälare än anmälda som överklagar besluten, 19 anmälare och 12 anmälda. Överklagandena från anmälare har genomgående avvisats av förvaltningsrätten för att anmälare inte anses kunna överklaga nämndens beslut. Hittills är det 18 överklaganden som avvisats.

4 andra avvikelser från god forskningssed

Lärosätena rapporterar att de under 2023 har fått in 45 anmälningar med misstankar om avvikelser från god forskningssed. Under året prövade de 24 ärenden och konstaterade avvikelser i 4 av dem. Avvikelseorna avsåg att felaktiga meriter angetts i en artikel, två datahanteringsfrågor, en medförfattarskapsfråga samt plagiat i en artikel, i en forskningsmedelsansökan och i ett seminarieunderlag. Vid övriga forskningshuvudmän har endast 1 anmälan med misstankar om avvikelser inkommit.

Utbildning är den vanligaste åtgärden som beslutas

Utbildningsåtgärder är fortsatt den vanligaste åtgärden forskningshuvudmännen beslutar om med anledning av nämndens beslut. Andra vanliga åtgärder är att rutiner och styrdokument ses över eller att det görs justeringar kopplat till arbetsmiljön. Arbetsrättsliga åtgärder är inte vanliga, men de som förekommer avser främst tillrättavisande samtal. I övrigt skiljer sig åtgärderna åt men avser exempelvis att handledarskap setts över och att villkor och mallar för affilieringsavtal justerats.

Färre frågetecken

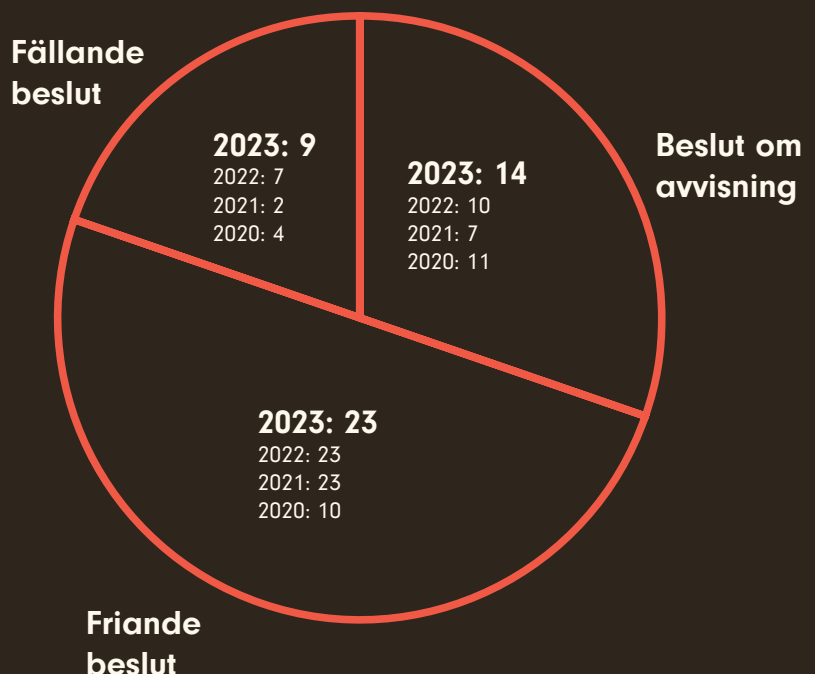
Årets enkäter till lärosäten respektive övriga forskningshuvudmän visar på färre frågor om tolkningar av lagen, gränsdragningsfrågor och oklarheter jämfört med tidigare år.

Det finns erfarenheter att dra för att värna god forskningssed

Ett grundläggande syfte med lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning är att värna förtroendet för svensk forskning. En del av det arbetet är att dra lärdomar av tidigare ärenden och erfarenheter. I det avseendet bör det pekas på att det finns vissa typer av misstankar som återkommer i de ärenden som kommer till nämnden. Det finns också ett antal återkommande förklaringar till varför oredlighet skett. De återkommande misstankarna rör textplagiering men också att fel bilder används i vetenskapliga artiklar. De vanliga förklaringarna är press att producera artiklar, en utsatt arbetsmiljö, osäkerhet kring vad som gäller vid samförfattande och brister i datahantering. Det är även vanligt att de anmälda forskarna anger att de lutat sig mot referentgranskningen och att den förväntas avgöra om forskningen brister eller inte. Ett återkommande argument är också att det inte spelar roll om det är rätt bilder som visas i en artikel, bara de visar det gruppen avsett att visa, eller att felet inte påverkar slutsatserna.

Forskningshuvudmännen har enligt lagen det övergripande ansvaret för att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed. Förhoppningen är att dessa erfarenheter kan användas inom ramen för det arbete detta ansvar innebär. Förhoppningen är också att god forskningssed ses som en grundläggande kvalitetsfaktor för ny kunskap av god kvalitet genom forskning.

Utgång i beslutade ärenden 2020 – 2023.

Om rapporten

Syftet med den här rapporten är att bidra till kunskapsspridning, omvärldsorientering och enhetlighet i frågor kopplade till god forskningssed och oredlighet i forskning.

Rapportens syfte är kunskaps-spridning, omvärlds-orientering och enhetlighet

Rapporten har tagits fram på uppdrag av regeringen

Det här är Npof:s fjärde årliga rapport. I rapporten redovisar vi de ärenden som kommit in till myndigheten och de bedömningar av oredlighet i forskning vi gjort med fokus på år 2023. Vi beskriver även vilka åtgärder forskningshuvudmännen vidtagit med anledning av våra beslut. Utöver det redovisar vi vilka misstankar om andra avvikelser forskningshuvudmännen prövat och hur de arbetar för att verka för god forskningssed och förebygger oredlighet i sina verksamheter. Rapporten avslutas med ett avsnitt med reflektioner.

Rapporten syftar till att sprida kunskap om frågor kopplade till god forskningssed och bidra till en omvärldsorientering bland annat kring hur olika forskningshuvudmän arbetar med dessa frågor. Förhoppningen är att rapporten kan användas som underlag för diskussioner om hur god forskningssed kan stärkas och hur oredlighet i forskning kan förebyggas, med det övergripande syftet att värna förtroendet för svensk forskning. Rapporten är därför skriven för att läsas av Npof:s uppdragsgivare, forskningshuvudmän, forskarsamhället och den intresserade allmänheten.

Det är regeringen som gett nämnden uppdraget att varje år ta fram rapporten. Enligt uppdraget ska rapporten innehålla:

- en sammanställning av de beslut nämnden fattat under föregående kalenderår
- information om vilka åtgärder forskningshuvudmännen genomfört eller planerar att genomföra med anledning av nämndens beslut – det gäller beslut både när nämnden fällt forskare för oredlighet eller friat dem för att man inte har konstaterat uppsåt eller grov oaktsamhet (se 13 § nedan)
- information om vilka andra avvikelser än oredlighet i forskning som lärosätena har prövat (se 18 § nedan).

13 §

Enligt 13 § lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning har forskningshuvudmännen en återrapporterings-skyldighet till nämnden. Skyldigheten gäller de fall då nämnden har fattat ett beslut om att det har förekommit oredlighet i forskning eller att det har förekommit en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering utan att uppsåt eller grov oaktsamhet har kunnat konstateras. Forskningshuvudmannen ska i dessa fall rapportera till nämnden vilka åtgärder huvudmannen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av beslutet. Rapporteringen ska ske inom sex månader efter att beslutet har vunnit laga kraft.

18 §

Enligt 1 kap. 18 § högskoleförordningen (1993:100) ska en högskola till nämnden senast den 30 mars varje år i oidentifierad form redovisa uppgifter om avvikelser från god forskningssed som under föregående kalenderår har prövats inom högskolan.

Det finns en skillnad mellan de båda paragraferna när det gäller vilka som har en skyldighet att rapportera uppgifter till nämnden. Skyldighet enligt 13 § lagen avser forskningshuvudmän men högskoleförordningen avser endast högskolor. Med forskningshuvudman avses enligt lagen en statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskning utförs. Med högskola avses i högskoleförordningen högskolor och universitet. Alla högskolor enligt högskoleförordningen är forskningshuvudmän, men alla forskningshuvudmän är inte högskolor. Inrapporteringen enligt högskoleförordningen avser alltså bara högskolor och inte övriga forskningshuvudmän vilka är väsentligt fler.

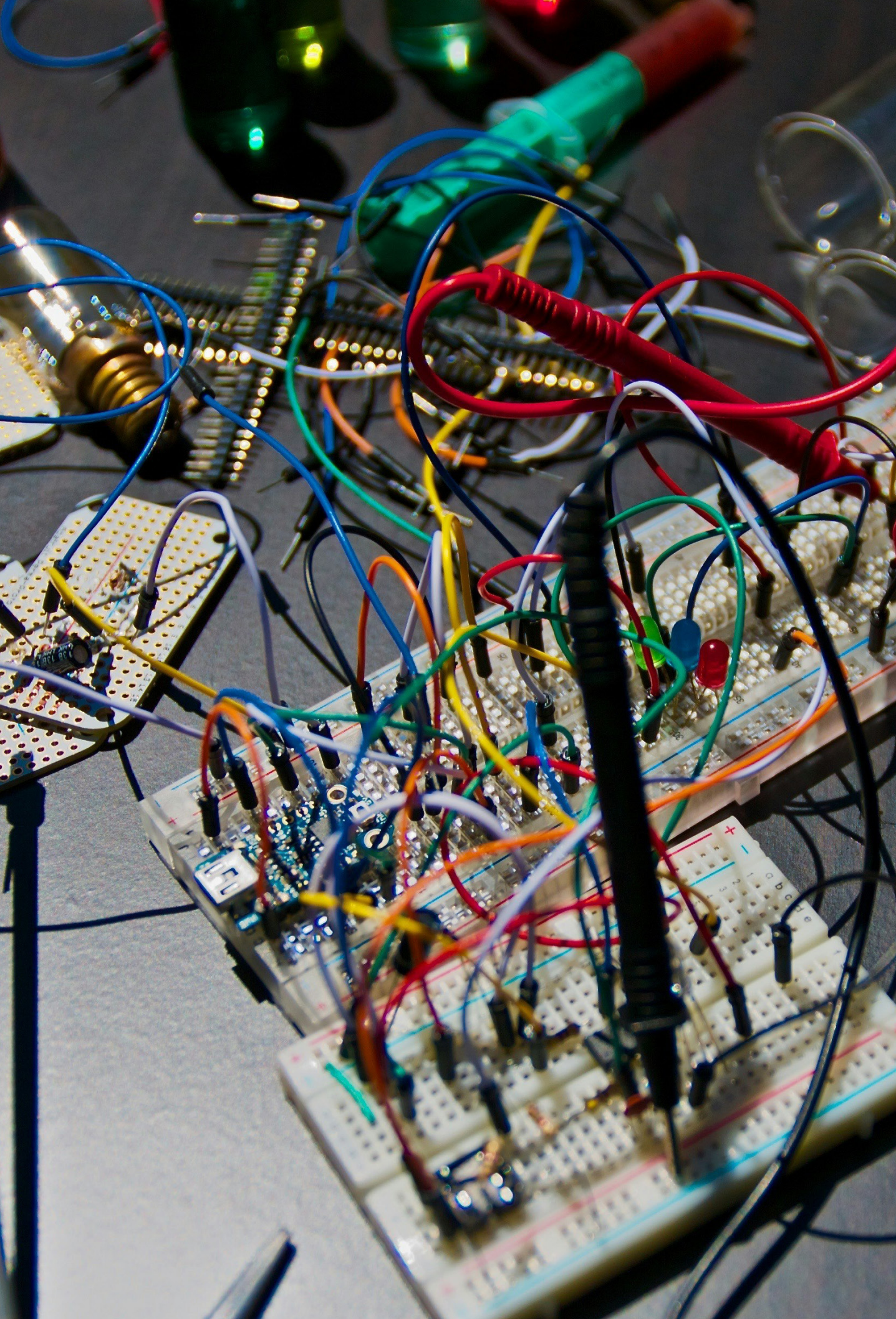
Rapporten fokuserar på år 2023. Det är nämndens fjärde verksamhetsår och det fjärde året som lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning gällt (nedan kallad lagen). Som vi noterar i tidigare rapporter tar det vanligtvis tid att införa en ny lag. Det tar även tid att etablera en ny myndighet och för redan befintliga verksamheter att anpassa sig till den nya ordningen och rollfördelningen. Vilka lärdomar och slutsatser som kan dras efter dessa år och av de uppgifter som redovisas i den här rapporten återstår att se kommande år. Vi ser fram emot att följa och analysera utvecklingen tillsammans med sektorn under de kommande åren och om möjligt presentera mer jämförande underlag.

Rapporten bygger i huvudsak på enkäter, ärendestatistik och återrapporteringar

Underlaget till rapporten bygger på:

- nämndens beslut och ärendehandläggning under 2020–2023
- en enkät till de 31 universitet och högskolor (lärosäten) som omfattas av högskoleförordningens krav på att lämna uppgifter till nämnden (svarsfrekvensen var 100 procent)
- en enkät till ett urval av andra forskningshuvudmän som omfattas av lagen. Denna enkät skickades till statliga myndigheter, kommuner och regioner och enskilda utbildningsanordnare (svarsfrekvensen var 65 procent för statliga myndigheter, 57 procent för regioner, 21 procent för kommuner och 46 procent för enskilda utbildningsanordnare). Dessa forskningshuvudmän omfattas inte av krav på att lämna uppgifter till nämnden. Enkäten syftade till att ge en mer heltäckande bild av forskningshuvudmännens syn på lagen, hur de arbetar med god forskningssed och avvikelser från den etcetera. Enkäten skickades inte till återstående forskningshuvudmän som omfattas av lagen så som staten i form av aktiebolag eller stiftelser (se punkt 3, 4 och 6 i 3 §) då det bedömdes vara för tidskrävande att identifiera dessa aktörer
- de återrapporteringar forskningshuvudmännen gjort inom sex månader efter nämndens beslut enligt 13 § lagen
- erfarenheter från de ärenden som hanterats samt
- synpunkter från en konferens som hölls tillsammans med Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) för lärosätena den 29 maj 2024.

I rapporten används begreppet "lärosäte" för att beteckna de högskolor och universitet som staten är huvudman för och som omfattas av högskoleförordningen. De forskningshuvudmän som omfattas av lagen, men inte av högskoleförordningen, benämner vi "övriga forskningshuvudmän". Här ingår exempelvis statliga myndigheter, kommuner och regioner samt enskilda utbildningsanordnare. När begreppet "forskningshuvudmän" används i rapporten, avser vi både lärosäten och övriga forskningshuvudmän. Vi har valt att inte löpande referera till förarbeten som källa i rapporten för att inte tynga läsningen. När förarbeten till lagen beskrivs avser vi proposition 2018/19:58 eller SOU 2017:10.

Nämnden har en uppgift -att utreda oredlighet i forskning

Nämndens uppgift är tydlig och avgränsad. Där nämndens uppgift tar slut tar andras ansvar vid.

Nämndens uppgift är att utreda oredlighet i forskning

Npof inrättades den 1 januari 2020 som en statlig myndighet under Utbildningsdepartementet.

Nämnden har i uppgift att pröva oredlighet i forskning. Det innebär att nämnden utreder och bedömer om en forskare gjort sig skyldig till oredlighet i forskning eller inte, vilket sammanfattas i ett beslut. Nämnden har endast den uppgiften. Att besluta om konsekvenser för de forskare som prövats är däremot inte nämndens uppgift, inte heller att ge enskilda forskare råd eller att utbilda kring god forskningssed. Detta är i stället forskningshuvudmännens ansvar. De har det övergripande ansvaret för att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed enligt 5 § lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet (nedan kallad lagen). Den organisation, infrastruktur, utbildning, information etcetera som krävs för detta åligger därmed forskningshuvudmännen. Likaså att verka för att oredlighet förebyggs.

Efter att nämnden fattat sitt beslut är det forskningshuvudmännen som beslutar om konsekvenser för de inblandade och om åtgärder behöver vidtas på exempelvis den berörda institutionen eller i forskargruppen. Det kan handla om allt från mer formella åtgärder inom det arbetsrättsliga området till utbildning eller andra stödinsatser. Forskningshuvudmännen ska enligt 14 § även underrätta vetenskapliga tidskrifter, forskningsfinansiärer, myndigheter och andra berörda om nämndens beslut. Det gäller såväl om nämnden fällt någon av deras forskare som om någon friats men det skett en allvarlig avvikelser från god forskningssed. Se mer om detta i kapitlet Korta referat av de ärenden nämnden prövat i sak, samt i kapitlet Avslutande reflektioner.

Misstankar som inte gäller oredlighet utan andra typer av avvikelser från god forskningssed utreds av forskningshuvudmännen utan inblandning från Npof. För lärosäten framgår det av 1 kap. 17 § högskoleförordningen (1993:100) att så ska ske, men för övriga forskningshuvudmän finns ingen specifik reglering utan det får anses följa av allmänna krav på regelefterlevnad och intern styrning och kontroll. Om nämnden bedömer att ett ärende inte rör oredlighet i forskning men kan gälla andra avvikelser från god forskningssed, ska nämnden underrätta den berörda forskningshuvudmannen om det enligt 11 § lagen.

Många ärenden vid nämnden bottnar i konkurrens och konflikter samt brister i datahantering, lagring och dokumentation av data. I egenskap av arbetsgivare har forskningshuvudmännen ansvar för arbetsmiljön, bland annat att verka för en god arbetsmiljö och förebygga ohälsa. När det gäller att skapa förutsättningar för forskarna att följa god forskningssed bör även ansvaret för arkivbildning och arkivvård etcetera betonas liksom ansvaret att bedriva ett systematiskt och riskbaserat informationssäkerhetsarbete. Vi återkommer till detta i kapitlet Avslutande reflektioner.

Npof bildades som ett led i att främja god forskningssed

Innan 2020 prövades alla misstankar om oredlighet i forskning av forskningshuvudmännen själva och det saknades en gemensam definition av vad oredlighet i forskning var. Regeringen bedömde att det fanns brister i de prövningar som gjordes. Det handlade bland annat om att misstankar hanterades på olika sätt och att det fanns för stora olikheter i de utredningar som gjordes och de konsekvenser som beslutades. Trovärdigheten hos utredningarna ifrågasattes, eftersom det kunde finnas ett motsatsförhållande när forskningshuvudmännen skulle utreda misstankarna på ett opartiskt sätt och samtidigt värna sitt eget anseende. I förarbetena uttalades:

”Frågor om oredlighet i forskning måste hanteras på ett sätt som främjar allmänhetens förtroende för forskningen. Systemet måste vara tydligt och rättssäkert och ge skydd och stöd till alla inblandade, det vill säga både de personer som har väckt frågor om misstanke om oredlighet och de som misstankar riktas mot. En tydlig och rättssäker hantering av misstänkt oredlighet i forskning syftar också

till att oredlighet ska upptäckas och att felaktiga forskningsresultat ska dras tillbaka eller rättas, vilket i sin tur bidrar till ökad tillförlitlighet och kvalitet i forskningen. En tydlig och rättssäker hantering förebygger också uppkomsten av oredlighet.”¹

Genom en centraliserad prövning av misstänkt oredlighet vid en ny myndighet, är avsikten att skapa bättre förutsättningar för att hantera misstankarna på ett opartiskt och enhetligt sätt. Andra avvikelser från god forskningssed som inte faller under den lagstadgade definitionen av oredlighet hanterar dock forskningshuvudmännen själva även fortsättningsvis.

Nämndens sammansättning

Nämnden utses av regeringen för fyra år i taget. Ledamöterna är seniora forskare inom olika ämnesområden och med erfarenhet av arbete med forskningsetiska frågor. Nämndens ordförande ska vara eller ha varit domare eftersom nämndens avgöranden innebär en rättslig prövning och har domstolsliknande karaktär.²

Nämnden sammanträder cirka tio gånger om året och fattar då beslut i oredlighetsärendena. Eftersom nämnden är myndighetens ledning fattar de även beslut om styrdokument, intern styrning och kontroll etcetera liksom andra myndighetsledning gör.

Så initieras ett prövningsärende

Prövningsärenden vid Npof kan initieras på tre olika sätt:

- En forskningshuvudman lämnar över ett ärende till Npof.
- Enskilda personer eller andra gör en anmälan.
- Npof tar upp en fråga om oredlighet i forskning som Npof har fått kännedom om på något annat sätt.

Forskningshuvudmän har en skyldighet att överlämna ärenden till Npof om det kan misstänkas att oredlighet i forskning förekommit i forskningshuvudmannens verksamhet. ”Kan misstänkas” är en mycket låg misstankegrad och avsikten från lagstiftarens sida är att det ska tolkas generöst, så att alla ärenden som skulle kunna vara oredlighet kommer att utredas av Npof. Det framgår också att tröskeln ska vara låg. Det innebär att om det är oklart om det rör sig om ett fall av misstänkt oredlighet i forskning eller avvikelse från god forskningssed i övrigt, bör huvudmannen lämna över handlingarna i ärendet till Npof för prövning.³

Enskilda personer eller andra myndigheter kan också vända sig direkt till Npof med misstankar om oredlighet. Den möjligheten syftar till att öka möjligheten att alla misstänkta fall av oredlighet utreds av Npof. Det underlättar också för den anmälare som inte vet vilken forskningshuvudman hen ska vända sig till med misstankar och ska också vara en sorts kontrollfunktion, så att ärenden inte stannar vid forskningshuvudmannens prövning.

Anmälare kan vara anonyma om anmälan kan utredas trots anonymiteten, till exempel att det går att förstå vad saken gäller eller att vi kan ställa frågor till anmälaren vid behov. Att helt neka anonyma att anmäla anser vi inte är möjligt eftersom Npof har viss serviceskyldighet och vägledningsplikt enligt förvaltningslagen samt att utredningsskyldigheten åvilar Npof, inte anmälaren.

Npof får även utreda misstankar om oredlighet på eget initiativ. Några exempel enligt förarbetena är om nämnden i ett ärende upptäcker att även andra forskare än de som ärendet avser kan ha gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning eller om uppgifter om eventuell oredlighet förekommer i media.

Npof har inte initierat några egna ärenden under de första verksamhetsåren. Från år 2021 och framåt har vi dock utvidgat ärenden genom att pröva alla de forskare som angivits som författare på en artikel och inte bara de personer som pekats ut som misstänkta av en anmälare eller i ett överlämnande. Det har i ett fåtal fall även beslutats att fler misstankar ska prövas än de som anmäls eftersom misstankarna framgått tydligt av materialet.

1 Prop. 2018/19:58 s. 19.

2 Prop. 2018/19:58 s. 19, 5 § förordningen (2019:1152) med instruktion för Nämnden för prövning av oredlighet i forskning.

3 Prop. 2018/19:58 s. 53.

Lagen och hur den tillämpats

Lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning tillkom för att värna förtroendet för svensk forskning. Den befäster det ansvar forskare haft sedan tidigare – att följa god forskningssed.

Definitionen av oredlighet i forskning

Enligt 4 § i lagen ansvarar forskaren för att följa god forskningssed i sin forskning. Det innebär enligt förarbetena bland annat att inte vara oredlig och att inte bryta mot lagar och erkända forskningsetiska normer.

I lagen har oredlighet i forskning definierats i lag för första gången. Oredlighet i forskning är:

en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.

Även om det innebar en förändring att definitionen förts in i lag, bygger definitionen på internationell kodex som varit etablerad och erkänd inom forskarsamhället sedan lång tid tillbaka, exempelvis Den europeiska kodexen för forskningens integritet.¹

Bedömningen i ett ärende sker stegvis och följer strukturen i oredlighetsdefinitionen i lagen. Det betyder att om ett steg inte är uppfyllt stannar prövningen där och går inte vidare till nästa steg. Endast om samtliga steg är uppfyllda är det fråga om oredlighet i forskning. Stegen är, förenklat beskrivet:

1. Omfattas den anmälda av lagen?
2. Är det fråga om planering, genomförande eller rapportering av forskning?
3. Är det fråga om fabricering, förfalskning eller plagiering?
4. Är det en allvarlig avvikelse från god forskningssed?
5. Har det skett med uppsåt eller grov oaktsamhet?

Nedan beskriver vi de olika delarna av definitionen och ger exempel på nämndens bedömningar i respektive del. Besluten som exemplifieras har behandlat den fråga som berörs under respektive rubrik, men har inte inneburit att någon fällts för oredlighet i samtliga fall. Eftersom varje ärende bedöms utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och omständigheterna inte kan summeras i rapporten bör exemplen läsas som just exempel, men inte som generella principer. För att få en mer fördjupad bild kan besluten läsas på npof.se/beslut. För en heltäckande bild av omständigheterna i respektive ärende hänvisas dock till den kompletta akten i ärendet.

Kravet på att den allvarliga avvikelsen ska ha skett under "planering, genomförande eller rapportering av forskning" innebär enligt förarbetena att avvikelser under hela forskningsprocessen ska omfattas.²

Vad som avses med forskning är inte definierat i lagen. I förarbetena anges att nämnden med vägledning av de olika definitioner av forskning som finns och bedömningar i andra förarbeten får ta ställning till om ett ärende gäller forskning eller inte.³ I lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) finns en definition av forskning som bygger på den så kallade Frascatimanualen från OECD. Npof har valt att använda den definitionen. I 2 § etikprövningslagen anges att med forskning avses:

Planering, genomförande eller rapportering av forskning

¹ Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Reviderad utgåva. Berlin: All European Academies (ALLEA), 2018. Finns även i en reviderad version från 2023.

² Prop. 2018/19:58.

³ Prop. 2018/19:58.

vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete eller vetenskapliga studier genom observation, om arbetet eller studierna görs för att hämta in ny kunskap, och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund, dock inte sådant arbete eller sådana studier som utförs endast inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller på avancerad nivå.

De flesta anmälningar som kommer in till nämnden avser forskning. I några fall har nämnden dock bedömt att det inte varit fråga om forskning. Det har gällt till exempel en lärobok, ett cv och en publikationslista (se exempelvis dnr 3.2-20/0135, 3.2-21/0066 och 3.2-21/0136).

Vad som ingår i "planering av forskning" har bedömts i ett antal fall. Det har då ansetts att forskningsmedelsansökningar utgör planering av forskning, likaså en ansökan om etisk prövning (se exempelvis dnr 3.1-21/0085, 3.1-21/0173, 3.2-22/0151 och dnr 3.2-20/0118).

Vad som är "genomförande av forskning" har inte prövats mer än i ett fåtal fall. Bland annat har begreppet bedömts omfatta ett opublicerat avhandlingsmanus som fortfarande var under bearbetning (se exempelvis dnr 3.2-22/0094).

Flerparten av ärenden har avsett "rapportering av forskning" och då i huvudsak publicerade vetenskapliga artiklar men även avhandlingar. När manuskript till artiklar skickats till tidskrifter har det i flera fall bedömts vara ett led i rapportering av forskning (se exempelvis 3.1-21/0026, 3.1-21/0056, 3.2-21/0153, 3.2-21/0156 och 3.1-22/0054). En poster respektive en Power-Point som presenterats vid vetenskapliga seminarium har i de fallen ansetts omfattas av begreppet (se exempelvis 3.1-20/0029 och 3.1-22/0093). Likaså har projektrapporter som publicerats på en forskningsfinansiärs hemsida och en prisansökan betraktats som rapportering av forskning (se exempelvis 3.2-20/0116, 3.2-21/0153 och 3.1-22 0133).

Frågan om något är forskning anknyter också till vilka det är som utfört ett arbete, är det forskare eller till exempel studenter på grundnivå. "Forskare" är ingen skyddad yrkestitel och begreppet definieras inte i lagen. Av förarbetena framgår dock att personer som genomgår eller har genomgått forskarutbildning och som deltar i forskning ska betraktas som forskare. Övriga personer som deltar i forskningsverksamhet, exempelvis studenter på grundnivå eller avancerad nivå samt teknisk och administrativ personal, bör däremot inte räknas som forskare.⁴ Nämnden har mot bakgrund av detta bedömt att masterstudenter inte varit forskare i ett antal ärenden (se exempelvis 3.2-21/0040 och 3.2-21/0105). En laboratorieassistent, laboratorieingenjör och en forskningsingenjör ansågs inte vara forskare då de inte genomgick eller genomgått forskarutbildning (se exempelvis 3.1-21/0056, 3.2-22/0054 och 3.2-22/0110). En person som genomgått forskarutbildning, men var anställd som teknisk/administrativ personal, ansågs dock vara forskare när hen deltog i forskning (se exempelvis 3.1-20/0068).

Fabricering, förfalskning eller plagiering

De avvikelser från god forskningssed nämnden ska pröva är fabricering, förfalskning och plagiering. Lagstiftaren har inte definierat begreppen i lagen, men förarbetena hänvisar till hur begreppen beskrivs i forskningsetiska kodexar och riktlinjer, bland annat Den europeiska kodexen för forskningens integritet.⁵ Enligt propositionen beskrivs begreppen ofta på följande sätt⁶:

Fabricering	forskaren hittar på data och återger dem som riktiga.
Förfalskning	forskaren utan berättigande manipulerar forskningsmaterial, utrustning eller processer, eller ändrar eller utelämnar data eller resultat.
Plagiering	forskaren använder andra personers texter, arbete eller idéer utan att ge tillbörligt erkännande till ursprungskällan.

FÖRFALSKNING

Misstankar om förfalskning har till största del avsett bilder och figurer men i enstaka fall även text (se exempelvis 3.1-20/0068). En stor del av bilderna som rapporteras avser Western blot⁷. I vissa fall har det handlat om att det anges att bilder är från den aktuella studien men bilderna kommer från en annan studie. I andra fall har identiska bilder använts men det anges i artikeln att de ska visa olika saker. Det är även vanligt att bilderna justerats, förskjutits eller dylikt (se exempelvis 3.1-21/0109 och 3.2-22/0064).

Begreppet förfalskning har den specifika innebörd lagstiftaren angivit och inte en allmänspråklig innebörd. Det innebär bland annat att begreppet inte innehåller något krav på att det ska vara fråga om en medveten eller uppsåtlig handling (att någon ska ha avsett att förfalska). I det som i juridisk mening kallas den objektiva bedömningen ska endast bedömas om det utan att ha varit berättigat har skett en manipulering av forskningsmaterial, utrustning eller processer, eller om data eller resultat ändrats eller utelämnats. Frågan om detta gjordes medvetet, avsiktligt och med uppsåt eller genom grov oaktsamhet är en bedömning som sker i nästa steg, det sista steget av bedömningen av om något är oredlighet, den subjektiva delen. Se nedan.

Begreppet förfalskning innehåller inte heller något krav på att ett fel ska ha ändrat forskningsresultaten, slutsatser eller dylikt för att det ska vara förfalskning. Det krävs endast att manipulering, ändring eller utelämnande skett. Att resultaten påverkats är alltså inte en nödvändig förutsättning för att något ska bedömas vara förfalskning utan grunden i den objektiva bedömningen är som ovan noterats, att manipulering, ändring eller utelämnande skett på ett oberättigat sätt.

Förvaltningsrätten i Uppsala har gjort samma bedömning som nämnden gällande förfalskning i mål nr 7104-20, 7452-22, 4237-23, 4514-23, 4319-23 och 4513-23. Även Kammarrätten i Stockholm har gjort samma bedömning i mål nr 6503-21.

5 Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Reviderad utgåva. Berlin: All European Academies (ALLEA), 2018. Finns även i en reviderad version från 2023. I den reviderade utgåvan har begreppen justerats något; Fabricering innebär att man hittar på data eller resultat och dokumenterar dem som om de vore riktiga. Förfalskning innebär att forskningsmaterial, utrustning, bilder eller processer manipuleras, eller att data eller resultat ändras, utelämnas eller undanhålls utan att det är motiverat. Plagiering innebär att andra personers arbete eller idéer används utan att den ursprungliga källan anges på korrekt sätt.

6 Prop. 2018/19:58.

7 Western blot är en molekylärbioologisk metod för att identifiera specifika proteiner och är en metod som används bland annat inom biomedicinsk forskning.

FABRICERING

Misstankar om fabricering har avsett allt från rådata till bearbetad data och slutsatser. När det gäller slutsatser har det handlat om att anmälaren anser att vissa slutsatser inte kan dras utifrån det underlag som finns (se exempelvis 3.2-20/0108 och 3.1-21/0177). Andra ärenden har avsett misstankar om att intervjuer och enkäter hittats på, att påstådda analyser med unika metoder ägt rum eller att prototyper inte finns (se exempelvis 3.1-20/0128, 3.2-22/0187 och 3.1-21/0164/0170). Det finns även fall av misstänkt fabricering av bilder och figurer. Flera av de fallen har gränsat till förfalskning, det vill säga att det är fel bild eller figur som visas men frågan har gällt om den är helt påhittad eller ändrad.

På motsvarande sätt som gällande förfalskning finns ingenting i begreppet fabricering som innebär att forskningsresultaten eller dylikt ska ha påverkats. I det avseendet har Förvaltningsrätten i Uppsala gjort samma bedömning som nämnden i det mål om fabricering de prövat, mål nr 7452-22.

PLAGIERING

De flesta ärenden om misstänkt plagiering har avsett plagiering av text (se exempelvis 3.1-21/0055, 3.1-21/0167). Oftast är det vetenskapliga artiklar som plagierats men de har även förekommit ett antal fall av plagiering av studentarbeten (se exempelvis 3.1-21/0035, 3.1-22/0040, 3.1-23/0161). Några ärenden har rört plagiering av idé och då främst idéer från forskningsmedelsansökningar, eller att forskare först samarbetat kring en idé och att en av dem sedan tagit den vidare på egen hand (se exempelvis 3.1-20/0146, 3.1-20/0066, 3.1-21/0022, 3.1-21/0173, 3.2-22/0151 och 3.1-23/0029, 3.1-23/0167).

Kraven på hur citat och referenser anges kan till viss del skilja sig åt beroende på vad det är för typ av arbete eller publikation det är fråga om. Nämnden har exempelvis bedömt om plagiering förekommit i manuskript, utkast till avhandlingar, underlag till seminarium, en poster och en Power-Point-presentation (se exempelvis 3.1-21/0026, 3.2-22/0094, 3.2-21/0156, 3.1-21/0085, 3.1-22/0093, 3.1-20/0029).

Att plagiera helt egna texter har inte betraktats som plagiering eftersom andra personers texter inte använts (3.1-21/0167). Däremot kan det vara självplagiering men är då inget som faller inom nämndens prövning. Om ursprungskällan däremot även hade andra författare kan situationen bedömas på ett annat sätt än i "ren självplagiering" (se exempelvis 3.2-21/0156 och 3.1-22/0191).

Mängden som plagieras påverkar inte om det är plagiering eller inte utan har i stället betydelse för bedömningen av om det är en allvarlig avvikelse från god forskningssed, det vill säga nästa led i prövningen.

Förvaltningsrätten i Uppsala har bedömt plagiering i tre mål. I de målen gjorde förvaltningsrätten samma bedömningar som nämnden, 913-22, 4087-22 och 3368-23.

Det är bara allvarliga avvikelser från god forskningssed som kan vara oredlighet i forskning och som nämnden prövar. Andra avvikelser prövar i stället forskningshuvudmännen själva. För lärosätenas del regleras det i 1 kap. 17 § högskoleförordningen (1993:100).

I förarbetena till lagen anges att fabricering och förfalskning som huvudregel är allvarliga avvikelser från god forskningssed. Plagiering bör i vissa fall inte anses utgöra en allvarlig avvikelse från god forskningssed, till exempel

**Allvarlig
avvikelse
från god
forskningssed**

Uppsåt och grov oaktsamhet

om det är fråga om en mindre förseelse vid ett enskilda tillfälle. Frågan om fabricering, förfalskning eller plagiering är en allvarlig avvikelse från god forskningssed måste dock bedömas i varje enskilt fall utifrån omständigheterna i det specifika ärendet.⁸

I ett antal fall har nämnden bedömt att plagiering inte nått upp till kravet på allvarlig avvikelse från god forskningssed (se exempelvis 3.1-20/0029, 3.1-22/0191, 3.1-21/0167). När det gäller fabricering och förfalskning har nämnden endast frångått huvudregeln om att det är allvarliga avvikelser i ett fall. Det gällde att det på ett ställe i en artikel angavs fel namn på det djurserum som använts (3.2-22/0107).

För att det ska vara fråga om oredlighet i forskning krävs enligt definitionen även att den allvarliga avvikelsen från god forskningssed ska ha begåtts med uppsåt eller av grov oaktsamhet. Uppsåt innebär enligt förarbetena att forskaren ska ha förstått vad han eller hon har gjort, medan oaktsamhet innebär att forskaren i vart fall borde ha förstått detta. Grov oaktsamhet kräver att agerandet framstår som särskilt allvarligt eller klandervärt. Förbiseenden, slarv eller missförstånd bör som regel inte betraktas som grov oaktsamhet enligt förarbetena⁹ (se exempelvis 3.1-21/0056, 3.1-21/0079, 3.2-21/0153, 3.1-22/0029).

Nämndens bedömning utgår från kodex¹⁰ kring forskarens ansvar för forskningens integritet och författarens ansvar. När det gäller vetenskapliga artiklar är utgångspunkten därmed att alla författare är ansvariga om inte annat anges. Så kan till exempel ske i "contributions". Begränsningar av ansvaret som gjorts, personernas utbildningsnivå, erfarenhet och expertis kan påverka bedömningen, men det går inte att säga generellt eftersom bedömningen tar sin utgångspunkt i omständigheterna och respektive individs ansvar och skuld i det enskilda fallet.

Förvaltningsrätten i Uppsala har gjort samma bedömning som nämnden i de mål de tagit upp till prövning (7452-22, 4237-23, 4514-23, 4319-23, 913-22, 4087-22 och 3368-23) med tre undantag (7104-20, 130-21 och 4513-23). I de två sistnämnda målen tillkom nya omständigheter under domstolsprocessen som lades till grund för bedömningen. I det första målet gjorde såväl Förvaltningsrätten i Uppsala som Kammarrätten i Stockholm (6503-21) en annan bedömning i skuldfrågan jämfört med nämnden.

8 Prop. 2018/190:58 s. 100.

9 Prop. 2018/190:58 s. 100.

10 Bland annat Den europeiska kodexen för forskningens integritet, de s.k. Vancouverreglerna (ICMJE 2024).

Endast forskning utförd av vissa utförare omfattas

I 3 § lagen anges att lagen endast är tillämplig på forskning utförd av ett antal verksamheter. Det är:

1. universitet och högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1992:1434),
2. andra statliga myndigheter,
3. staten i form av aktiebolag, om bolagets verksamhet är reglerad i lag eller någon annan författning eller om staten som ägare eller genom tillskott av statliga anslagsmedel eller genom avtal eller på något annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten,
4. staten i form av stiftelse, om stiftelsens verksamhet är reglerad i lag eller någon annan författning eller om stiftelsen är bildad av eller tillsammans med staten eller förvaltas av en statlig myndighet,
5. kommuner och regioner,
6. aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner eller regioner utövar ett rättsligt bestämmande inflytande, och
7. enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Detta innebär att forskning utförd av forskningshuvudman i utlandet inte omfattas av lagen. Inte heller omfattas forskning vid exempelvis helt privata företag.

I många ärenden har de forskare som varit involverade i exempelvis en vetenskaplig artikel angivit forskningshuvudmän i olika länder som tillhörighet. För att avgöra vilka forskare som ska omfattas av nämndens prövning krävs klarhet i om de utfört forskningen vid en forskningshuvudman som omfattas av bestämmelsen eller inte. Mot bakgrund av att forskarsamhället är rörligt och många forskare flyttar mellan olika arbetsgivare, har många olika uppdrag, samarbeten, etcetera, är det inte alltid tydligt vilken forskningshuvudman forskningen utförts vid sett till varje individ. Den tillhörighet som anges på en vetenskaplig artikel stämmer inte alltid med de faktiska förhållandena och många gånger saknas exempelvis affilieringsavtal eller annan formell anknytning. Nämnden har till exempel hanterat ett antal ärenden där forskningshuvudmannen anger att tillhörigheten är felaktig men forskarna anser att den är korrekt. Detta utvecklas i avsnitt Avslutande reflektioner.

Preskription sker efter 10 år

Enligt 8 § i lagen får prövning av oredlighet i forskning inte grundas på omständigheter som är äldre än tio år när ärendet inleds, om det inte finns särskilda skäl för en prövning. Med särskilda skäl avses exempelvis sådana fall där den påstådda oredligheten har haft eller riskerar att få stora eller allvarliga följd effekter för forskningen eller samhället i övrigt, till exempel för människors hälsa eller för hur processer, metoder eller produkter utformas. Ett annat särskilt skäl kan vara att nämnden önskar granska tidigare forskning av forskare som har gjort sig skyldiga till oredlighet.

Nämnden har bedömt att preskription infallit i ett antal ärenden (se exempelvis 3.1-21/0083, 3.2-21/0096).

Uppenbart obefogade anmälningar kan avvisas

Anmälningar som inte faller inom lagens tillämpningsområde avvisas. Det gäller till exempel om det som anmäls inte avser forskning eller helt utförts vid utländska forskningshuvudmän. Om nämnden bedömer att en anmälan är uppenbart obefogad kan nämnden också avvisa anmälan. Den prövas då inte i sak. Det kan vara fråga om en anmälan som helt uppenbart inte rör forskning, utan till exempel marknadsföring eller nyhetsförmedling. Lagen anger endast att anmälningar kan avvisas, inte överlämnanden. Det har dock förekommit att det kommit in överlämnanden som rör forskning som faller utanför lagen, vilket innebär att nämnden är förhindrad att pröva misstankarna. Nämndens beslut om avvisning publiceras inte på nämndens webbplats.

Anmälare är inte part enligt förvaltningsrättens bedömning

Den som anmäler ett ärende betraktas inte som part i ärendet, och därför kommuniceras ärendet inte med anmälaren enligt förvaltningslagen (2017:900). Anmälaren har inte heller talerätt och kan därmed inte överklaga nämndens beslut. Detta har Förvaltningsrätten i Uppsala klargjort i 17 ärenden som överklagats dit av anmälare och som domstolen avvisat. Tre av dessa avvisningsbeslut har överklagats till Kammarrätten i Stockholm. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd. Ett av de besluten överklagades till Högsta förvaltningsdomstolen som inte heller meddelade prövningstillstånd.

I två fall har friade forskare överklagat nämndens beslut eftersom de varit missnöjda med skrivningarna i beslutet. Förvaltningsrätten har inte tagit upp överklagandena till prövning eftersom besluten inte ansetts gå emot klaganden.

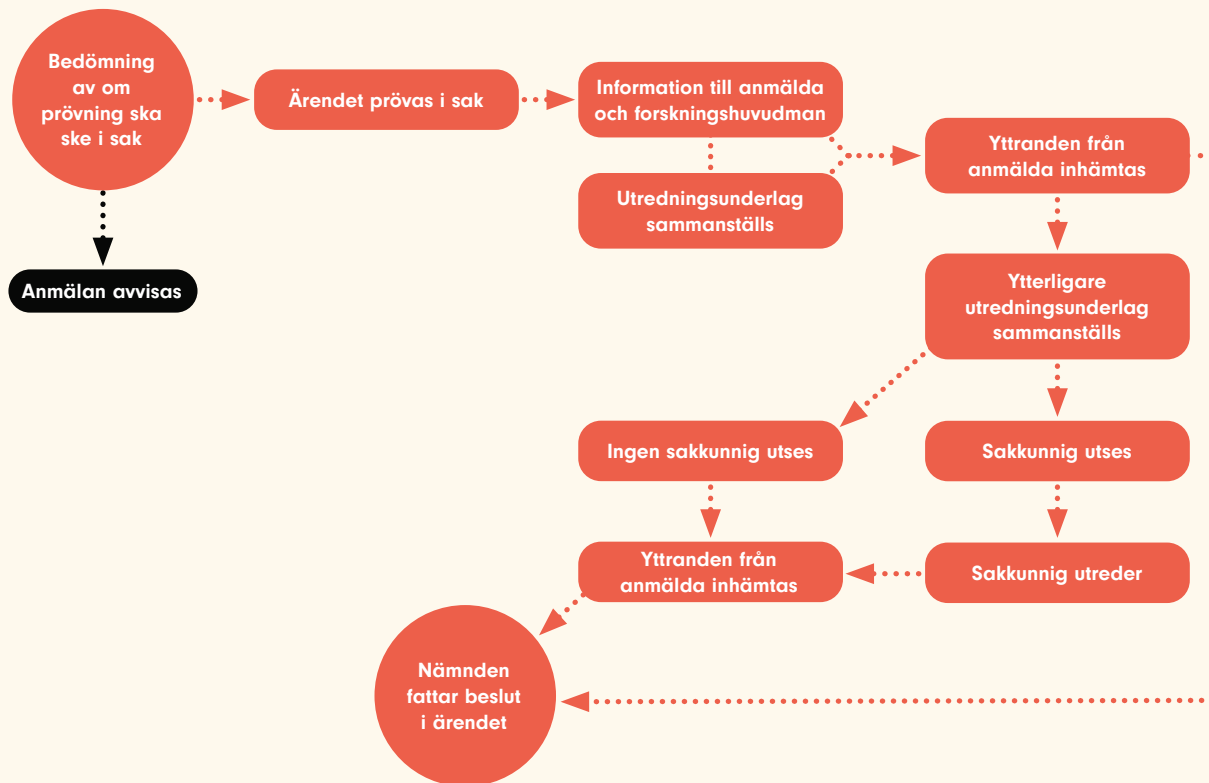
Så ser processen ut

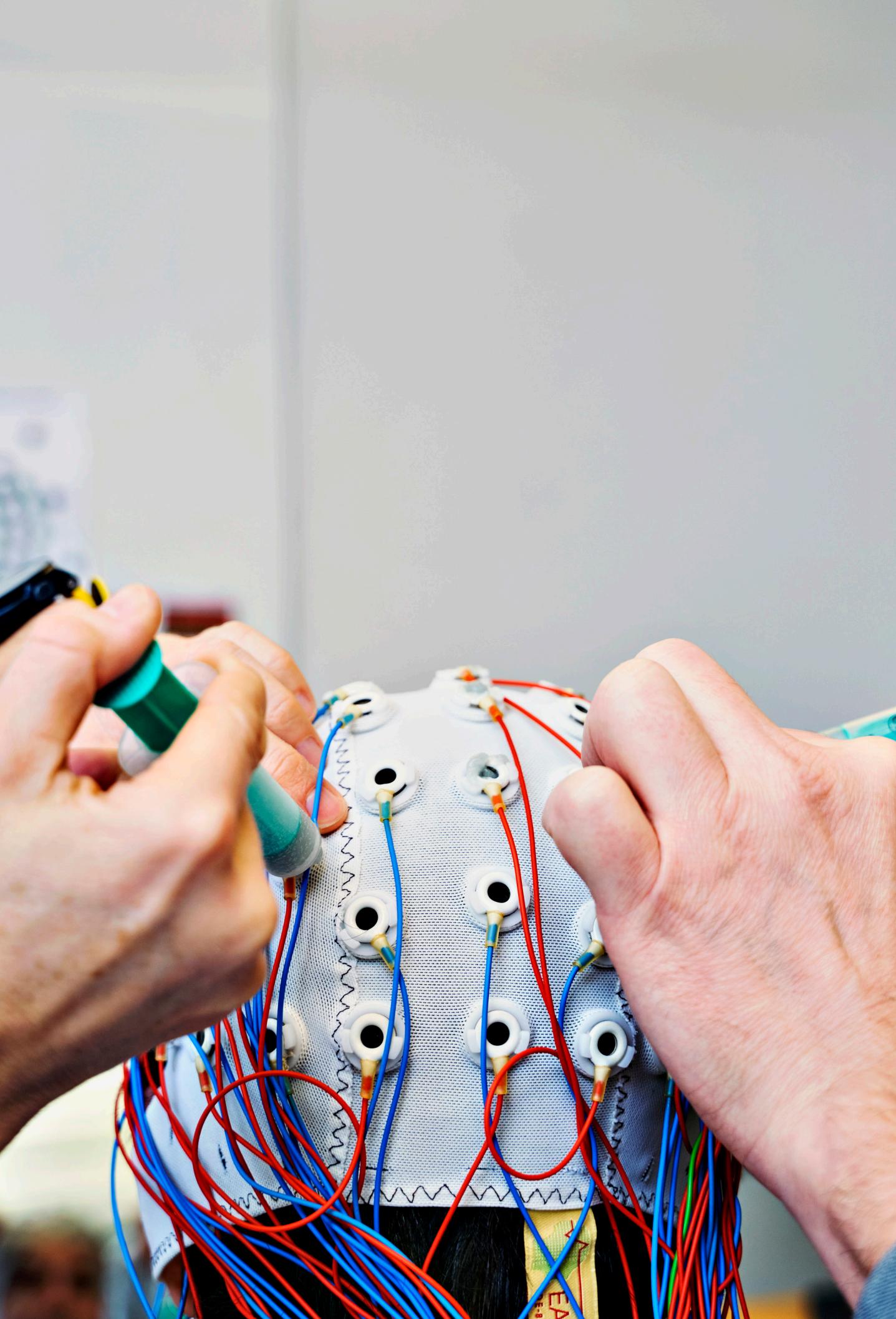
Bedömningarna i prövningsärendena sker stegvis och följer, som ovan nämnts, strukturen i oredlighetsdefinitionen i lagen.

Ärendenas gång skiljer sig åt bland annat beroende på sakfrågans komplexitet, hur tydligt formulerade anklagelserna om oredlighet är i anmälan eller överlämnandet, om kompletteringar behövs och om sakkunnig ska anlitas. Handläggningen följer som regel den här gången:

När ett ärende kommer in till nämnden gör kansliet en första bedömning av om ärendet ska prövas i sak eller faller utanför lagens tillämpningsområde eller är uppenbart obefogat och ska avvisas. De anmälda informeras om ärendet avvisas eller om det kommer att prövas i sak. När handläggaren satt sig in i ärendet hämtar handläggaren eventuellt in ytterligare material i ärendet. Den anmälda får sedan möjlighet att yttra sig över samtliga handlingar i ärendet. Kansliet bedömer därefter om en sakkunnig ska utses eller inte. Om en sakkunnig inte ska utses, kan ärendet oftast avgöras vid nästkommande nämndmöte. Om en sakkunnig däremot ska anlitas, tar ärendet längre tid. När den sakkunniga lämnat sitt utlåtande kommuniceras det och eventuellt nya underlag i ärendet med den anmälda, som får möjlighet att yttra sig om utlåtandet och ärendet i övrigt. Om det är flera anmälda får de yttra sig över varandras yttranden. Därefter går ärendet till nämnden för beslut. Nämndens beslut kan överklagas till Förvaltningsrätten i Uppsala, därefter till Kammarrätten i Stockholm och Högsta förvaltningsdomstolen.

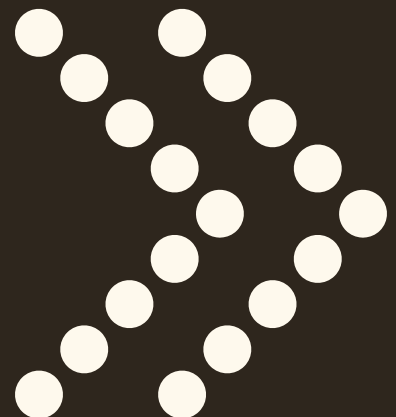
Figur 1. Prövningsärendets gång.

Statistik och erfarenheter från nämndens prövningar

Under året kom det in 36 ärenden vilket är något färre än tidigare år. Vi har dock sett en ökning av antalet mer omfattande ärenden och att ett och samma ärende anmäls av flera forskningshuvudmän och enskilda. Vi ser även en ökning av andelen beslut där förfalskning, fabricering eller plagiat konstateras. Under året prövades 32 ärenden i sak och i 72 procent av dessa fattades friande beslut. 14 anmälningar avvisades.

36 nya ärenden under året visar på en relativt jämn ärendemängd över åren

Fler anmälda än överlämnade ärenden

År 2023 fick nämnden in 36 ärenden. Det är en minskning jämfört med tidigare år. År 2022 tog vi emot 47 ärenden och år 2021 kom det in 40 ärenden. År 2020 tog vi emot 46 ärenden men då 11 av de överlämnade ärendena var ärenden som hade inletts vid lärosätena innan nämnden bildades var det egentligen 35 nya ärenden det året. Därmed kan vi ändå se ärendemängden som relativt stabil under nämndens fyra år. Av figur 2 framgår antalet ärenden per år fördelat på anmälda respektive överlämnade ärenden.

I det här kapitlet beskriver vi de ärenden som kommit in, vilka typer av misstankar de gäller samt vilka ämnesområden och forskningshuvudmän de omfattar. Vi redovisar statistik över de beslut som fattats under året, både när det gäller de ärenden som prövats i sak och de anmälningar som avisats.

Av de 36 inkomna ärendena 2023 är 10 överlämnade och 26 anmälda av enskilda. Det är genomgående fler ärenden som anmäls varje år än som överlämnas. Under 2022 skedde en ökning av antalet anmälningar, då var det 33 ärenden som initierades av enskilda jämfört med 23 åren 2020–2021.

År 2020 var elva av de överlämnade ärendena redan inledda vid lärosätena innan nämnden bildades och det var tolv nya ärenden som överlämnades till nämnden det året. Sett över nämndens fyra verksamhetsår är det således en relativt jämn nivå på överlämnade ärenden.

Fler ärenden är mer omfattande

Under 2023 har flera ärenden varit mer omfattande än ärenden tidigare år på så sätt att de innehållit många artiklar, många misstankar samt många anmälda forskare. Vad det beror på, eller om det bara slumpar sig så, vet vi inte. Det är dock av betydelse för förståelsen av statistiken att ärenden är olika omfattande och komplexa vilket påverkar jämförbarheten. Antalen bör därför tolkas med försiktighet. Som exempel kan nämnas att ett ärende som kom in 2023 omfattar 48 artiklar och fler än 100 misstankar. Att vi under 2023 har fått in något färre ärenden än tidigare år har därför inte inneburit att arbetsbelastningen minskat.

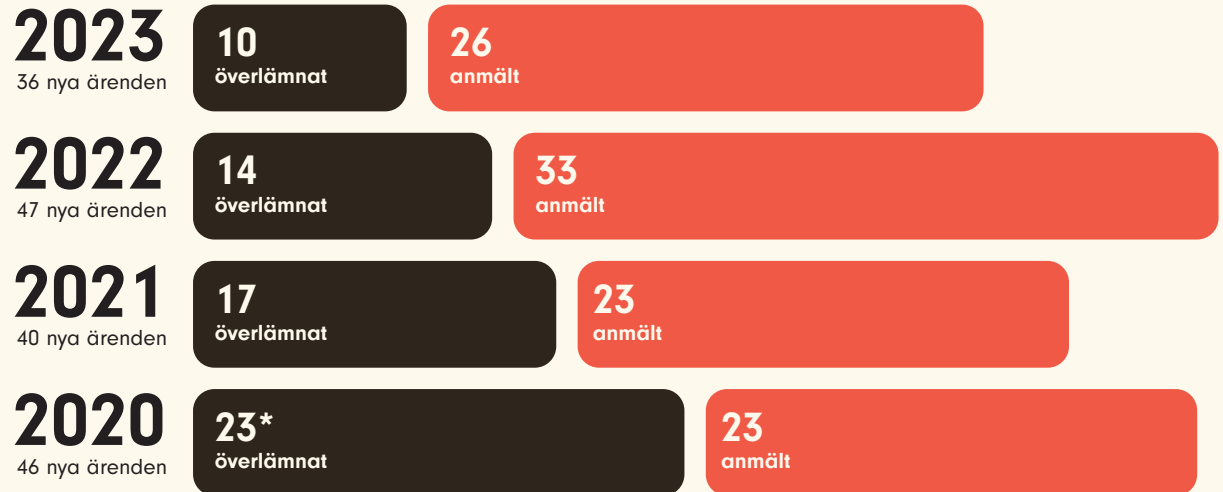
Ökning av anmälningar från olika avsändare

I en del fall förekommer det att samma misstankar anmäls av flera forskningshuvudmän och enskilda. Under 2023 har vi sett en ökning av antalet anmälningar som rör samma misstankar men kommer från olika avsändare¹¹. Under 2023 hade vi nio sådana dubbelrapporterade ärenden¹². År 2020 hade vi ett dubbelrapporterat ärende, år 2021 fem och år 2022 två.

11 När misstankarna gäller samma artiklar eller forskargrupp handläggs de samlat i ett ärende. Om ärendet redovisas som överlämnat eller anmält i statistiken avgörs av om överlämnandet eller anmälan kom in först.

12 Av de nio dubbelrapporterade ärendena 2023 är det fem som redovisas som anmälda, men där det även kommit in överlämnanden från forskningshuvudmän. Det är ett ärende som redovisas som överlämnat som också kommit in som en anmälan. Resterande tre ärenden har antingen anmälts av olika anmälare eller överlämnats av olika forskningshuvudmän.

Figur 2. Antal ärenden år 2020 – 2023.

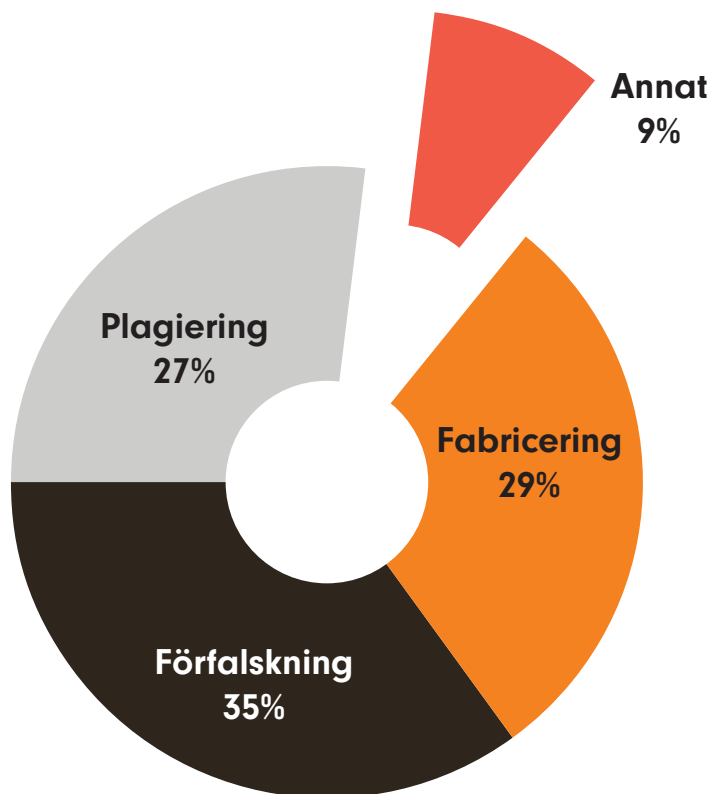
* Varav elva överlämnades när nämnden inrättades och hade påbörjats vid lärosätena innan lagen trädde i kraft.

Jämn fördelning mellan olika typer av misstankar

De ärenden som kom in 2023 omfattade misstankar om förfalskning i 21 fall, fabricering i 20 fall och plagiering i 11. I två fall har misstankarna varit diffusa och avsett något annat. I flera fall omfattar ett och samma ärende flera typer av misstankar. Totalt omfattade de 36 ärenden som kom in 54 misstankar. Figur 3a visar vilka typer av misstankar som anmäls/överlämnats under 2020 – 2023 i procent. Figur 3b visar antalet anmälda/överlämnade misstankar under 2020 – 2023.

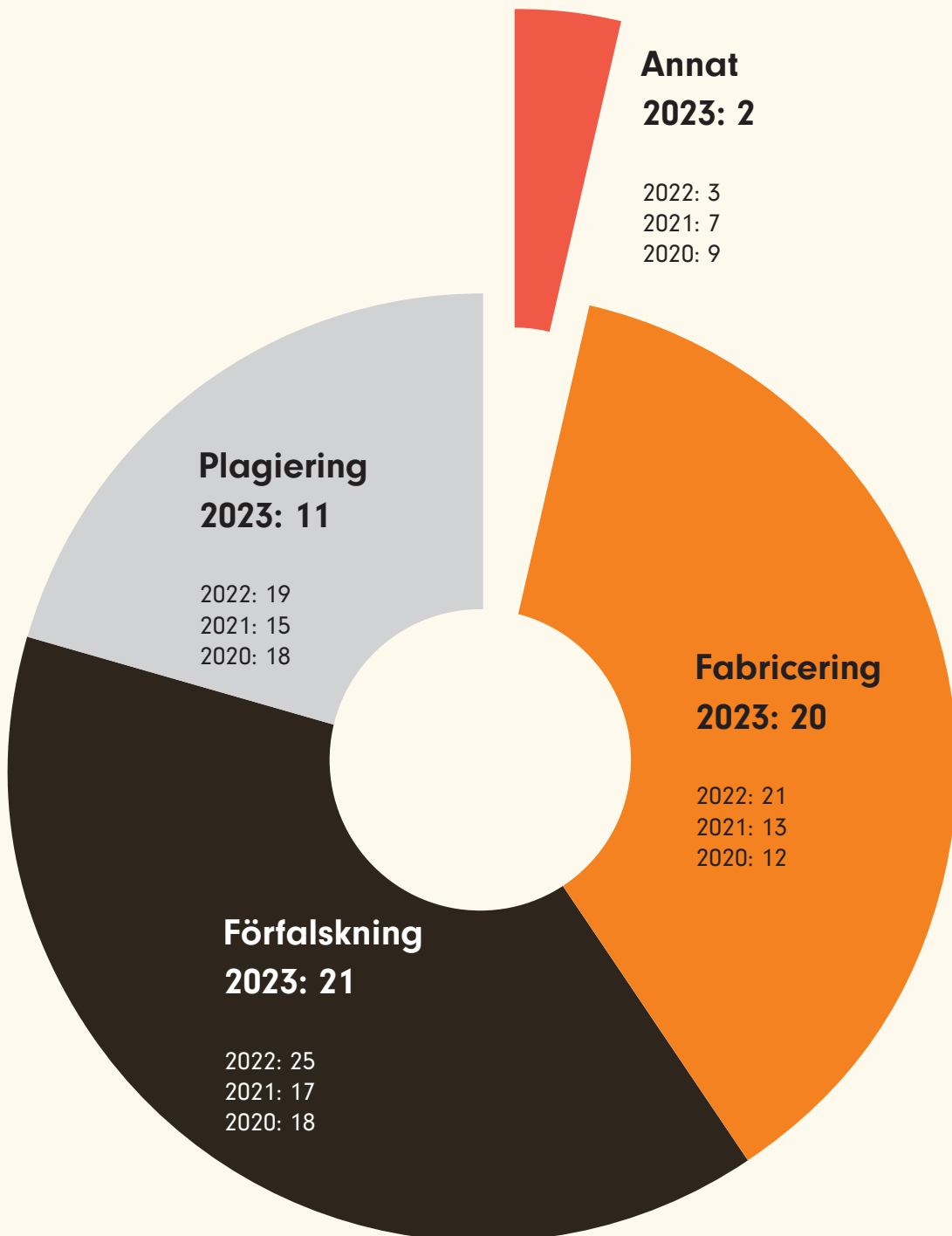
Sett över nämndens fyra år har det skett en viss minskning av andelen misstankar om plagiering och en viss ökning av andelen misstankar om fabricering, men det rör sig inte om stora förändringar.

Figur 3a. Typ av misstanke 2020 – 2023 i procent.*

* Statistiken avser de misstankar som registrerats vid årsskiftet när statistiken sammanställdes. I enstaka fall kan misstankar läggas till eller ändras i pågående ärenden om nya uppgifter i ärendet tillkommer.

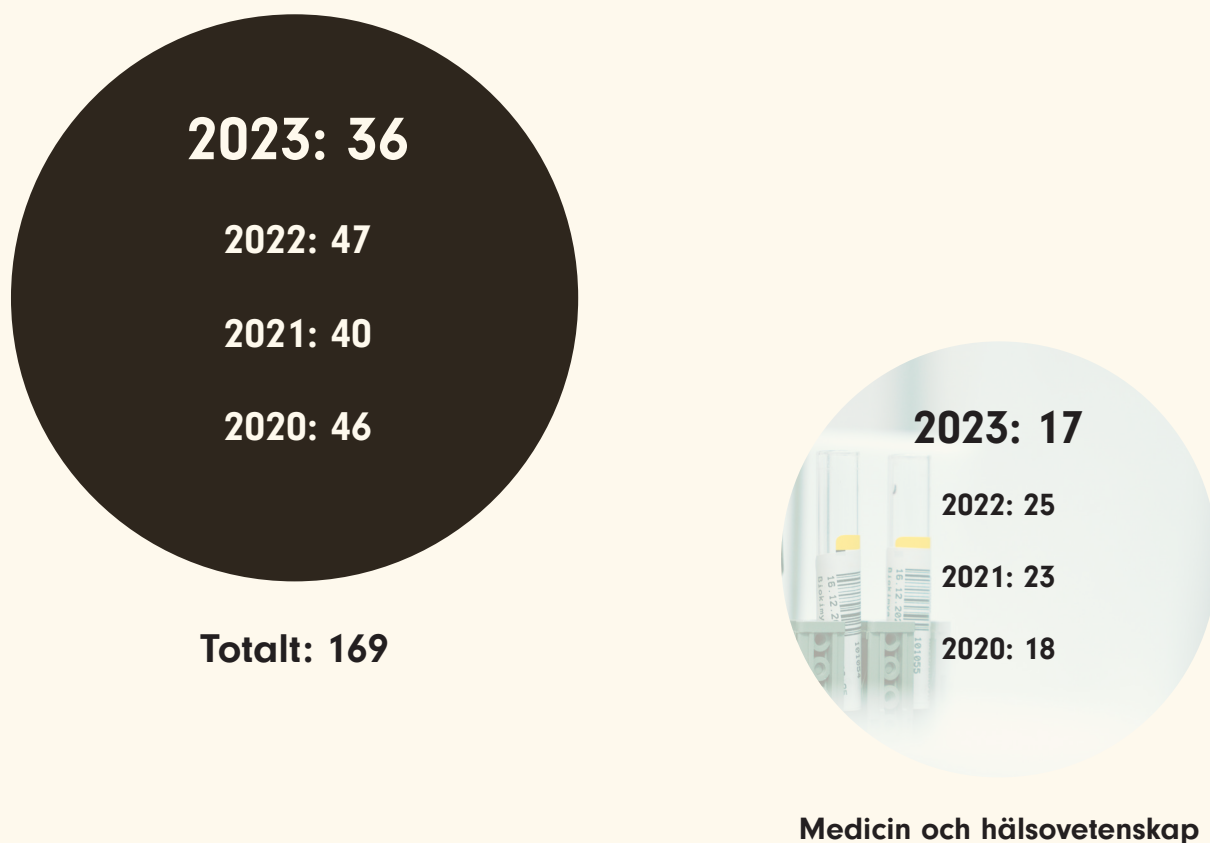
Figur 3b. Typ av anmäld/överlämnad misstanke per år.

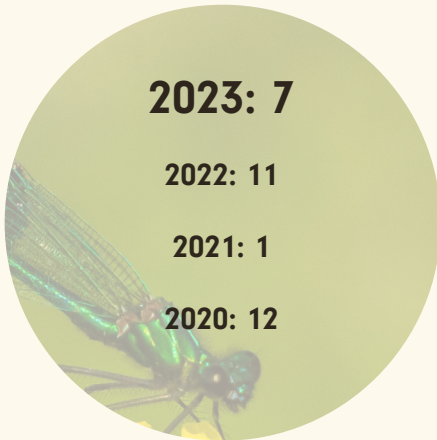

Fortsatt flest ärenden inom medicin och hälsovetenskap

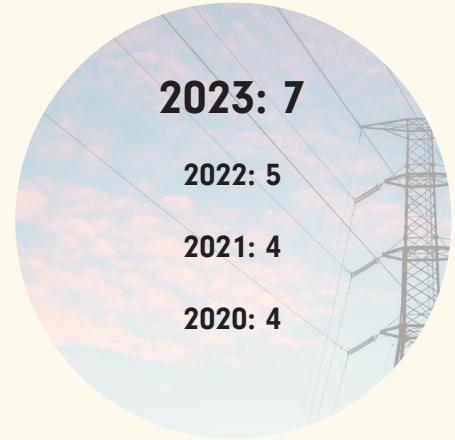
Nära hälften av de ärenden som kom in 2023 avsåg forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap, vilket är samma andel som tidigare år. Det är ännu inget ärende som har kommit från ämnesområdet lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Naturvetenskap minskade något 2021 men har därefter ökat igen. Ärenden från området samhällsvetenskap minskade 2022 medan ärenden från teknik har ökat något under åren. Ärenden från området humaniora och konst har konstant minskat sedan 2020. Figur 4 visar antalet ärenden per forskningsämnesområde.

Figur 4. Antal ärenden per forskningsämnesområde enligt Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011, på högsta nivån.

Naturvetenskap

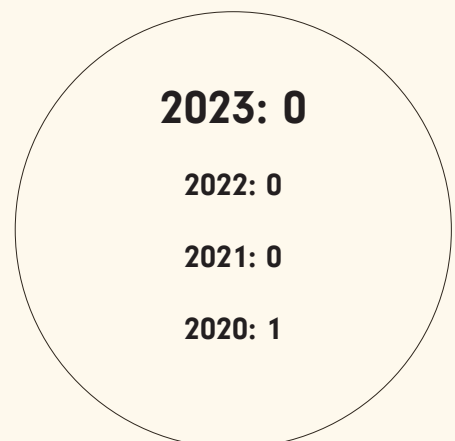
Teknik

Humaniora och konst*

Samhällsvetenskap

Lantbruksvetenskap och
veterinärmedicin

Oklassificerat

* Konstrnärlig forskning omfattas inte av lagen. Enligt prop. 2018/19:58, s. 40, kan detta komma att ses över i framtiden.

Endast lärosäten har överlämnat ärenden

Det är nio lärosäten som har överlämnat ärenden till nämnden 2023, men inga andra forskningshuvudmän. Även tidigare år har överlämnandena kommit från lärosäten, förutom år 2022 då det även var två regioner som överlämnade ärenden.

Genom åren är det Karolinska Institutet, Lunds universitet och Uppsala universitet som överlämnat flest ärenden. Dessa lärosäten är också de största vad gäller intäkter till forskning, samt antal forskande och undervisande personal och doktorander. Antalet överlämnade ärenden per forskningshuvudman framgår av tabell 1.

Tabell 1. Antal överlämnade ärenden per forskningshuvudman.*

Organisation	2023	2022	2021	2020
Universitet och högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1982:1434)				
Blekinge Tekniska högskola		1		
Enskilda Högskolan Stockholm		1		
Försvarshögskolan			1	
Göteborgs universitet	1	1	1	2
Högskolan Dalarna			1	
Högskolan i Halmstad	1			
Högskolan i Gävle			1	
Högskolan Kristianstad		1		1
Karolinska Institutet	3	2	3	3
Kungliga Tekniska högskolan	1	1	1	
Linköpings universitet			2	2
Luleå tekniska universitet		1		
Lunds universitet	4	2	2	8
Malmö universitet	1	1		1
Stockholms universitet	1	3		
Umeå universitet	1		1	4
Uppsala universitet	3		2	2
Örebro universitet			2	1
Enskilda utbildningsanordnare/aktiebolag och stiftelser enligt punkt 3, 4 och 7				
Chalmers tekniska högskola		1		
Stiftelsen Enskilda Högskolan Stockholm		1		
Stiftelsen Högskolan i Jönköping		1		
Regioner				
Region Skåne			1	
Region Örebro län			1	

* Denna statistik redovisar de ärenden som forskningshuvudmän överlämnat till nämnden. Observera att ett överlämnat ärende kan inbegripa fler lärosäten än det som överlämnat ärendet, men att det bara det överlämnande lärosätet som redovisas i tabellen.

Anmälningarna avser forskning vid ett fåtal lärosäten men även forskningshuvudmän som inte omfattas av lagen

De anmälda ärendena, det vill säga anmälningar från enskilda, avser under 2023 misstänkt oredlighet vid åtta olika lärosäten. Utöver det är det forskning vid tre privata företag och forskning som helt utförts vid två universitet i utlandet som anmäls som inte omfattas av lagen. Under 2023 har endast lärosäten omfattats av anmälda ärenden, tidigare år har även forskning vid myndigheter och regioner samt enskilda utbildningsanordnare anmälts. Antalet anmälda ärenden per forskningshuvudman framgår av tabell 2. I en del ärenden finns det fler än en forskningshuvudman för forskningen. Av dessa anledningar är antalet anmälda ärenden per forskningshuvudman större än antalet anmälda ärenden.

Statistiken över forskningshuvudmän som omfattas av anmälda ärenden är inte fullständig på så sätt att det i en del ärenden även finns medförfattare som endast är verksamma vid ett utländskt lärosäte (något som även gäller för överlämnade ärenden). Dessa forskningshuvudmän redovisas inte här. I de fall där några medförfattare utfört forskningen vid en forskningshuvudman i utlandet eller ett privat företag, så prövas endast de forskare som utfört forskningen vid en svensk forskningshuvudman som omfattas av lagen. De aktörer som redovisas och som inte omfattas av lagen gäller fall där exempelvis endast en utländsk forskningshuvudman har angivits i anmälan och där ingen annan forskningshuvudman finns angiven.

I vissa fall är det svårt att utreda var forskningen har utförts. Det kan exempelvis röra sig om att en forskare flyttat från ett lärosäte till ett annat och att forskningen inte hunnit avslutas helt eller att forskare angett ett lärosäte på en artikel men inte har någon formell anknytning dit.

Tabell 2. Antal organisationer som de anmälda ärendena omfattar.

Organisation	2023	2022	2021	2020
Universitet och högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1982:1434)				
Försvarshögskolan			1	
Göteborgs universitet	1	3	1	
Högskolan i Borås				1
Karolinska Institutet	8	11	4	4
Kungliga Tekniska högskolan	2	1	2	
Linköpings universitet			1	
Linnéuniversitetet		1		
Luleå tekniska universitet	1		2	1
Lunds universitet	8	9	3	5
Malmö universitet		3		
Mittuniversitetet			1	
Stockholms universitet	3	2		1
Södertörns högskola				1
Umeå universitet	1	1	3	1
Uppsala universitet	4	1	3	2
Enskilda utbildningsanordnare/aktiebolag och stiftelser enligt punkt 3, 4 och 7				
Chalmers tekniska högskola			1	
Regioner				
Region Skåne		1	1	
Region Stockholm			1	
Region Västerbotten		1		
Myndigheter				
IVL Svenska Miljöinstitutet				1
Länsstyrelsen i Skåne				1
Folkhälsomyndigheten			1	
Naturhistoriska riksmuseet		1		
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut		1		
Övriga				
Forskningshuvudman som ej omfattas av lagen	5*	4**	3***	2
Inte fastställt	1	1	1	2

* Tre privata företag och två lärosäten i utlandet

** Två lärosäten i utlandet och två privata företag

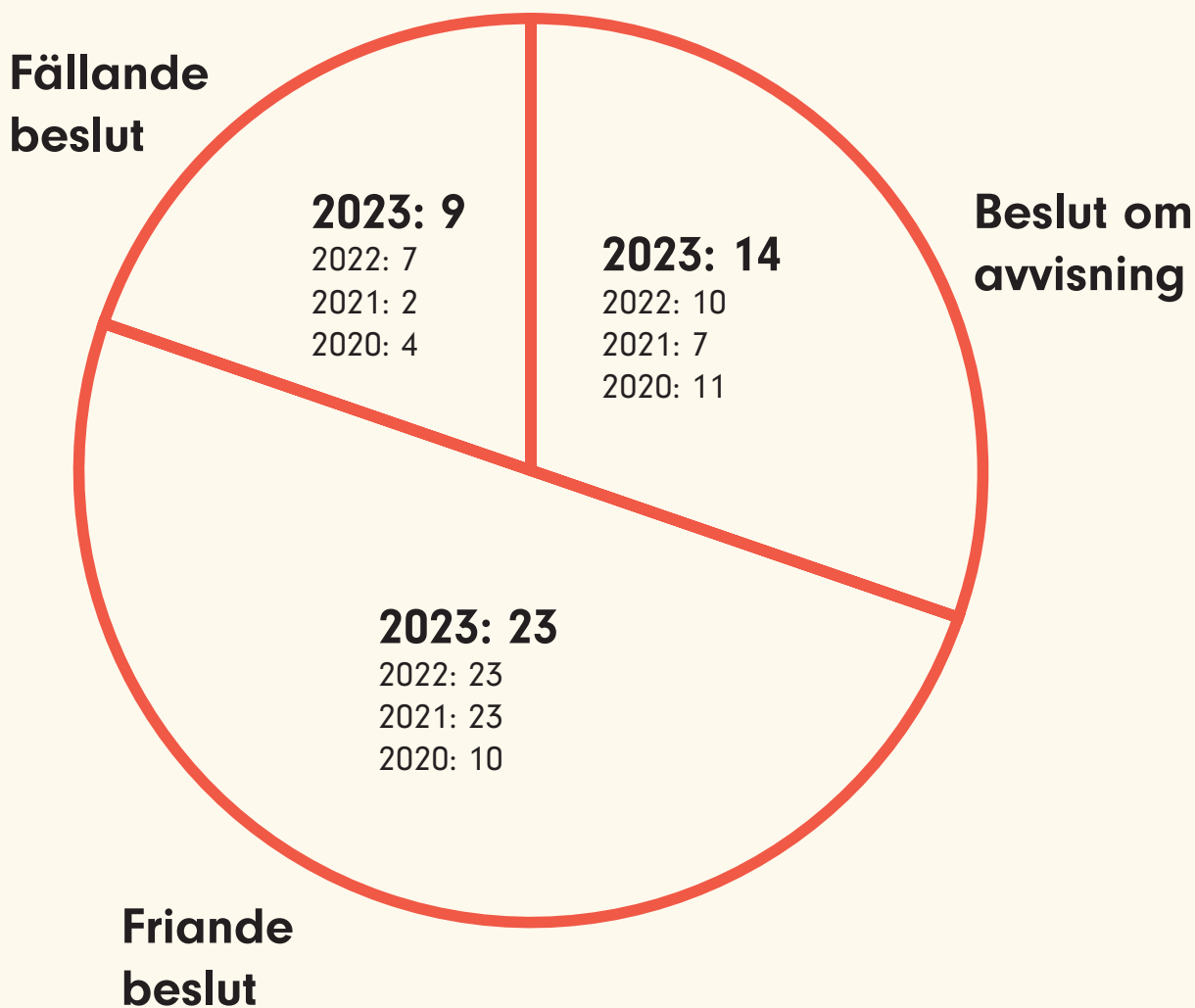
*** Tre ärenden som omfattar fem olika privata företag

Nämnden fattade beslut i 46 ärenden

Nämnden fattade beslut i 46 ärenden under 2023. I nio ärenden konstaterade nämnden oredlighet i forskning. I 23 ärenden friades forskarna från misstan-
kar om oredlighet i forskning och 14 beslut om avvisning fattades. I det här
avsnittet beskriver vi dessa tre kategorier av beslut närmare.

Figur 5 nedan visar utgången i beslutade ärenden 2020 – 2023. Figur 6 vi-
sar samma statistik men också om ärendena var anmälda direkt till nämnden
eller överlämnade.

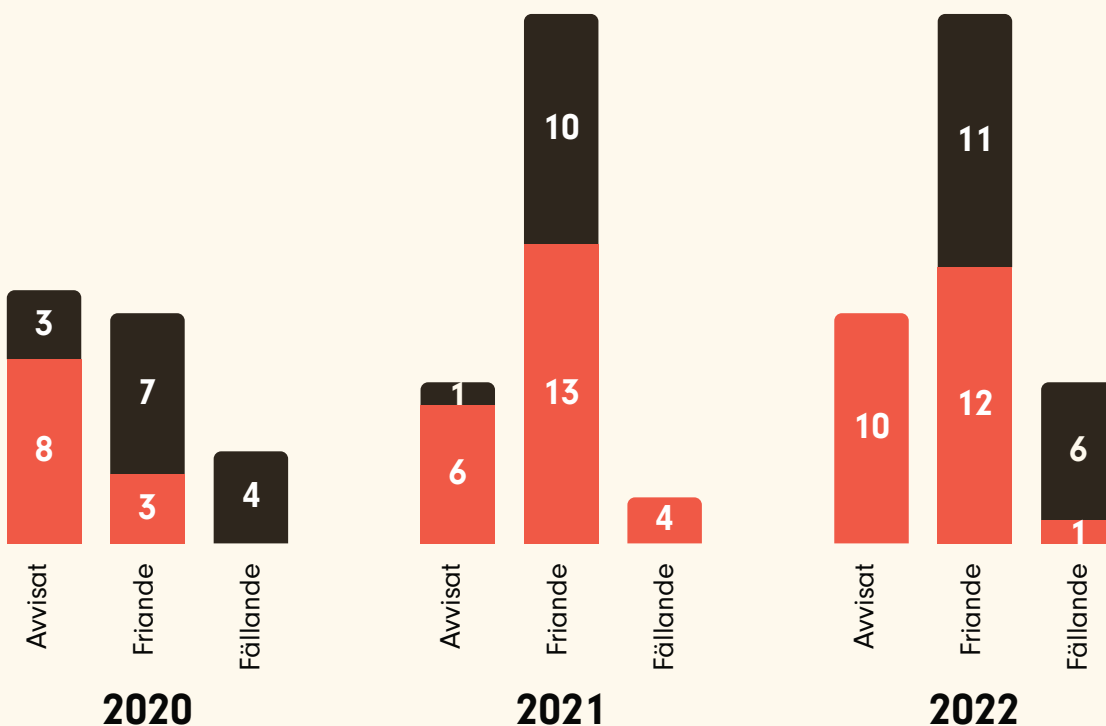
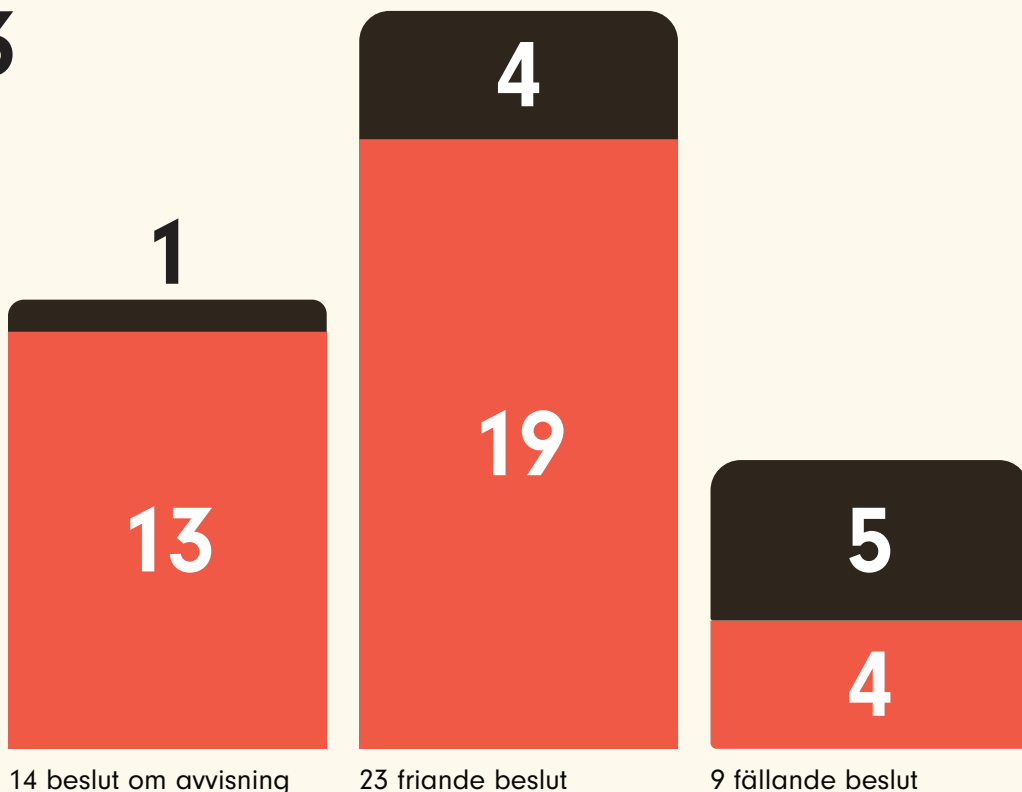
Figur 5. Utgång i beslutade ärenden 2020 – 2023.

Figur 6. Beslutade ärenden år 2020 – 2023 fördelat på utgång samt om ärendena var anmälda direkt till nämnden eller överlämnade.

2023

- Överlämnat
- Anmält

9 fällande beslut

År 2023 fattades nio fällande beslut, vilket motsvarar 20 procent av alla beslut, inklusive beslut om avvisning. Det är det högsta antalet fällande beslut jämfört med tidigare år både till antal och andel. Sett över nämndens tre verksamhetsår har det varit en fällande utgång i 15 procent av besluten. Fyra av de fällande besluten 2023 gällde plagiering, tre enbart förfalskning och två gällde förfalskning och fabricering.

I två av de fällande besluten prövades endast en forskare. I övriga sju beslut var flera forskare anmälda, vilket innebär att nämnden totalt sett prövade 53 forskares ansvar i dessa ärenden. Av dem var det 28 forskare som fälldes och 25 som friades.

Fem av de fällande besluten rörde överlämnade ärenden från forskningshuvudmän och fyra var anmälda av enskilda personer. Det är en skillnad mot tidigare år då det endast förekommit ett fall när en anmälan från enskild lett till ett fällande beslut.

Besluten återges i nästa kapitel i korta referat.

23 friande beslut

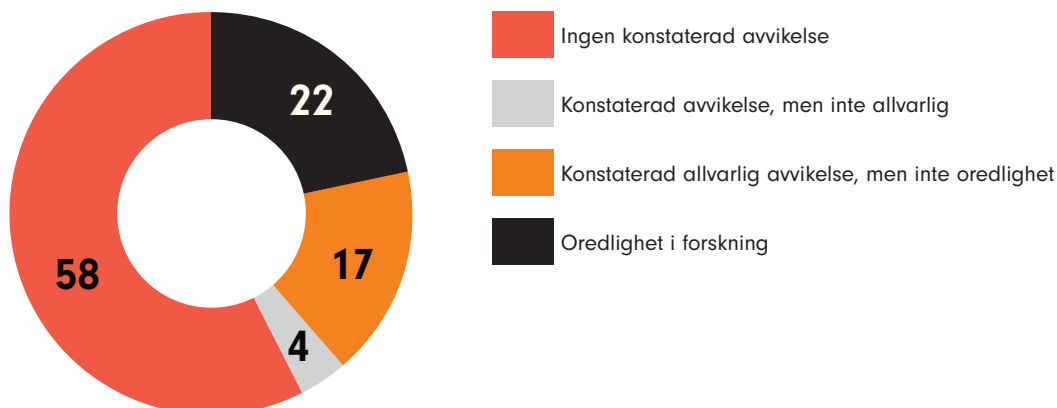
Under 2023 fattades 23 helt friande beslut. I nio av dessa bedömde nämnden att det var fråga om en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av förfalskning, fabricering eller plagiering, men att det inte skett med uppsåt eller av grov oaktsamhet. Därmed friades forskarna från misstanke om oredlighet i forskning.

I två av besluten bedömde nämnden att plagiering respektive förfalskning skett men att det inte var fråga om allvarliga avvikelser från god forskningssed. I resterande 12 beslut bedömde nämnden att förfalskning, fabricering eller plagiering inte hade skett.

Tabell 3 visar en översikt över de ärenden som prövats i sak. Den visar också utgången i de olika bedömningsstegen, det vill säga 1) är det förfalskning, fabricering eller plagiering; 2) är det en allvarlig avvikelse och; 3) har det i så fall skett med uppsåt eller av grov oaktsamhet? Se mer om stegen i kapitlet Om lagen och hur den tillämpats.

I en stor del av besluten under 2020 – 2023 konstateras ingen avvikelse. Under 2023 bedömdes förfalskning, fabricering eller plagiering ha skett i 63 procent av de ärenden som prövades i sak. Åren 2022 och 2021 var det endast i 33 respektive 24 procent av ärendena som prövades i sak som en sådan avvikelse konstaterades. År 2020 konstaterades en sådan avvikelse i 50 procent av ärendena. Figur 7a och 7b visar andelen beslut utifrån bedömningssteg för de ärenden som prövats i sak.

Figur 7a. Andelen beslut utifrån bedömningsstegen för de ärenden som prövats i sak under 2020 – 2023.

Tabell 3. Översikt över de ärenden som prövats i sak 2023.

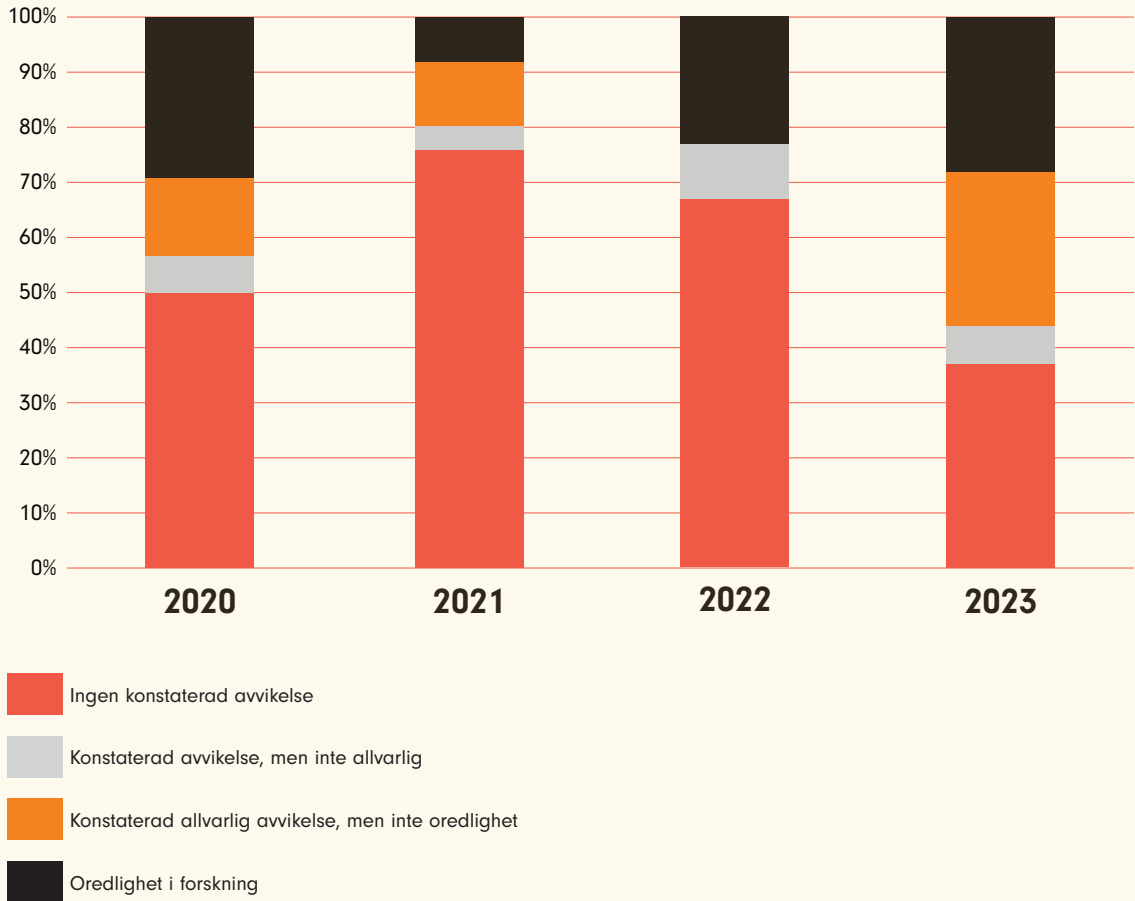
Ärende	Anmäld misstanke	Konstaterad avvikelse	Allvarlig avvikelse	Uppsåt/Grov oaktsamhet	Oredlighet i forskning
Uppsåt eller grov oaktsamhet					
3.1-20/0128*	Plagiering, fabricering	Ja, plagiering	Ja	Grovt oaktsamt	Ja
3.1-22/0102	Plagiering	Ja	Ja	Uppsåt	Ja
3.1-22/0133*	Förfalskning, fabricering	Ja, förfalskning	Ja	Uppsåt	Ja
3.1-22/0174*	Plagiering	Ja	Ja	Grovt oaktsamt	Ja
3.1-22/0191	Plagiering	Ja	Ja	Grovt oaktsamt	Ja
3.2-22/006/109*	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Ja	Grovt oaktsamt	Ja
3.2-22/0078*	Fabricering	Ja, fabricering och förfalskning	Ja	Uppsåt (1 författare) / Grovt oaktsamt (3 författare)	Ja
3.2-22/0092	Fabricering	Ja, fabricering och förfalskning	Ja	Uppsåt (1 författare) / Uppsåtligt eller i vart fall grovt oaktsamt (2 författare)	Ja
3.2-22/0182*	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Ja	Grovt oaktsamt	Ja
Konstaterad och allvarlig avvikelse					
3.1-22/0118/137	Förfalskning	Ja	Ja	Nej	Nej
3.2-23/0077	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Ja	Nej	Nej
3.2-22/0101	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Ja	Nej	Nej
3.2-22/0110	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Ja	Nej	Nej
3.2-22/0160/3.2-23/0117	Förfalskning	Ja	Ja	Nej	Nej
3.2-22/0161	Förfalskning	Ja	Ja	Nej	Nej
3.2-22/0169*	Plagiering, förfalskning, fabricering	Ja, plagiering och förfalskning	Ja, förfalskning	Nej	Nej
3.2-22/0183	Förfalskning, fabricering	Ja, förfalskning	Ja	Nej	Nej
3.2-22/0184	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Ja	Nej	Nej
Konstaterad men inte allvarlig avvikelse					
3.2-22/0173/3.1-23/0027	Förfalskning, plagiering*	Ja, plagiering	Nej		
3.2-22/0107	Fabricering, förfalskning	Ja, förfalskning	Nej		
Ingen konstaterad avvikelse i form av förfalskning, fabricering eller plagiat					
3.1-22/0155	Plagiering	Nej			
3.1-22/0170	Fabricering, förfalskning	Nej			
3.1-23/0042	Förfalskning, plagiering	Nej			
3.2-21/0009	Fabricering, förfalskning	Nej			
3.2-22/0099	Plagiering	Nej			
3.2-22/0151	Plagiering	Nej			
3.2-22/0192	Fabricering, förfalskning	Nej			
3.2-23/0013	Fabricering, förfalskning	Nej			
3.2-23/0065	Plagiering	Nej			
3.2-23/0076	Fabricering, förfalskning	Nej			
3.2-23/0078	Fabricering, förfalskning	Nej			
3.2-23/0087	Plagiering	Nej			

* Beslutet har överklagats

** Uppsåt 1 författare, grovt oaktsamt 3 författare

*** Uppsåt 1 författare, uppsåtligt eller i vart fall grovt oaktsamt 2 författare

Figur 7b. Andelen beslut utifrån bedömningsstegen för de ärenden som prövats i sak under 2020 – 2023.

14 ärenden avvisades

Under 2023 fattades 14 beslut om avvisning. Beslut om avvisning fattas om misstankarna faller utanför lagens tillämpningsområde. Det kan även ske med stöd av 10 § lagen om misstankarna är uppenbart obefogade.

Även om ett avvisningsbeslut betyder att det inte sker en prövning i sakfrågan behöver vissa bedömningar göras innan ett avvisningsbeslut fattas. Dessa bedömningar kräver ibland en del arbete och efterforskningar. Det handlar exempelvis om att avgöra om det alls är fråga om forskning, om det är forskning utförd vid en svensk forskningshuvudman och i så fall om den forskningshuvudmannen omfattas av lagens tillämpningsområde. Till det kommer en bedömning av om misstankarna är preskriberade, vilket är fallet om de grundar sig på omständigheter äldre än tio år när ärendet inleddes.

De avvisade ärendena 2023 har i sex fall rört misstankar som är preskriberade. I tre fall har misstankarna inte i någon del gällt forskning vid en svensk forskningshuvudman. I två fall har det gällt andra misstankar än de som ska prövas av nämnden, i ett fall har det som anmälts inte bedömts utgöra forskning, i ett fall var den som var anmäld inte att se som forskare och i ett fall hade misstankarna redan prövats tidigare.

12 beslut har överklagats

Tolv av nämndens beslut överklagades 2023, vilket är en ökning jämfört med tidigare år. Totalt sett är det 31 beslut som överklagats under åren 2020 – 2023. Av dem har 19 överklagats av anmälare och 12 av fällda forskare. Det är alltså fler beslut som överklagas av anmälare än av de forskare som har prövats.

Utöver ovan är det två forskare som friats från misstankar om oredlighet men som klagat på beslutsmotiveringen i nämndens beslut. I tabell 4 redovisas hur många av nämndens beslut som överklagats och om det skett av anmäld eller anmälare.

Tabell 4. Antal överklaganden och om det skett av anmälda eller anmälare, fördelat per år.

Klagande	2023	2022	2021	2020
Anmäld	9	3	1	1
Anmälare	5	6	8	0
Totalt	14*	9	9	1

* År 2023 var det två beslut som överklagades av både anmälda och anmälare. Det totala antalet beslut som överklagades det året var 12 st.

Av de beslut som överklagats är det enbart 5 överklaganden som tagits upp till prövning i sak under 2020 – 2023 och totalt 18 som avvisats av förvaltningsrätten. Övriga överklaganden har inte avgjorts fram till och med 2023.

Samtliga avvisningsbeslut från förvaltningsrätten har avsett överklaganden från anmälare. Förvaltningsrätten har i dessa fall funnit att en anmäld inte är part i ett oredlighetsärende och inte har talerätt, varför de inte kan överklaga nämndens beslut. Åtta av anmälarna har överklagat förvaltningsrättens beslut till kammarrätten. Kammarrätten har i dessa fall inte meddelat prövningstillstånd. Två av anmälarna överklagade kammarrättens beslut till Högsta förvaltningsdomstolen, som i sin tur inte heller meddelat prövningstillstånd.

I de fem mål som hittills prövats i sak har Förvaltningsrätten i Uppsala gjort samma bedömning som nämnden i tre mål. De har delvis gjort en annan

bedömning än nämnden i ett mål och friat en forskare i ett mål där nämnden fällt forskaren. Det senare målet prövades även av Kammarrätten i Stockholm, som meddelade dom med samma utgång som Förvaltningsrätten i Uppsala. Nedan beskrivs dessa fem avgöranden.

- I en dom som meddelades av Förvaltningsrätten i Uppsala år 2021 (mål nr 7104-20) fann domstolen, liksom nämnden, att förfalskning ägt rum och att det var fråga om en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Förvaltningsrätten gjorde dock en annan bedömning än nämnden i skuldfrågan och friade forskaren. Domen överklagades av nämnden till Kammarrätten i Stockholm som meddelade dom med samma utgång (mål nr 6503-21). Nämnden överklagade domen till Högsta förvaltningsdomstolen. År 2023 meddelade Högsta förvaltningsdomstolen att prövningstillstånd inte beviljades. Kammarrättens dom står därmed fast.
- I en dom meddelad 2022 fällde även Förvaltningsrätten i Uppsala de forskare nämnden fällt för oredlighet genom fabricering, med undantag för två forskare som friades (mål nr 130-31). De två forskarna hade inkommit med nya underlag i målet rörande sin involvering i forskningen och friades baserat på den bevisningen. Domen överklagades av övriga klagande. Kammarrätten i Stockholm meddelade dock inte prövningstillstånd varför förvaltningsrättens dom står fast.
- I en dom som meddelades 2023 bedömde Förvaltningsrätten i Uppsala, liksom nämnden, att en forskare gjort sig skyldig till oredlighet i forskning genom att hen plagierat i sin avhandling (mål nr 913-22). Förvaltningsrätten gjorde samma bedömning som nämnden. Forskaren överklagade domen till Kammarrätten i Stockholm, men fick inte prövningstillstånd. Forskaren fick inte heller prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomen. Förvaltningsrättens dom står därmed fast.
- I en dom från 2023 bedömde Förvaltningsrätten i Uppsala, liksom nämnden, att en forskare gjort sig skyldig till oredlighet i forskning genom att hen plagierat i olika texter (mål nr 4027-22). Domen överklagades av forskaren i slutet av 2023 men Kammarrätten i Stockholm meddelade inte prövningstillstånd. Förvaltningsrättens dom står därmed fast.
- I en dom meddelad 2023 fälldes två forskare som överklagat nämndens beslut även av Förvaltningsrätten i Uppsala (mål nr 7452-22). Målet rörde förfalskning och fabricering. Domen överklagades och Kammarrätten i Stockholm meddelade prövningstillstånd.

Under 2024 har sex överklaganden prövats i sak av Förvaltningsrätten i Uppsala. Samtliga med samma utgång som nämndens beslut med ett undantag. Undantaget avsåg ett mål där det inkommit nya uppgifter som friade en forskare från oredlighet. Förvaltningsrätten har även avvisat ett överklagande som gjorts av en anmälare.

Npof anlitate sakkunniga i drygt hälften av ärendena

Under 2023 anlitas sakkunniga i 12 av de 32 ärenden nämnden prövade i sak och fattade beslutade i. I två av ärendena utsågs två sakkunniga. Antalet anlitate sakkunniga presenteras i tabell 5.

De sakkunniga som anlitas får alltid ett specifikt uppdrag att bistå näm-

den med en bedömning i en särskild del, i regel om det som misstänks utgör förfalskning, fabricering eller plagiering. Det är sedan nämnden som gör bedömningen i samtliga led och fattar beslut om oredlighet i forskning ägt rum eller inte. Den bedömningen baseras inte bara på sakkunnigutlåtandet utan på all information i ärendet och behöver därför inte alltid stämma överens med den sakkunniges bedömning.

Om sakkunniga anlitas eller inte beror på de behov som finns i det enskilda ärendet och påverkas bland annat av ärendets karaktär, mängden material och dylikt. Vi letar i första hand efter sakkunniga i Sverige, men det förekommer att sakkunniga utomlands anlitas. I enstaka fall har nämnden ansett att olika kompetenser behövs för att bedöma ett ärende och då anlitat två sakkunniga i samma ärende.

Tabell 5. Antal sakkunniga som anlitas i de ärenden som beslutats under år 2020 – 2023.

Typ av ärende	2023	2022	2021	2020
Överlämnat	4	7	10	6
Anmält	10	7	5	0
Summa	14**	14	15*	6

* I två av de överlämnade ärendena och i ett av de anmälda ärendena anlitas två sakkunniga.

** I ett av de anmälda och i ett av de överlämnade ärendena anlitas två sakkunniga.

Handläggningstider

Handläggningstiden för de ärenden som beslutades under 2023 var i medel 8,25 månader. För överlämnade ärenden var spridningen 3 – 26 månader och hälften av de ärendena avgjordes inom 4 – 10,5 månader. För anmälda ärenden var spridningen 1 – 25 månader och hälften av de ärendena avgjordes inom 4 – 11 månader. Medelhandläggningstiderna visas i tabell 6.

Handläggningstiden har under nämndens verksamhetsår ökat något. Tiderna för de ärenden som avgjordes 2020 är lägst.

Handläggningstiderna bör tolkas med stor försiktighet. Att de varierar mellan ärendena beror till stor del på hur komplicerat eller omfattande ärendet är, hur många arbeten som ska bedömas, hur mycket underlag och data som behöver samlas in och gås igenom och om det är många anmälda. Det är inte helt ovanligt att komplicerade ärenden behöver diskuteras mer än en gång i nämnden vilket också påverkar handläggningstiden. I en del ärenden anlitas sakkunniga och om det är svårt att hitta en sakkunnig, eller om materialet i ärendet behöver översättas påverkar även det tidsåtgången.

Tabell 6. Medelhandläggningstid i månader för avslutade ärenden.

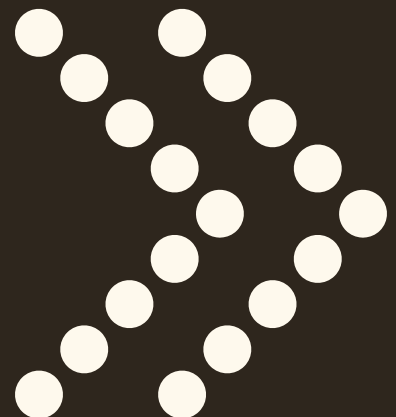
Typ av ärende	2023	2022	2021	2020
Överlämnat	9,0	7,1	7,6	5,6
Anmält	7,5	7,1	5,6	1,9

Medelhandläggningstiden anges i hela månader. Om ett ärende avslutats på mindre än en månad räknas det som 0 månader osv.

Korta referat av de ärenden nämnden prövat i sak

Under året fattades beslut i 32 ärenden som prövades i sak. Besluten sammanfattas i detta kapitel i korta referat. I de nio fall forskningshuvudmän återrapporterat vilka åtgärder de beslutat om med anledning av nämndens beslut återges de i anslutning till det refererade beslutet.

Korta referat

Ärenden som avsåg fabricering

■ Ingen oredlighet

■ Oredlighet

Nedan återges kort de ärenden som har prövats i sak under 2023. De är sorterade efter den typ av misstanke som var anmäld. I de fall beslutet varit fällande eller där allvarlig avvikelse har konstaterats men ingen forskare fällts ska forskningshuvudmannen rapportera vilka åtgärder de vidtagit med anledning av nämndens beslut. I de fall vi fått in en återrapportering återges det i anslutning till referat. Sist i kapitlet sammanfattas alla återrapporteringar.

■ 3.2-22/0078 (FÄLLANDE)

Fyra forskare fälldes och sex forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg förfalskning och/eller fabricering i en artikel om experiment som avsåg att undersöka olika plastmaterial och deras lämplighet som byggnadsmaterial till syntetiska organ. I artikeln beskrevs en tidigare operation som framgångsrik och som att den inte medförde några allvarliga komplikationer för patienten vid uppföljning. Nämnden ansåg att beskrivningen av operationen i artikeln var felaktig, hade hittats på och dokumenterats som om den var riktig och att det utgjorde fabricering. Eftersom det fanns dokumentation som visade allvarliga komplikationer vid tiden för artikelns publicering, ansåg nämnden dessutom att det var förfalskning att utelämna dessa uppgifter. Det ansågs utgöra allvarliga avvikelser från god forskningssed.

Nämnden bedömde det som mycket osannolikt att den forskare som var projektledare, korresponderande författare och ansvarig kirurg för den aktuella operationen inte kände till de allvarliga komplikationerna som drabbat patienten. Detta styrktes också till viss del av journaluppgifter. Eftersom både forskarens kliniska verksamhet och forskning byggde på den typ av kirurgi som beskrevs i artikeln, menade nämnden att hen hade starka incitament att beskriva operationen som framgångsrik. Nämnden ansåg att forskaren agerat med uppsåt och därmed gjort sig skyldig till oredlighet i forskning.

De tre författare som även var medförfattare till en annan artikel som beskrev den aktuella operationen, bedömdes ha haft flera möjligheter att ställa frågor kring patientens tillstånd och hade kompetens att bedöma om operationen kunde ses som framgångsrik. De ansågs ha agerat, om inte uppsåtligt, åtminstone grovt oaktsamt när de godkände de formuleringar gällande operationen som fanns i den artikel nämnden prövade.

Nämnden ansåg att de övriga sex forskarna hade en mer begränsad insyn kring, och kunskap att bedöma, patientens tillstånd. Artikelns huvudfokus var inte på den aktuella operationen utan operationens utfall nämndes i inledningen och slutet av artikeln som ett exempel. De uppgav att de litat på den korresponderande författarens uppgifter. Nämnden ansåg att dessa forskare agerat oaktsamt, men inte grovt oaktsamt, genom att de förlitade sig på den korresponderande författarens beskrivning av operationen och uppföljningen av patienten.

Beslutet har överklagats till Förvaltningsrätten i Uppsala men dom har ännu inte meddelats.

■ 3.2-22/0092 (FÄLLANDE)

Tre forskare fälldes för oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna gällde förfalskning och/eller fabricering i en artikel om uppföljningen under fem år av en transplantation av en donerad strupe. Anmälan avsåg att information utelämnats om att en stent placerats i luftstrupen inom fyra månader efter transplantationen och att tre

figurer var förfalskade. Nämnden inhämtade ett sakkunnigutlåtande i ärendet och information om journaluppgifter från kliniken där operationen utfördes. Den sakkunnige bedömde att artikeln innehöll förfalskning på flera ställen i texten och att de tre figurerna var förfalskade. Utifrån de journaluppgifter som inhämtats ansåg nämnden att artikeln innehöll uppgifter som hittats på, det vill säga fabricerats. Dessutom ansåg nämnden att viktiga uppgifter utelämnats utan att det var motiverat, det vill säga förfalskning. Nämnden bedömde också att de tre figurerna var förfalskade.

Nämndens utgångspunkt är att fabricering och förfalskning alltid utgör en allvarlig avvikelse från god forskningssed och ansåg att det gjorde det även i det här fallet.

Nämnden bedömde att den forskare som var projektledare, korresponderande författare och ansvarig kirurg för den aktuella operationen kände till att artikeln innehöll felaktiga beskrivningar gällande operationen. Forskaren var dessutom korresponderande författare till de två artiklar där originalen till de förfalskade figurerna återfanns och bör därmed ha känt till deras ursprung. Nämnden bedömde därför att forskaren agerat med uppsåt. Det framgick inte av artikeln att övriga två forskare som omfattades av nämndens prövning hade begränsad kompetens eller ansvar. De var dessutom medförfattare till en av de artiklar där originalfigurerna återfanns. Nämnden bedömde därvid att båda agerat, om inte uppsåtligt, så åtminstone grovt oaktsamt när de inte uppmärksammat de felaktiga uppgifterna, att viktig information utelämnats och att flera figurer inte visade det de påstods visa.

Ärenden som avsåg fabricering/förfalskning

■ 3.2-22/0064/3.2-22/0109 (FÄLLANDE)

Elva forskare fälldes och sju forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna gällde förfalskning/fabricering genom att figurer med bilder från Western blot-mätningar inte visade det de påstods visa. Totalt prövades fyra artiklar. Nämnden konstaterade att tre av artiklarna innehöll flera förfalskade bilder. Den fjärde artikeln innehöll en förfalskad bild. Det ansågs utgöra allvarliga avvikelser från god forskningssed.

Författarna till de tre artiklarna med flera förfalskade bilder, som i artiklarna angett att de ansvarat för kontroll av data, ansågs ha agerat grovt oaktsamt då de inte uppmärksammat de förfalskade bilderna innan artiklarna publicerades. Gällande den fjärde artikeln ansåg nämnden att författarna inte agerat grovt oaktsamt eftersom det rörde sig om ett enstaka fel som uppstod i slutskedet av arbetet med artikeln. Nämnden pekade även på att forskningsledarna haft ett särskilt ansvar för att garantera kvaliteten i forskningen som presenterades i artiklarna.

Beslutet har överklagats till förvaltningsrätten i Uppsala. Förvaltningsrätten har ännu inte meddelat dom.

■ 3.1-22/0133 (FÄLLANDE)

En professor fälldes för oredlighet i forskning genom förfalskning i en prisansökan inom forskningsämnesområdet teknik. Nämnden bedömde att de antaganden och osäkerheter som var behäftade med den mätmetod som beskrevs i ansökan inte presenterats tillräckligt utförligt. I stället gavs intrycket att dessa svagheter var irrelevanta. Mätmetoden beskrevs som att den hade en prestanda som den egentligen inte nådde upp till. Enligt nämndens bedömning innebär detta att data och resultat utelämnats eller undanhållits utan att

det var berättigat och därmed förfalskning.

Nämnden fann inte någon anledning att göra avsteg från utgångspunkten att förfalskning i princip alltid är en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Då data och resultat fanns i interna rapporter och publicerade artiklar vid tiden för ansökan, var informationen som utelämnats känd. Nämnden bedömde att den utelämnats avsiktligt och därmed att förfalskningen skett med uppsåt.

Beslutet överklagades till Förvaltningsrätten i Uppsala av den fällde forskaren. Förvaltningsrätten meddelade dom med samma utgång som nämndens beslut.

■ 3.1-22/0170 OCH 3.2-23/0013 (INGEN AVVIKELSE)

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet naturvetenskap. Ärendet rörde två misstankar. Dels misstänktes forskaren ha presenterat förfalskade eller fabricerade resultat på en konferens, dels misstänktes forskaren ha påverkat en student att redovisa förfalskade resultat av ett experiment i sin masteruppsats. Nämnden bedömde att det inte fanns stöd för misstanken om förfalskning och fabricering. Nämnden bedömde att de frågor som rörde studentens arbete inte avsåg forskning. Därför friades forskaren från misstankarna i båda fallen.

■ 3.2-21/0009 (INGEN AVVIKELSE)

Fem forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstankarna gällde fabricering av data och förfalskning genom bristande redovisning av metod i en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap.

I artikeln jämfördes resultat från en metod för diagnostisering av ADHD och schizofreni med diagnoser tidigare fastställda inom sjukvården. De anmälda forskarna närvarade inte då diagnoser fastställdes och detta ledde till misstankar om att data fabricerats.

Nämnden konstaterade att forskarna hade låtit annan personal utföra vissa undersökningar och analyser som sedan presenterades i artikeln, men att det i sig inte utgjorde grund för misstankar om fabricering utan är ett förfarande som ibland förekommer. Nämnden fann också att artikelförfattarna redovisat de metoder som användes så långt det var möjligt. Det fanns därmed inte grund för att fastslå att fabricering eller förfalskning förekommit i den del av forskningen som utfördes av artikelns författare.

■ 3.2-22/0101 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en artikel inom forskningsämnesområdet teknik. Misstankarna avsåg förfalskning eller fabricering av två figurer.

Nämnden ansåg att de två figurerna antingen hade hittats på, det vill säga fabricerats, eller hade ändrats utan att det var berättigat, det vill säga förfalskats. Det ansågs utgöra allvarliga avvikelser från god forskningssed. Nämnden konstaterade att det rörde sig om två fel i en artikel som forskaren inte upptäckt vid granskningen och bedömde att hen inte agerat grovt oaksamt. Forskaren friades därför från misstankar om oredlighet i forskning. Beslutet överklagades till Förvaltningsrätten i Uppsala av anmälaren. Förvaltningsrätten avisade överklagandet eftersom anmälaren inte ansågs kunna överklaga beslutet.

■ 3.2-22/0107 (FÖRFALSKNING MEN INTE ALLVARLIG AVVIKELSE)

Tolv forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna gällde förfalskning då fel serum angivits i texten som beskrev hur experimenten utförts. Dessutom misstänktes fabricering och/eller förfalskning i fem bilder i artikeln. Nämnden ansåg att det utgjorde förfalskning när fel serum angetts eftersom det innebar att uppgifter ändrats eller utelämnats utan att det var motiverat. De fem misstänkta bildfelen utgjorde inte förfalskning eller fabricering enligt nämndens bedömning.

I den anmälda artikeln rörde det sig om förfalskning genom en felskrivning av ett ord. Nämnden menade att för den som är insatt i ämnet var det lätt att förstå att det rörde sig om en felskrivning eftersom det hade varit uppenbart att experimentens resultat inte hade gått att använda om det serum som angavs hade använts. Nämnden bedömde förfalskningen som ett mindre fel och inte en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

■ 3.2-22/0110 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Sex forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i två artiklar som de skrivit inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. De anmälda misstankarna avsåg fabricering och förfalskning då felstaplar saknades i en delfigur utan förklaring och uppgifter utelämnats i artiklarna utan att det var befogat.

Delfiguren utan felstaplar visade resultat från mätningar på ett prov efter sju dagar i odling. Forskarna förklarade att felstaplarna saknades eftersom för få mätningar kunnat utföras efter sju dagar för att kunna göra en statistisk beräkning som gav storleken på felstaplarna. De angav att det var ett misstag som gjorde att antalet mätdata efter sju dagar inte angivits i bildtexten.

Då förklaringen till att mätningarna saknade felstaplar inte beskrevs i artikeln, bedömde nämnden att felet utgjorde förfalskning och var en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Övriga misstankar saknade grund. Nämnden fann att forskarnas förklaring till hur felet uppstått var trovärdig och, då det rörde sig om ett enstaka fel, att de inte agerat grovt oaktsamt.

■ 3.2-22/0182 (FÄLLANDE)

Fyra forskare fälldes för oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Fem forskare friades.

Misstankarna avsåg förfalskning och riktades mot fem vetenskapliga publikationer med misstänkta dupliceringar av bilder, förvrängning av bilder, samt att olika utsnitt från samma bild publicerats. Forskarna angav att duplikaten gjorts av misstag och att rättelser gjorts. Även förvrängningen av bilder menade forskarna gjorts av misstag. För en artikel angav forskarna att anmälan var felriktad.

Ett sakkunnigutlåtande inhämtades i ärendet. Den sakkunnige bedömde att forskarna publicerat fel bilder i fyra av artiklarna och att det korrigerats i tre. Misstanken mot den femte artikeln bedömde den sakkunnige var felaktig. I en artikel bedömde den sakkunnige att Western Blot-paneler duplicerats, beskurits, storleksförändrats och roterats.

Nämnden konstaterade att forskarna publicerat fel bilder i fyra artiklar och att bilderna därmed inte visade vad de påstods visa. Nämnden ansåg att det utgjorde förfalskning och allvarliga avvikelser från god forskningssed. Den

femte artikeln innehöll inte förfalskning. I tre av artiklarna menade nämnden att förfalskningen skett av misstag och utan uppsåt. Det handlade om förbiseenden eller slarv och om enstaka fel. Forskarna bedömdes inte ha agerat grovt oaktsamt i dessa tre artiklar. I en artikel konstaterade nämnden att det publicerats bilder som var manipulerade versioner av originalen. Författarna till den artikeln bedömdes ha agerat grovt oaktsamt och därmed gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning.

Beslutet överklagades av tre av de fälda forskarna. Förvaltningsrätten gjorde samma bedömning som nämnden gällande att det var fråga om förfalskning och allvarliga avvikelser från god forskningssed. Två av forskarna ansågs ha varit grovt oaktsamma, men baserat på nya uppgifter friades den tredje forskaren.

■ 3.2-22/0183 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Tio forskare friades från misstanke om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. De anmälda misstankarna avsåg misstänkt förfalskning eller fabricering i två artiklar där en figur i den ena artikeln visade samma bild två gånger och där en figur i den andra artikeln visade en Western Blot-panel på ett felaktigt sätt. Forskarna medgav i bägge fallen att figurerna innehöll felaktigheter men att de uppkommit genom misstag. Nämnden bedömde att det rörde sig om två enstaka felaktigheter, där det av omständigheterna framgick att slarv eller oavsiktliga misstag förekommit och att det inte i något av fallen var fråga om grov oaktsamhet.

■ 3.2-22/0184 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Sju forskare friades från misstanke om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg förfalskning i en artikel där en figur visade en snarlik bild två gånger. Forskarna medgav att figuren innehöll fel men att de uppkommit genom misstag. Nämnden fann att det rörde sig om förfalskning och om en allvarlig avvikelse från god forskningssed, men bedömde att det rörde sig om enstaka felaktigheter med ringa betydelse för artikelns diskussion och slutsatser samt att det av omständigheterna framgick att förbiseenden eller slarv förekommit. Nämnden bedömde därför att det inte varit fråga om grov oaktsamhet.

Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Prefekten har diskuterat ärendet med den berörda medarbetaren.
- Tidskriften har informerats. Det har inte varit aktuellt att informera anslagsgivare då forskarens egna resurser använts i studien.

■ 3.2-22/0192 (INGEN AVVIKELSE)

Tio forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna gällde fabricering eller förfalskning av data. Misstankarna föranleddes av att mätvärden som redovisades i en figur låg utanför det angivna detektionsintervallet för mätmetoden. Nämnden bedömde att metoder och resultat hade redovisats korrekt i artikeln och att det därmed saknades grund för misstankarna om fabricering och förfalskning.

■ 3.2-23/0077 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Sex forskare som författat en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning. Ett fotografi i en figur hade duplicerats och fått den plats ett annat fotografi skulle haft, vilket ledde till misstankar om förfalskning eller fabricering. Nämnden bedömde att dupliceringen utgjorde förfalskning och en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Av utredningen i ärendet framgick det att dupliceringen skett som ett resultat av slarv, och att det var oaktsamt att forskarna inte upptäckt den förfalskade figuren i samband med publiceringen. Nämnden bedömde att det inte rörde sig om grov oaktsamhet eller uppsåt, och därför friades forskarna.

Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Prefekter har haft samtal med de berörda medarbetarna, inga andra åtgärder har varit aktuella.
- Erratum har skickats in av forskarna och lärosätet har bedömt att inga fler åtgärder behövs.

■ 3.2-23/0076 (INGEN AVVIKELSE)

Åtta forskare som författat en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstankarna avsåg förfalskning eller fabricering dels i form av att figurer som visade kvalitativa och kvantitativa data inte stämde överens, dels att information om förstoring i figurtexten inte stämde med de storlekar som visades i figuren. Nämnden bedömde att det av utredningen i ärendet framgick att kvalitativa och kvantitativa data var samstämmiga, samt att fotografiers storlekar modifierats på ett sådant sätt som var berättigat. Det fanns därmed ingen grund för misstankarna om förfalskning eller fabricering.

■ 3.2-23/0078 (INGEN AVVIKELSE)

Tolv forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstankarna gällde förfalskning eller fabricering av en figur i en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Anmälaren påstod att en graf visade signifikanta resultat, men beskrev att de tillhörande bilderna visade motsatt resultat. Nämnden konstaterade att det framgick att grafen och de tillhörande bilderna varit samstämmiga, och att anmälaren jämfört grafen med fel bilder. Det fanns därmed ingen grund för misstankarna om förfalskning eller fabricering.

■ 3.1-22/0118/3.1-22/0137 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Fyra forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna gällde förfalskning genom att information gällande medicinska komplikationer som drabbat en patient utelämnats i artikeln. Nämnden bedömde att komplikationerna borde ha nämnts i artikeln eftersom patienten beskrevs i detalj i artikelns inledning. Då de inte hade beskrivits bedömde nämnden att data hade utelämnats utan att det varit motiverat och att det utgjorde förfalskning.

Nämnden fann ingen anledning att göra avsteg från utgångspunkten att förfalskning i princip alltid är en allvarlig avvikelse från god forskningssed

Ärenden som avsåg förfalskning

och bedömde därför att förfalskningen utgjorde en sådan allvarlig avvikelse.

Artikeln avsåg att fokusera på utvecklingen av en ny metod. Den var inte en redovisning av en klinisk studie utan avsikten var att utöver teknikutvecklingen presentera ett antal fallstudier enligt nämndens bedömning. Dessutom ansåg nämnden att det tydligt framgick att patienten i fråga inte ingått i uppföljning. Nämnden bedömde att det hade varit lämpligt att tydligare ange orsakerna till att patienten uteslöts ur studien och att förfarandet var oaktsamt, men inte grovt oaktsamt.

Forskningshuvudmannen skriver i sin öterrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Berörd tidskrift, finansiärer och övriga lärosäten som anges i publikationen har informerats om nämndens beslut.
- Den berörde forskaren har valt att avsluta sin anställning och därmed har inga arbetsrättsliga åtgärder beslutats.
- En ny föreståndare för det berörda centret har tillsatts och doktorander har fått nya handledare.
- Ett arbete för att förebygga liknande problem i framtiden har påbörjats och interna styrdokument och handläggningsordningar ses över för att förenkla den formella beslutsordningen.
- Ett arbete för att frigöra resurser inom verksamhetsstödet för förebyggande arbete kring etikfrågor tillsammans med övrig verksamhet har initierats.
- Forskningsnämnden diskuterar hur lärosätet kan arbeta förebyggande.

■ 3.2-22/0160/3.2-23/0117 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

14 forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i 5 artiklar inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg förfalskning rörande bildduplikat och att klippta Western Blot-paneler presenterats. Forskarna uppgav att bildduplikaten uppkommit genom misstag. Nämnden bedömde att det rörde sig om slarv eller oavsiktliga misstag och att det inte i något av fallet var fråga om grov oaktsamhet.

Enbart det faktum att Western blot-paneler klippts utgjorde enligt nämndens bedömning inte förfalskning.

Forskningshuvudmannen skriver i sin öterrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- En ledarkurs för chefer, forskargrupsledare och lärare har arrangerats där frågor om forskningsetik diskuterats.
- Information rörande bildmanipulation har skickats ut till gruppleadare och teamledare och en mötesserie har startats där frågor rörande forskningsetik samt förebyggande av oredlighet tas upp.
- Information om rådande regelverk har tagits upp på institutionsrådets möten för att öka medvetenheten av konsekvenserna av oavsiktliga misstag.
- Inblandade forskare har uppmärksamats på vikten av att vara uppmärksam på inskickade slutversioner av manuskript som de är medförfattare till.

Ärenden som avsåg fabricering, förfalskning och plagiering

■ 3.2-22/0161 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Tolv forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i två vetenskapliga publikationer inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg förfalskning av figurer med misstänkt diskontinuitet mellan Western Blot-paneler, synliga klipp i paneler, samt misstänka duplikat. Forskarna angav att det som kritiserats publicerats medvetet och de visade originalbilder som stöd. I en av artiklarna hade fel bild publicerats vilket forskarna menade hade gjorts av misstag. Felaktigheten var korrigerad.

Nämnden bedömde att misstankarna främst handlade om presentationspedagogiska och publiceringstekniska problem som inte utgjorde förfalskning. Att Western Blot-paneler klippts bedömde nämnden inte utgjorde förfalskning. Att fel Western Blot-panel publicerats i en av artiklarna menade nämnden var förfalskning och en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Nämnden bedömde att den felaktiga publiceringen skett av misstag och att det handlade om förbiseenden eller slarv, samt ett enstaka fel i en artikel. Forskarna hade därmed inte agerat grovt oäktsamt och friades därför från misstanken.

■ 3.2-22/0169 (ALLVARLIG AVVIKELSE)

Sju forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg förfalskning då två bilder i en figur inte visade det de angavs visa samt plagiering eftersom samma bilder återfanns i en tidigare publicerad artikel.

Forskarna angav att fel bilder publicerats av misstag och att de publicerat ett erratum där den plats som bilderna visade angavs tillsammans med en referens till experimenten som låg till grund för bilderna.

Då bilderna inte visade det som angavs i bildtexten bedömde nämnden att de felaktiga bilderna utgjorde förfalskning. Nämnden fann ingen anledning att göra avsteg från huvudprincipen att förfalskning är en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Nämnden bedömde också att de felaktiga bilderna utgjorde plagiering eftersom ursprungskällan inte getts tillbörligt erkännande. Då det rörde sig om enstaka ord, bedömde nämnden att plagieringen inte var en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Då författarna själva upptäckt felen och skyndsamt publicerat ett erratum bedömde nämnden att förfalskningen inte var att betrakta som ett grovt oäktsamt förfarande. Forskarna friades därmed från misstankarna om oredlighet.

Beslutet överklagades till Förvaltningsrätten i Uppsala av fem av de friade forskarna. Förvaltningsrätten avvisade överklagandet. Skälet är att beslut får överklagas enligt 42 § förvaltningslagen (2017:900) av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Ett överklagande som endast avser beslutsmotiveringen kan emellertid inte tas upp till prövning utom i sådana sällsynta fall då motiveringen har självständiga rättsverkningar. Det som överklagats var nämndens beslutsmotivering. Motiveringen ansågs inte ha sådana självständiga rättsverkningar att den var överklagbar. Förvaltningsrättens beslut överklagades i sin tur av de friade forskarna till Kammarrätten i Stockholm. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd, vilket innebär att nämndens beslut står fast.

Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Ett antal författare är inte längre anställda vid forskningshuvudmannen. När det gäller de som fortfarande är anställda och som berördes av ärendet har representanter för de berörda institutionerna träffat dem för att beskriva det stöd universitetet kan erbjuda med mera.
- Då erratum skickats in till tidskriften har lärosätet inte sett någon anledning att vidta ytterligare åtgärder.

Ärenden som avsåg fabricering och plagiering

■ 3.1-20/0128 (FÄLLANDE)

Tre handledare friades och en doktorand fällades för oredlighet i forskning. Forskningsämnesområdet var samhällsvetenskap. Misstankarna i ärendet rörde plagiering och fabricering. Misstankarna om fabricering avsåg ett antal enkäter och intervjuer som legat till grund för fem publikationer och som inte kunde hittas. Nämnden fann att det inte gick att bedöma varför vissa intervjuer och enkäter saknades. Det gick därmed inte att visa att fabricering ägt rum. Däremot ansågs två av de överlämnade publikationerna innehålla plagiering. I den ena publikationen författad av doktoranden och huvudhandledaren ansågs plagieringen inte utgöra en allvarlig avvikelse från god forskningssed, men i den andra ansågs det vara en sådan avvikelse. Den senare publikationen var doktoranden ensam författare till. Det bedömdes att hen förfarit grovt oaktsamt, varför doktoranden fällades för oredlighet.

Forskningshuvudmannen anger i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Rådet för forskningsetik ska utvärdera om gällande hanteringsordning vid misstankar om oredlighet behöver kompletteras.
- Under det kommande året kommer institutionsövergripande workshops för samtliga doktorander vid fakulteten arrangeras innehållande referering, citering, självplagiering, dokumenthantering samt när och hur man anmäler oredlighet. Nya rutiner kring doktorandernas halvtidskontroll ska införas med obligatorisk plagiatkontroll och mer utrymme i den individuella studieplanen för etikfrågor.
- Alla handledare ska gå en kurs om forsknings- och forskareetik.
- Biblioteket har berättat för forsknings- och forskarutbildningsnämnden om verktyg för plagiatkontroll.
- Det har bestämts att alla halvtidsseminarier ska följas upp ordentligt i handledarkollegiet, handledare och doktorand ska ha ett särskilt samtal om etik, och etiska frågor ska ges större utrymme i avhandlingarna.
- Det ska skapas tydligare processer för uppföljning av forskningsprojekt som kräver etikprövning och rutiner kring materialförvaring ska skärpas och följas upp under forskarutbildningen.

Ärenden som avsåg förfalskning och plagiering

■ 3.2-22/0173/3.1-23/0027 (KONSTATERAD MEN INTE ALLVARLIG AVVIKELSE)

En doktorand friades från misstankar om oredlighet i forskning i en preprint och i sin avhandling inom forskningsämnesområdet naturvetenskap. Misstankarna avsåg plagiering av matematiska bevis.

Nämnden ansåg att det fanns brister i den vetenskapliga framställningen i båda publikationerna. Doktorandens preprint innehöll plagiering genom att andras texter, idéer eller arbeten använts utan att tillbörligt erkännande givits. Doktorandens avhandling innehöll inte plagiering, konstaterade nämnden. Nämnden menade att plagieringen i doktorandens preprint utgjorde en mindre förseelse och att det var en fråga om ett enstaka tillfälle. Plagieringen

ansågs därför inte vara en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Såväl anmälare som den anmälda, men friade forskaren, överklagade nämndens beslut. Förvaltningsrätten avisade överklagandena.

Forskningshuvudmannen har återrapporterat till nämnden trots att den avvikelse som konstaterats inte bedömts vara allvarlig. De skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Lärosätet har utrett andra avvikelser från god forskningssed.
- En utredning har genomförts gällande om det förekommit arbetsmiljöproblem/trakasserier i det enskilda fallet.
- Rektor och institutionsledning har samtalat med parterna i syfte att verka för en god arbetsmiljö.
- Lärosätet har inte funnit brister i arbetsmiljön och fokuserat på att ge de berörda parterna stöttning.

■ 3.1-23/0027 (INGEN AVVIKELSE)

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en presentation och i en vetenskaplig artikel inom forskningsämnesområdet naturvetenskap. Misstankarna avsåg plagiering av matematiska bevis.

Nämndens ansåg att varken presentationen eller publikationen innehöll plagiering. Forskaren friades därmed från misstankarna.

■ 3.1-23/0042 (INGEN AVVIKELSE)

Tio forskare friades från misstanke om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg förfalskning och plagiering i ett manuskript som sänts in till en tidskrift för publicering.

Misstanken om förfalskning avsåg data från forskningspersoner som presenterats i det misstänkta manuskriptet. Enligt anmälan fanns data från fler forskningspersoner i projektet än vad som redovisades och dessa data misstänktes ha utelämnats i syfte att kunna redovisa mer positiva resultat. Nämnden bedömde att uppgifter om de forskningspersoner som exkluderats inte undanhållits på ett oerättigt sätt som gjorde att de redovisade forskningsresultaten kunde anses vara förfalskade.

Misstanken om plagiering avsåg metodavsnitt i det misstänkta manuskriptet som tidigare publicerats i två texter av anmälaren. Nämnden konstaterade att de aktuella avsnitten hade sitt ursprung i ett opublicerat manuskript från forskargruppen som även anmälaren var en av medförfattarna till. Vidare konstaterades att anmälaren publicerat de två texterna i eget namn utan att kommunicera med övriga medförfattare. Nämndens bedömning var att det misstänkta manuskriptet presenterade forskargruppens egna idéer och arbeten. Att anmälaren hade publicerat texter i eget namn utan att kommunicera med övriga medförfattare gjorde enligt nämndens bedömning inte att forskarna gjort sig skyldiga till plagiering. Forskarna friades därmed från misstanken.

Ärenden som avsåg plagiering

■ 3.1-22/0102 (FÄLLANDE)

En forskare fälldes för oredlighet i forskning genom plagiering i en artikel. Forskningsämnesområdet var teknik. Misstankarna avsåg att text ur en projektrapport återanvänts i en artikel utan att de personer som skrivit texten till projektrapporten gets tillbörligt erkännande.

Nämnden bedömde att den anmälda artikeln innehöll stycken och mening-

ar, sammanlagt cirka en sida text, som var direkt kopierade från olika delar ur en annan artikel. Nämnden bedömde även att artikeln innehöll meningar och stycken bestående av text skriven av andra som bidrag till projektrapporten. Sammanlagt rörde det sig om ytterligare drygt en sida text i artikeln. Det fanns visserligen en tydlig hänvisning i inledningen av artikeln till att resultaten kom från projektet och att syftet med artikeln var att diskutera preliminära och publicerade resultat från projektets alla parter. Vidare angavs i övrigt källhänvisning till de artiklar från projektet som resultaten återfanns i. De forskare som författat texterna som återfanns i artikeln omnämndes i tackordet, men där angavs att de endast bidragit med mindre oredigerade texter. Nämnden bedömde därför att dessa inte givits tillbörligt erkännande och att artikeln innehöll plagiering av text. Plagieringen ansågs vara en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Nämnden uttalade att en forskare förväntas ha kunskap om hur källhänvisning och korrekt citering ska ske enligt god forskningssed. Den anmälda forskaren visade att han hade och haft den kunskapen genom att han var medveten om vilka kriterier som gäller för medförfattarskap. Nämnden bedömde sammantaget att forskaren agerat med uppsåt.

Beslutet överklagades av den fällda forskaren. Förvaltningsrätten i Uppsala meddelade dom med samma utgång som nämndens beslut.

■ 3.1-22/0155 (INGEN AVVIKELSE)

En professor friades från misstankar om oredlighet i forskning vid en konferenspresentation och i ett konferensabstract inom forskningsämnesområdet humaniora och konst. Misstankarna gällde plagiering ur en rapport som professorn var medförfattare till. Nämnden bedömde att arbetet med rapporten gjorts gemensamt med anmälaren och att det inte gick att särskilja vilken författare som gjort vilken del. Inför konferensen hade del av materialet omarbetats och nya resultat och slutsatser tillkommit. Nämnden ansåg därför att plagiering inte hade skett.

■ 3.1-22/0174 (FÄLLANDE)

En forskare fälldes och fyra forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstankarna gällde plagiering i ett inskickat manuskript inom forskningsämnesområdet naturvetenskap, och avsåg flera stycken text i första delen av manuskriptet. Nämnden ansåg att plagieringen var betydlig och att den var en allvarlig avvikelse från god forskningssed. En forskare ansågs ha agerat grovt oaktsamt och skyldig till oredlighet i forskning. Övriga forskare friades från misstankar om oredlighet.

En av de friade forskarna överklagade nämndens beslut med anledning av formuleringar i beslutet. Förvaltningsrätten i Uppsala avisade överklagandet. Detta överklagades då av forskaren till Kammarrätten i Stockholm. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd.

Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Intressenter har informerats.
- Ett arbete med att avhjälpa briser i arbets- och forskningsmiljön har påbörjats.
- Den fällda forskaren har avslutat sin anställning och forskargruppen har upplösts.

- En kontinuerlig dialog med berörda medarbetare har förts och doktorander har fått nya handledare och placerats i andra forskargrupper för att säkerställa att de skolas in i en god forskningskultur.

■ 3.1-22/0191 (FÄLLANDE)

Två forskare fälldes för oredlighet i forskning. Ärendet gällde två artiklar där forskning inom elkraftteknik inom forskningsämnesområdet teknik presenterades. Misstankarna gällde plagiering av text från tre angivna artiklar i de två artiklarna. Nämnden fann att text plagierats både i introduktionen och där metoden beskrivits i de båda artiklarna. Nämnden bedömde att plagieringen i introduktionen var omfattande och utgjorde en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Metoden var en väl etablerad statistisk metod och plagieringen var mindre omfattande än i introduktionen. Nämnden ansåg att möjligheterna att variera texten om den aktuella metoden var begränsade. Nämnden fann därför att plagieringen i de avsnitten inte var en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Enligt internationella riktlinjer är det alla författares ansvar att se till att deras forskning följer god forskningssed. Nämnden uttalade att oavsett vem som hade skrivit den plagierade texten i artiklarna var det båda forskarnas ansvar att se till att plagiering inte förekom. Nämnden bedömde att ingen av forskarna hade uppfyllt sitt ansvar i de två artiklarna och att de båda agerat grovt oäktsamt.

Beslutet överklagades till Förvaltningsrätten i Uppsala av båda de fällda forskarna. Förvaltningsrätten meddelade dom med samma utgång som nämndens beslut.

■ 3.2-22/0099 (INGEN AVVIKELSE)

Två forskare friades från misstankar om plagiering. Forskningsämnesområdet var teknik. De misstankar som anmäldes till nämnden gällde en projektrapport som avrapporterats till Europakommissionen och att den innehöll plagiering av en artikel samt tidigare versioner av projektrapporten. Anmälaren hade varit koordinator för tidigare versioner av projektrapporten.

Nämnden bedömde att eftersom anmälaren stod med som författare till den avrapporterade projektrapporten hade hen givits tillbörligt erkännande och det var därför inte fråga om plagiering av tidigare versioner av projektrapporten. Projektrapporten bedömes inte heller plagiera artikeln, då artikeln sammanfattade resultaten från det aktuella forskningsprojektet och projektrapporten således hade varit ett underlag till artikeln och inte tvärt om. Nämnden bedömde därmed att projektrapporten inte innehöll plagiering.

■ 3.2-22/0151 (INGEN AVVIKELSE)

Tolv forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet humaniora och konst. Anmälan gällde misstankar om plagiering från en studentuppsats i en forskningsmedelsansökan. Både metodbeskrivning och resultat misstänktes ha plagierats enligt anmälan.

De anmälda kunde visa att de presenterat underlag till de resultat som misstänktes plagierade vid en konferens som ägde rum innan arbetet med studentuppsatsen redovisades. De misstänkt plagierade resultaten var inte exakt lika och nämnden bedömde att de var framtagna oberoende av varandra från data från samma undersökning. Nämnden kunde också konstatera att de metoder som beskrivits i forskningsmedelsansökan var etablerade

inom fältet sedan tidigare och inte unikt utvecklade i samband med arbetet med studentuppsatsen.

■ 3.2-23/0065 (INGEN AVVIKELSE)

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Forskningsämnesområdet var medicin och hälsovetenskap. Misstankarna avsåg plagiering i en avhandling av text, figurer och tabeller ur en artikel och tre manuskript som utgjorde avhandlingens delarbeten. Avhandlingen var en monografi, men hade ursprungligen gjorts som en sammanläggningsavhandling.

Nämnden konstaterade att det av avhandlingen i kombination med errata framgick att artikeln och manuskripten utgjorde avhandlingens delarbeten. Vidare konstaterade nämnden att errata presenterade författarna till delarbetena och deras respektive bidrag till dem. Sammantaget bedömde nämnden att ursprungskällorna givits tillbörligt erkännande och att avhandlingen inte innehöll plagiat. Nämnden riktade dock kritik, dels mot det bristande stöd forskaren fått när avhandlingen gjordes om från en sammanläggningsavhandling till en monografi, dels mot att det inte framgick tydligt för läsaren på vilket sätt text i olika delar av avhandlingen hade återanvänts från delarbetena och i vilken del den var ny eller parafraaserad.

■ 3.2-23/0087 (INGEN AVVIKELSE)

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i sin avhandling inom forskningsämnesområdet teknik. Misstankarna avsåg plagiering av delmål som ursprungligen formulerats i den ansökan om projektmedel som finansierat avhandlingen.

Nämndens ansåg att det var rimligt att avhandlingen svarade mot de mål som angetts i ansökan om medel och att de därför angetts ordagrant. Hänvisningar har också gjorts i avhandlingen till både finansiering och projektplan. Forskaren friades därmed från misstankarna.

Återrapporteringar från beslut tagna tidigare år

■ 3.1-21/0055 (FÄLLANDE)

En doktorand fälldes för oredlighet i forskning genom plagiering i kappan till doktorandens doktorsavhandling. Forskningsämnesområdet var medicin och hälsovetenskap.

Nämnden konstaterade att citering och referenshantering inte skett på ett korrekt sätt i introduktionsavsnittet. Meningar var direkt kopierade ur andra källor utan att citat och källa angavs. I meningar som byggde på andra källor angavs inte källa. Det framstod även som att vissa mindre ändringar av figurer gjorts för att det inte skulle framstå som plagiering. Nämnden bedömde sammanfattningsvis att kappan innehöll plagiering och uttalade att erratalistan inte korrigerade plagiering av den omfattning som skett.

Nämnden bedömde att plagieringen var en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Det var många texter i introduktionsavsnittet i kappan som plagierats och plagieringen avsåg ett stort antal vetenskapliga artiklar. Därmed var det inte fråga om en mindre förseelse. Däremot var det endast ett arbete, kappan, ärendet avsåg. Plagieringens omfattning gjorde att nämnden bedömde att plagieringen var en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Nämnden konstaterade att inom ramen för forskarutbildningen ska en doktorand få utbildning och handledning i hur ursprungskällor hanteras, särskilt om doktoranden inte redan har den kunskapen. Doktoranden förklarade att han citerat och hänvisat till de källor han använt och aldrig haft för avsikt att

fuska eller stjäla någon annans arbete. Nämnden bedömde att kappan tagits fram i slutskedet av forskarutbildningen, när en doktorand ska ha kunskap om hur ursprungskällor ges ett korrekt erkännande. Doktorandens uppgift om att han trott att han gjort rätt eller att han haft otillräcklig kunskap om det vetenskapsetiska regelverket ansågs inte vara en godtagbar ursäkt. Nämndens samlade bedömning var att doktorandens agerande varit särskilt klandervärt och att han varit grovt oaktsam.

Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Riktlinjerna för forskarutbildningen har uppdaterats och plagiatkontroll ska genomföras av licentiatuppsatser och doktorsavhandlingar för att upptäcka eventuellt plagiat innan avhandlingen läggs fram.
- Den obligatoriska doktorandkursen har fått inslag om forskningsintegritet, ALLEA:s principer för god forskningssed samt om citering, upphovsrätt och plagiering.
- Lärosätet har utrett om det finns anledning att ompröva den godkända avhandlingen, men funnit att så inte är fallet.

■ 3.1-22/0140 (FÄLLANDE)

En forskare fällades för oredlighet i forskning genom plagiering i en vetenskaplig artikel. Forskningsämnesområdet var samhällsvetenskap. Misstankarna avsåg plagiering ur en forskningsmedelsansökan som skickats till ett forskningsråd. Den misstänkte forskaren var utsedd till granskare av forskningsmedelsansökningar vid forskningsrådet och fick i den egenskapen del av ansökan.

Nämnden konstaterade att det var fråga om plagiering. Det bedömdes även vara en allvarlig avvikelse från god forskningssed bland annat för att plagieringen avsåg ett flertal stycken som kopierats närmast ordagrant ur forskningsmedelsansökan utan att citat eller källa angivits. De flesta styckena innehöll inte bara en text som plagierats utan flera betydelsebärande resonemang sammansatta från och baserade på flera andra källor. Det var således inte fråga om allmänt vedertagna beskrivningar eller liknande. Utöver detta fäste nämnden särskild vikt vid att forskaren fått forskningsmedelsansökan i egenskap av granskare och att hen undertecknat en överenskommelse om att hantera den konfidentiellt och inte för andra ändamål än granskningen. Att hen trots detta tagit en del av den bärande idén bakom forskningsmedelsansökan och även plagierat text ansågs särskilt allvarligt.

Nämnden konstaterade att forskaren medgett att hen varit medveten om det forskningsetiska regelverket kring plagiering. Hen var likaså fullt införstådd med att forskningsmedelsansökan var konfidentiell och att hen fått den i granskningssyfte och inte fick använda den för andra ändamål. Trots det hade hen tagit en del av dess bärande idé, kopierat text direkt ur den och använt den för eget bruk. Nämnden bedömde mot den bakgrunden att plagieringen skett fullt medvetet.

Att forskaren inte skulle ha varit medveten om plagiaten när hen senare skickade in artikeln för publicering ansågs inte trovärdigt. Att forskaren angett att hen förlitat sig på att artikeln inte innehöll plagiat efter att hen gjort kontroller i plagieringsverktyg kunde enligt nämnden inte tillmätas betydelse. Nämnden pekade på att forskaren visste att forskningsmedelsansökan var konfidentiell och måste ha förstått att det var ytterst osannolikt att plagiering-

Åtgärder med anledning av nämndens beslut

en skulle upptäckas av ett plagieringsverktyg som till huvudsak har tillgång till publicerade källor. Nämnden bedömde sammanfattningsvis att forskaren förstått vad hen gjort och att plagieringen därför skett med uppsåt eller i vart fall med grov oaktsamhet.

Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planeras eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Återkommande möten med den fällda forskaren, skriftlig tillrättavisning och paus i att handleda uppsatser en termin.
- En seminarierie har hållits om oredlighet och plagiering, regler och rutiner, och det har redogjorts för ärendet vid tre tillfällen.
- En heldag har vigts åt att diskutera etik i relation till stress och åtgärder för att skapa en hållbar arbetssituation med tid för att sätta sig in i regler och undvika stressrelaterade misstag.
- En publiceringsstrategi ska tas fram där etik och redlighet kommer att ingå.

Nämnden har fått in nio¹³ återrapporteringar från forskningshuvudmän under 2023. Återrapportering ska ske i det fall en forskare har funnits skyldig till oredlighet i forskning samt i de fall en allvarlig avvikelse i form av förfalskning, fabricering eller plagiat skett men utan att uppsåt eller grov oaktsamhet har konstaterats¹⁴. Återrapporteringarna ska innehålla beslut om åtgärder som forskningshuvudmannen har vidtagit eller avser vidta med anledning av nämndens beslut¹⁵. Det kan handla om konsekvenser för de inblandade forskarna men också om åtgärder kring brister i forskningsmiljön. Forskningshuvudmannen ska även informera berörda forskningsfinansiärer, myndigheter, vetenskapliga tidskrifter och andra berörda om beslutet. Informationen ska lämnas snarast efter att beslutet har fattats. Forskningshuvudmannen ska även upplysa om att beslutet kan komma att överklagas och att det inte blir slutgiltigt förrän de fått laga kraft. I figur 8 summeras de åtgärder som forskningshuvudmännen har beskrivit att de vidtagit eller avser att vidta med anledning av nämndens beslut 2020 – 2023.

I fyra fall har utbildningsåtgärder rapporterats. Dessa har riktat sig både till forskare tidigt i karriären och mer seniora forskare och forskningsledare. Utbildningsåtgärderna har haft formen av kurser, workshops och seminarierier. De har handlat om bland annat referering, citering, självplagiering, plagiering, plagieringskontroll, upphovsrätt, dokumenthantering, bildmanipulering och hur man anmäler oredlighet. I ett fall har etik diskuterats i relation till stress för att undvika stressrelaterade misstag. I ett annat fall har den obligatoriska doktorandkursen fått inslag som behandlar forskningsintegritet baserat på ALLEA:s principer för god forskningssed och i ytterligare ett fall har ledarkurser arrangerats för chefer och forskargrupsledare där frågor om forskningsetik diskuterats.

I tre fall rapporteras det att nya rutiner tagits fram som har gällt plagiatkontroll vid halvtidsseminarier för doktorander och att man fört in etiska diskussioner i samband med halvtidsuppföljningen, plagiatkontroll av avhand-

13 Vi har totalt fått in tio återrapporteringar, men redovisar inte en av dem ovan då den gällde ett ärende med konstaterad men inte allvarlig avvikelse. Lärosätet har i det fallet redovisat att de har utrett om det förekommit arbetsmiljöproblem i det enskilda fallet och enskilda samtal har förts med de berörda forskarna i syfte att verka för en god arbetsmiljö. Det har inte visats några brister i arbetsmiljö eller i lärosätets agerande som orsak till den uppkomna situationen.

14 Återrapporteringskyldigheten anges i 13 lagen (2019:504).

15 Prop. 2018/19:58, s 105 – 106.

lingar samt publiceringsstrategier som inkluderar etik och redighet.

I två fall har arbetsmiljöåtgärder rapporterats. Dessa har innefattat att ny forskningsledare utsetts eller att doktorander fått nya handledare eller placerats i andra forskargrupper för att säkerställa att de skolas in i en god forskningskultur.

I två fall har interna styrdokument setts över. Det har gällt hanteringsordningar vid misstankar om oredlighet och processer för uppföljning av forskningsprojekt som kräver etikprövning.

I två fall har åtgärder med arbetsrättslig koppling genomförts. Dessa har i ett fall, där forskaren fällades, inneburit en skriftlig tillrättavisning och återkommande möten med den fällda forskaren och det har beslutats att hen inte får handleda uppsatsstudenter under en period. I ett annat ärende var den forskare som prövades affilierad till ett lärosäte. Det lärosätet återrapporterar att de haft samtal med forskaren om förutsättningar och förväntningar vid fortsatt vetenskapligt samarbete.

I ett fall har mallar för affilieringsavtal tagits fram. I ett fall rapporteras datahanteringsåtgärder i form av skärpta rutiner kring materialförvaring. Vidare har finansiärer och tidskrifter meddelats i ett fall.

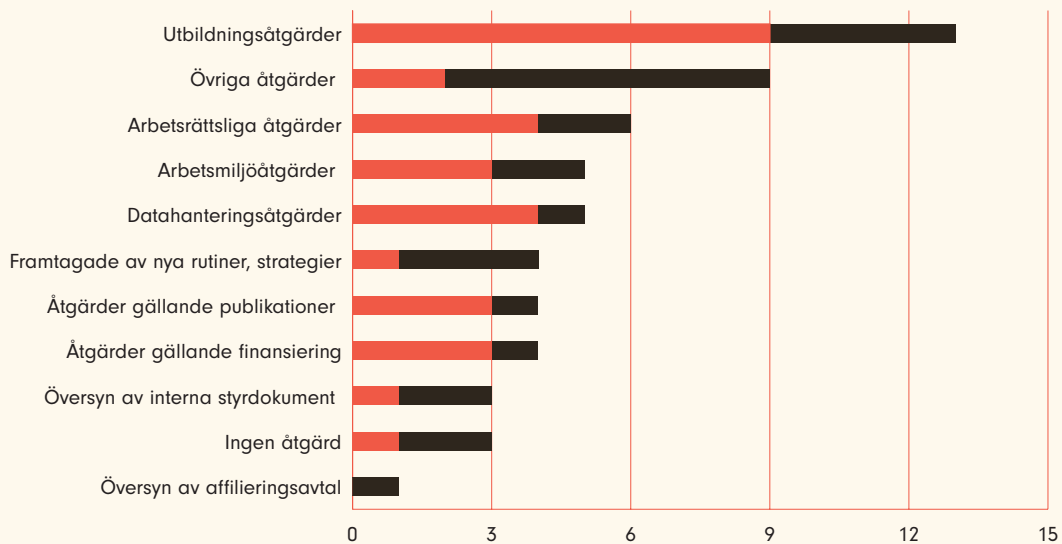
I sju fall är det olika typer av åtgärder som rapporterats. Dessa har vi kategoriserat som övriga åtgärder i statistiken.

- I ett fall har det utretts om det funnits anledning att ompröva en godkänd disputation.
- I ett fall har forskningshuvudmannen sett över om resurser kan frigöras för att verksamhetsstödet ska kunna arbeta mer förebyggande kring etikfrågor.
- I ett fall har forskningshuvudmannen angett att de utrett om någon av parterna har agerat på ett sätt som medfört andra avvikelser från god forskningssed.
- I ett fall har forskningshuvudmannen angett att intressenter har informerats men inte vilka.
- I tre fall, samtliga där beslutet varit friande, har samtal med de berörda forskarna förts och de har fått stöd i och med anmälan. I två av dessa fall anger forskningshuvudmannen att de bedömt att inga åtgärder gällande att informera intressenter så som finansiärer eller tidskrifter varit nödvändiga i och med att forskarna skickat rättelse till tidskriften.

I två fall har berörd forskare slutat, i ett fall framgår det att det varit på forskarens initiativ, i det andra fallet framgår det inte på vems initiativ det skett.

Statistiken ovan baseras på de nio återrapporteringar som kommit in. Där ingår fyra fällande beslut, två som har beslutats 2023 och två från tidigare år samt fem beslut där allvarlig avvikelse har konstaterats men inte oredlighet. Det har ännu inte kommit in återrapporteringar för åtta av de beslut som tagits under 2023 och som ska återrapporteras för att de inte vunnit laga kraft.

Figur 8. Typ av rapporterade åtgärder med anledning av nämndens beslut 2020 – 2023. Röd stapel gäller 2020 – 2022* och svart gäller återrapporteringar inkomna 2023.

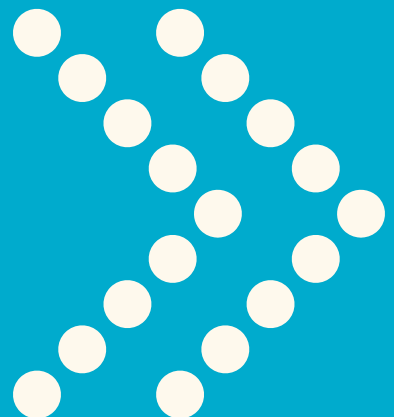

* Underlaget för 2020 – 2022 har kategoriserats om i årets rapport då vi lagt till fler åtgärds-kategorier.

Redovisade uppgifter och synpunkter från lärosätena

Under 2023 har 24 ärenden om andra avvikelser från god forskningssed än oredlighet prövats vid 11 lärosäten. Lärosätena konstaterade avvikelser i 4 av dessa ärenden.

Antalet anmälningar och prövade ärenden hos lärosätena har ökat

Enligt 1 kap. 18 § högskoleförordningen (1993:100) ska Sveriges lärosäten varje år förse Npof med uppgifter om avvikelser från god forskningssed. Lärosätenas uppgifter är viktiga bidrag till förståelsen för hur avvikelser från god forskningssed hanteras, och ger ett värdefullt underlag för fortsatt utvecklingsarbete.

Alla 31 lärosäten har svarat på den enkät som ligger till grund för redovisningen i det här kapitlet. Förutom information om de ärenden om avvikelser från god forskningssed som lärosätena själva hanterat har Npof även ställt frågor till lärosätena om utbildning i god forskningssed. Lärosätena har också ombetts redovisa hur de stärker den egna organisationen i frågor om god forskningssed, vilka för- och nackdelar de ser med lagen, samt vilka gränsdragningsfrågor de har identifierat i samband med bedömningen av om ett ärende ska överlämnas till Npof.

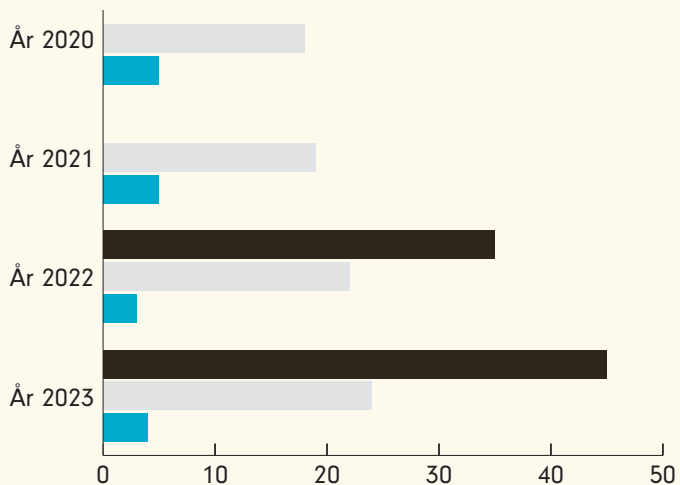
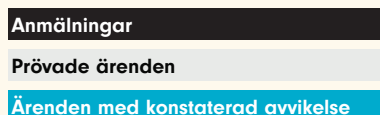
Lärosätena uppger att 15 av dem tillsammans tagit emot 45 anmälningar under år 2023 (Figur 9). Det är fler än under 2022 då 35 anmälningar gjordes till sammanlagt 8 lärosäten (Figur 10).

11 lärosäten uppger att de under 2023 prövat totalt 24 ärenden om misstänkt avvikelse från god forskningssed (Figur 11). 2020, 2021 och 2022 prövades 18, 19 respektive 22 ärenden. Även om förändringen över tid är liten, innebär årets resultat att lärosätena för fjärde året i rad rapporterar en ökning av antalet prövade ärenden (Figur 10).

Figur 9. Under 2023 var det 15 lärosäten som tog emot totalt 45 anmälningar om andra avvikelser från god forskningssed.

Figur 10. Antalet anmälningar om avvikelser från god forskningssed och antalet prövade ärenden förefaller öka på landets lärosäten.*

Figur 11. Under 2023 prövade 11 lärosäten 24 ärenden med misstankar om avvikelse från god forskningssed.

* Lärosätena har rapporterat 26 prövade ärenden, men 2 av dem rapporterades också som avvisade varför vi inte tagit med dem i prövade ärenden. Uppgifter om antalet anmälningar finns inte för 2020 och 2021 eftersom nämnden inte frågade om det i enkäterna för de två åren.

Lärosätena prövade 24 ärenden som rörde 12 olika typer av misstankar. Misstankarna avsåg:

• Plagiering/självplagiering	4
• Felaktiga uppgifter i forskningsmedelsansökan/etikansökan	3
• Felaktig hantering av forskningsdata/material	3
• Inomvetenskaplig kritik	3
• Medförfattarskapsfrågor	3
• Felaktiga meriter eller liknande uppgifter i projektrapport/artikel	2
• Arbetsmiljöfrågor	1
• Författare gavs ej möjlighet att godkänna manuskript innan publicering	1
• Felaktig fördelning av forskningsmedel från gemensam ansökan	1
• Felaktig hantering av anmälan av avvikelse mot god forskningssed	1
• Felaktigt deklarerad intressekonflikt	1
• Ospecificerad misstanke	1

Lärosätena konstaterade avvikelser från god forskningssed i 4 av de 24 prövade ärendena. Dessa återges med korta referat nedan. Att ett ärende innehåller fler misstankar är vanligt, och totalt omfattade de fyra fällande besluten sju misstänkta avvikelser från god forskningssed. Fyra fällande beslut är ingen förändring från föregående tre år då avvikelser konstaterades i mellan tre och fem ärenden per år (Figur 10).

23 olika misstankar som inkommit till lärosätena avvisades eller lämnades utan vidare åtgärd under 2023*. Misstankarna avsåg:

• Plagiering	4
• Brister i arbetsmiljö, till exempel kränkande beteende eller missbruk av ställning	3
• Oklara misstankar	3
• Bristande information till forskningsperson	2
• Publicering av resultat utan samtycke från gruppleddaren	2
• Brott mot bidragsavtal	1
• Djurförsöksfrågor	1
• Förhindrande av akademisk process (handledares agerande innan disputation)	1
• Initiering av samarbete utan sanktionering av gruppleddare	1
• Illvillig anklagelse om oredlighet	1
• Söka etikprövning utan samtycke från medsökande	1
• Underlåtenhet att ange forskargrupps bidrag i pressrelease	1
• Underlåtenhet att ange författarskap och finansieringskällor i publikation	1
• Utelämnande av uppgifter om finansiering i publikation	1

* Misstankar som överlämnats till Npof, fortfarande utreds på lärosätet, eller avvisades först 2024 ingår ej här.

Lärosätena har redogjort för följande anledningar till att de avvisade en anmälan eller lämnade misstankarna utan åtgärd:

• Lärosätet var inte forskningshuvudman för den anmälda forskningen	7
• Lärosätet bedömde att det inte förelåg några misstankar om avvikelser från god forskningssed	3
• Lärosätet hade redan prövat misstanken	3
• Oklart för lärosätet vad som anmäldes	2

Korta referat av de avvikelser från god forskningssed lärosäten konstaterat och deras åtgärder

RINGA PLAGIERING I ARTIKEL

Misstankarna gällde plagiering av text i en artikel. Lärosätet bedömde att plagieringen inte utgjorde en allvarlig avvikelse eftersom det var en mindre förseelse vid ett enstaka tillfälle. Eftersom publiceringen diskuterats inom forskningsprojektet, och författarna till den plagierade ursprungskällan erbjudits att vara medförfattare till den plagierande texten, bedömde lärosätet att plagieringen inte begåtts med uppsåt eller grov oaktsamhet.

Ordföranden för lärosätets nämnd, prefekt och närmsta chef hade ett klargörande och korrigerande samtal med den berörda forskaren.

ANGIVANDE AV FELAKTIGA MERITER I ARTIKEL

En doktorand vid ett lärosäte hade tillskrivits felaktiga meriter i en publicerad artikel som doktoranden var medförfattare till. Lärosätet vidtog ingen åtgärd.

PLAGIERING I FORSKNINGSMEDELSANSÖKAN OCH SEMINARIEUNDERLAG

Ärendet rörde tre misstankar om plagiering: i en artikel, i en forskningsmedelsansökan och i ett seminarieunderlag. Npof hade tidigare prövat alla de tre misstankarna och konstaterat oredlighet i forskning kopplat till artikeln. Npof överlämnade misstankarna om plagiering i forskningsmedelsansökan till lärosätet. Efter att lärosätet gjort sin utredning konstaterade de avvikelser från god forskningssed både i ansökan och seminarieunderlaget.

Npof:s beslut överklagades av den fällda forskaren, och vid den tidpunkt lärosätet besvarade Npof:s enkät hade beslutet inte vunnit laga kraft. Lärosätet beskriver att de avser fatta beslut om påföljd för alla de tre avvikelserna samlat, vilket inte skett då enkäten besvarades.

BRISTANDE DATAHANTERING SAMT MEDFÖRFATTARSKAPSFRÅGOR

Misstankarna gällde primärt brister i hur forskningsdata förvarats av en doktorand, doktorandens huvudhandledare och två biträdande handledare. Det visade sig att den bristande datahanteringen som utgjorde den första misstanken i ärendet lett till att forskningsdata permanent försvunnit, vilket av lärosätet betraktades som försvärande av granskning av forskningen och därigenom som ytterligare en misstänkt avvikelse från god forskningssed. Den tredje misstänkta avvikelserna från god forskningssed avsåg fördelningen av författarskap mellan doktorand, huvudhandledaren och bihandledarna. Lärosätet bedömde att doktorandens agerande var en avvikelse från god forskningssed. De tre handledarnas ageranden bedömdes inte vara avvikelser från god forskningssed.

Eftersom doktoranden sedan en tid tillbaka inte varit inskriven vid lärosätet har lärosätet inte fattat beslut om någon disciplinär åtgärd. Däremot har lärosätet vidtagit åtgärder på central nivå och sett över och uppdaterat lärosätets hanteringsordning för ärenden rörande misstankar om avvikelse från god forskningssed. På fakultetsnivå initierades institutionsövergripande workshops på relevanta teman rörande referering, citering och självplagiering, dokumenthantering samt hantering av misstanke om oredlighet. På institutionsnivå beslutades att ta upp materialförvaltning i den individuella studieplanen för varje doktorand.

Många lärosäten jobbar aktivt med att utveckla sina råd- och stödfunktioner

Enligt högskoleförordningen kap 1 16 § ska lärosätena kunna ge råd och stöd i fråga om god forskningssed till sina medarbetare.

Enligt kap 1 17 § ska lärosätena fastställa riktlinjer för sin prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed.

En fjärdedel av lärosätena har uppdaterat sina riktlinjer för prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed

Utbildning i god forskningssed är främst obligatorisk för doktorander

20 av Sveriges 31 lärosäten har i årets enkät redovisat hur de organiserar råd- och stödfunktioner för att främja god forskningssed. Resterande elva lärosäten hänvisar till att någon förändring inte skett sedan förra årets enkät-svar. Bland lärosätena har majoriteten beskrivit att de har ett råd, nämnd, utskott, eller liknande för god forskningssed/forskningsetik eller dylikt på central nivå, och ett lärosäte redovisar att de organiserat råden på fakultetsnivå. 19 lärosäten beskriver att det centrala rådet utreder misstankar om avvikelse från god forskningssed, men att rådet även arbetar proaktivt med att främja god forskningssed. Det proaktiva arbetet som lärosätena redovisar är till exempel att genomföra utbildning i form av kurser, seminarier och workshops, skapa och följa upp rutiner, besvara forskares frågor, eller att sprida information. Två lärosäten beskriver att de ser det som ett potentiellt problem att deras råd dels hanterar anmälningar, dels ger råd och stöd till de forskare som skulle kunna omfattas av anmälningar. Ett lärosäte redogör för pågående interna diskussioner kring hur deras råd och stöd ska organiseras eftersom de befarrar att deras råd kan få motstridiga uppdrag.

Lärosätena beskriver även andra råd och stödfunktioner. Flertalet redovisar att de har en central etik- eller forskarstödsfunktion och/eller handläggare- och beredningsresurs. Ett antal lärosäten beskriver också att de har webbinformation på svenska och engelska om lagar, riktlinjer och kodexar. Enstaka lärosäten beskriver att de har forskningsetiska ombud på central nivå och/eller fakultetsnivå, samt forskningskoordinatorer med fokus på utveckling av forskningsetiskt stöd.

Många lärosäten beskriver planerade insatser för att stärka råd och stöd till forskarna, på både kort och lite längre sikt. De tar bland annat upp datahanteringsstöd, att samordna webbinformation om stöd till forskarna, förtydliga lärosätets proaktiva uppdrag, samt revidera handlings- eller arbetsordningen för lärosätets råd för främjande av god forskningssed.

I årets enkät redovisar åtta av 31 lärosäten att de på något sätt uppdaterat sina riktlinjer för prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed sedan förra årets enkät. Det kan gälla en uppdatering som skett under 2023, men även under första kvartalet 2024. Uppdateringarna har bland annat handlat om vem som fattar beslut vid de tillfällen då det inte kan vara lärosätets rektor, hanteringen av externa anmälningar, kommunikationen med berörda forskare, anpassning till högskoleförordningen rörande vilka misstankar om avvikelser från god forskningssed som ska prövas, samt huruvida en anmälan måste vara skriftlig.

Baserat på lärosätenas svar på enkätens frågor om utbildningar redovisar lärosätena att obligatorium är betydligt vanligare för doktorandkurser i god forskningssed eller forskningsetik jämfört med de kurser som riktar sig till handledare. Flera lärosäten beskriver att det är samma utbildningar i god forskningssed som ges för postdoktorer som för mer seniora forskare, till exempel genom kurser i doktorandhandledning. Flera lärosäten beskriver också att de förväntar sig ett motstånd om de inför ett obligatorium för disputerade forskare att gå kurser i god forskningssed. Samtidigt finns det lärosäten som anger att de har eller planerar att införa obligatoriska kurser för både doktorander och handledare.

Ett argument mot obligatoriska utbildningar som anges av ett lärosäte är att det innebär att arbetsbördan blir ännu tyngre för personal som redan är tungt belastad med undervisning och administrativa arbetsuppgifter. Enstaka

Det finns frågor om när överlämnanden ska ske till Npof

Lärosäten påpekar även att forskare själva bör få välja om de ska gå kurser i god forskningssed, samt att ett obligatorium kan få en effekt som är motsatt den önskade.

Att utbildning kring god forskningssed görs på nationell nivå skulle enligt ett lärosäte vara önskvärt.

Frågan om när misstankar om oredlighet ska överlämnas till Npof diskuterades i förarbeten och remissvar. I årets enkät lyfts få gränsdragningsfrågor i relation till överlämnanden upp.

Ett större lärosäte beskriver att gränsdragningsfrågor kring överlämnanden till Npof inte funnits. Lärosätet beskriver att de överlämnar alla ärenden där det finns indikation på misstanke om oredlighet genom förfalskning, fabricering eller plagiering.

Tre lärosäten har i enkäten beskrivit att gränsdragningsfrågor kring överlämnanden uppkommit under 2023. Två av dem rapporterar att det kan vara svårt att bedöma huruvida olika typer av material utgör forskning eller ej. Ett av dem ger ett exempel med en PowerPoint-presentation som tillgängliggjorts via DiVA och på en vetenskaplig konferens, där lärosätet funderade på om den skulle betraktas som rapportering av forskning eller inte. Det andra lärosätet hade frågor kring om ett undervisningsmaterial skulle ses som forskning eller inte. De beskriver i det sammanhanget att det är svårt att generalisera utifrån de beslut Npof fattat rörande läromedel, och att det är oklart hur det bör påverka vad universiteten överlämnar.

Ett lärosäte rapporterar att de prövat ett ärende som bedömdes utgöra ringa plagiat i en artikel men att de bedömde att det skett av oaktsamhet, inte av grov oaktsamhet, och därför inte överlämnade ärendet. Detta ärende beskrivs även bland referaten ovan.

Se mer om Npof:s kommentarer kring dessa frågor om överlämnanden i kapitlet Avslutande reflektioner.

Det är få tolkningsfrågor som tas upp

Frågor kring hur lagen ska tolkas tycks ha blivit färre. I årets enkät är det bara fyra frågor som lyfts.

En tolkningsfråga handlar om de friande beslut där Npof, trots att errata publicerats, konstaterar att det är en allvarlig avvikelse från god forskningssed vilket innebär att lärosätet behöver vidta åtgärder. Lärosätet menar att det är olyckligt då forskarsamhället menar att det vanligtvis tillhör god forskningssed att korrigera med errata.

Ett lärosäte beskriver att en tolkningsfråga är gränsdragningen mellan vad Npof och lärosätet ska pröva när Npof konstaterat att det förekommit en allvarlig avvikelse från god forskningssed, men bedömt att den inte skett med uppsåt eller grov oaktsamhet. Lärosätet menar att det kan ifrågasättas om Npof i det läget alls ska bedöma och uttala sig i skuldfrågan utan i stället ska överlämna den bedömningen till lärosätet.

Det uppmärksammas även tolkningsfrågor rörande 14 § i relation till fällande beslut som ännu inte vunnit laga kraft. Paragrafen anger att forskningshuvudmännen ska upplysa berörda instanser om beslut där allvarlig avvikelse konstaterats, eller där forskaren bedömts som oredlig. Tolkningsfrågan som ett av lärosätena beskriver är hur brett begreppet "berörda" ska tolkas, samt om det är lämpligt att sprida information om fällande beslut innan de vunnit laga kraft.

Nämnden kommenterar dessa tolkningsfrågor under kapitlet Avslutande reflektioner.

Upplevda fördelar och nackdelar med lagen

I årets enkät beskriver lärosätena att fördelarna med lagen är att forsknings-etiska frågor och god forskningssed i högre grad uppmärksammas, och att en nationell definition och avgränsning av oredlighetsbegreppet ökar rätts-säkerheten och underlättar kommunikation till forskare. Lärosätena ser även fördelar med att lärosätets ansvar lyfts fram vid sidan av forskarens, samt att ansvaret för prövning av oredlighet sker på nationell nivå. Det nämns att Npof avlastar lärosätenas ansvar och leder till enhetlig handläggning, vilket ses som bra och uppfattas som mer rättssäkert.

Ett lärosäte beskriver att de anser att lagen är otydligt formulerad vilket kan skapa stress hos den enskilde forskaren. Ett annat lärosäte tycker att bristen på rättspraxis innebär risk för godtycke kring till exempel vad som avser en allvarlig eller ej allvarlig avvikelse vid misstanke om fabricering, förfalskning eller plagiering. Två lärosäten nämner också svårigheter med gränsdragningen mellan juridiska och vetenskapliga bedömningar men utvecklar inte mer vad de avser.

Ett lärosäte rapporterar att det är en nackdel att lärosätena fortfarande har till uppgift att pröva andra avvikelser från god forskningssed. Lärosätet anser att det vore bättre att ansvaret att bedöma alla misstänkta avvikelser från god forskningssed låg på Npof, medan lärosätena ansvarade enbart för det förebyggande arbetet. Relaterat till detta beskriver två andra lärosäten att den nuvarande uppdelningen mellan Npof och lärosätena innebär att det finns en risk att Npof:s beslut tas på större allvar än beslut tagna i lärosätenas egna nämnder, utskott och råd.

Npof kan förtydliga sina beslut

Lärosätena har i årets enkät lämnat flera synpunkter på Npof:s beslut vilket är uppskattat. Bland annat tycker flera lärosäten att det ska framgå tydligt i besluten om lärosätet är återrapporteringskyldigt enligt 13 §. Npof:s roll i att besluta huruvida lärosätena är återrapporteringskyldiga diskuteras i kapitlet Avslutande reflektioner.

Liknande kommentarer återfinns gällande 11 §, där flera lärosäten påpekar att det kan vara otydligt huruvida Npof överlämnar misstankar om andra avvikelser från god forskningssed till lärosätet eller inte.

Ett önskemål är även att alla beslut publiceras översatta till engelska. Nämnden kommenterar detta i kapitlet Avslutande reflektioner.

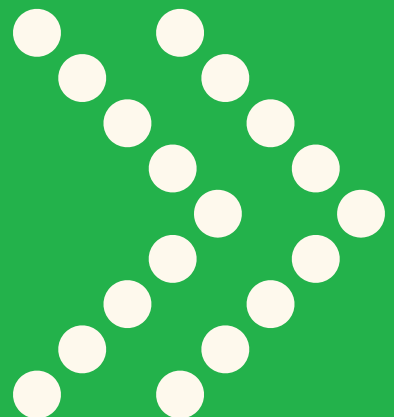
Några lärosäten önskar att Npof är mer engagerade i utbildningsinsatser

I de avslutande delarna av enkäten frågade Npof lärosätena om de önskade någon mer information om nämndens verksamhet eller om lagen, utöver det som redan finns tillgängligt från Npof, som kan hjälpa dem i arbetet med att främja god forskningssed. Flera lärosäten efterfrågar utbildnings- och informationsmaterial, även på engelska, samt önskar att Npof är mer aktiva i att möjliggöra erfarenhetsutbyte mellan lärosätena. Även regelbundna besök eller seminarier på lärosätena efterfrågas.

Redovisade uppgifter och synpunkter från övriga forsknings- huvudmän

28 kommuner, 9 regioner, 6 enskilda utbildningsanordnare och 24 myndigheter har besvarat årets enkät. Till skillnad från lärosätena har dessa organisationer ingen lagstadgad skyldighet att lämna uppgifter till nämnden om de ärenden de prövat.

Bland de övriga forskningshuvudmännen är det bara en som fått in en anmälan

För att få en mer heltäckande bild av hur arbetet med att stärka god forskningssed ser ut har en liknande enkät som lärosätena fått skickats till andra organisationer som bedriver forskning. Enkäten har skickats till kommuner, regioner, enskilda utbildningsanordnare och myndigheter. En del av dessa bedriver forskning i stor omfattning, andra inte alls.

Ingen av organisationerna anger att de under 2023 fått in några misstankar om andra avvikelser från god forskningssed. Endast en organisation, en region, har fått in en anmälan om oredlighet i forskning.

Det ser lite olika ut bland de svarande organisationerna huruvida de har rutiner för att hantera anmälda misstankar om avvikelser från god forskningssed. Noterbart är att regionerna i större omfattning har rutiner eller planerar att ta fram rutiner än övriga. Regionerna bedriver också i högre grad forskning än de andra. Sex av de nio regioner som inkommit med svar anger att de redan har rutiner och övriga anger att de planerar att ta fram sådana. Ingen av de svarande kommunerna anger att de har fastställda rutiner för att hantera anmälda misstankar om avvikelser från god forskningssed. En kommun anger att de planerar att ta fram sådana rutiner. 4 av de 6 enskilda utbildningsanordnarna anger att de har riktlinjer och bland de svarande myndigheterna är det fyra av 24 som anger att de har riktlinjer och 9 som planerar att ta fram.

Arbete pågår med att stärka kunskapen om god forskningssed

Vi har frågat organisationerna om de har förslag på hur kunskapen om god forskningssed, både i den egna organisationen och nationellt, kan förstärkas. Många, särskilt regionerna, svarar att arbete med att ta fram egna riktlinjer och att implementera dessa är en bra start för att stärka kunskapen. Även utbildning och återkommande seminarier på flera organisationsnivåer anges som tänkbart. Flera föreslår också ökad kontakt med Npof och önskar att det fanns ett utbildningsmaterial att ta del av. En organisation meddelar att de ska tillsätta en etikkoordinator under 2024 och någon att de ska utveckla en modell för att systematiskt främja god forskningssed inom organisationen.

Utvecklingsarbete pågår

Precis som tidigare år redovisas ett pågående utvecklingsarbete från många organisationer. Förutom de former av utvecklingsarbete som tidigare nämnts anges arbete med att fram rutiner kring användandet av registerdata eller att samordna interna funktioner som arbetar med frågor som rör god forskningssed som exempel. En hel del utvecklingsarbete hos regionerna utförs i samarbete med relevanta lärosäten.

Vetenskapsrådets God forskningssed används mest

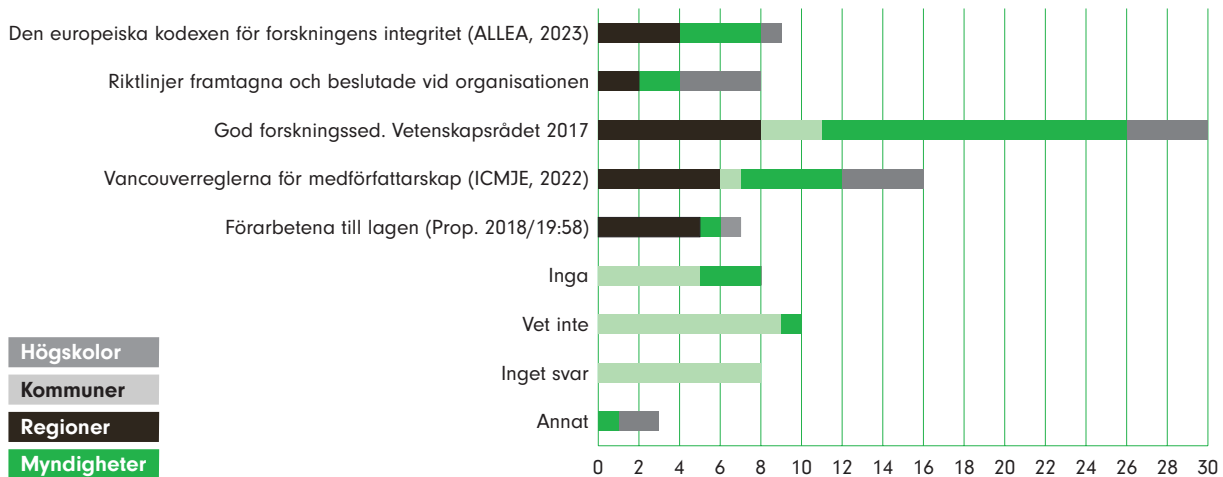
I figur 11 visas vilka riktlinjer, koder och övrig litteratur rörande god forskningssed som de svarande organisationerna anger att de använder sig av i sin verksamhet. Svaren liknar det som meddelades i förra årets enkät. Vetenskapsrådets skrift God forskningssed är den som används mest och därefter Vancouver-reglerna och ALLEA:s kodex.

Gränsdragningsfrågor lyfts fram

Vad gäller lagen lyfts ett par gränsdragningsfrågor fram. En gränsdragningsfråga rör definitionen av och skillnaden mellan kvalitativt bristfällig forskning och fabricering. En annan gränsdragningsfråga rör om organisationen har mandat inom sitt tillsynsuppdrag att anmäla misstänkt oredlighet till nämnden om misstanke uppstår.

Sammanfattningsvis uppfattar nämnden att arbetet för god forskningssed anses viktigt bland de organisationer som besvarat enkäten. Vi ser fram emot en ökad dialog och samverkan.

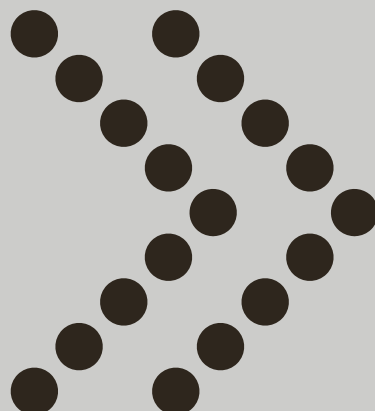
Figur 11. Samtliga riktlinjer, koder och litteratur om god forskningssed som övriga forskningshuvudmän angett att de använder sig av.

Avslutande reflektioner

Det kan inledningsvis summeras att antalet ärenden vid nämnden fortfarande är högt och att det även skett en viss ökning av ärenden vid lärosäten, däremot inte vid övriga forskningshuvudmän. Cirka 20 procent av besluten som innebär att misstankar om oredlighet eller andra avvikelser från god forskningssed prövats i sak innebär en fällande utgång, men den stora majoriteten frias, vilket är viktigt att kommunicera till forskarsamhället. Det pågår mycket aktivitet hos forskningshuvudmännen när det gäller utbildning, stöd etcetera och det förefaller som att antalet frågetecken kring lagen minskat.

Erfarenheter från nämndens ärenden kan användas i det förebyggande arbetet

I det här kapitlet samlar vi kommentarer och reflektioner kring frågor som lyfts i enkäterna och som kan summeras från ärendena. Det är både stora och små frågor. Inledningsvis tar vi upp arbetet med att värna god forskningssed och att förebygga oredlighet i forskning. Därefter adresseras stödet till de forskare som berörs av ärenden vid nämnden. Sedan beskrivs de frågor som kommit upp utifrån de olika stegen i ett ärende – frågor kring överlämnanden och anmälningar, vem som utreds, nämndens beslut och överklaganden. Avslutningsvis berörs några frågor om tolkningen av lagen som lyfts i enkäterna.

Ett grundläggande syfte med lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning är att värna förtroendet för svensk forskning. En del av det arbetet är att dra lärdomar av tidigare misstag och erfarenheter. Förhoppningen är att nämndens beslut kan användas i det avseendet, även av den läsare vars forskningshuvudman inte berörs direkt av ett beslut.

Det finns ett antal typer av misstankar som återkommer i de ärenden som kommer in till nämnden och ett antal återkommande förklaringar till varför oredlighet skett. De återkommande typerna av misstankar rör fel i bilder och plagiering. De vanliga förklaringarna är press att producera vetenskapliga artiklar, osäkerhet kring vad som gäller vid samförfattande och brister i datahantering. Ett återkommande argument är också att arbetet passerat referentgranskning och att felen då inte uppmärksammats. I samtliga dessa delar finns möjligheter att arbeta förebyggande för att liknande avvikelser inte ska hända igen. Nedan utvecklas de olika exemplen kort, först de återkommande felen de bakomliggande faktorerna och behov.

Många ärenden rör bildfel

En stor mängd ärenden rör fel i bilder i vetenskapliga artiklar och att bilderna inte visar det de i artiklarna påstås visa. Det gäller främst inom områdena naturvetenskap och medicin och hälsovetenskap. Ett typfall är att det anges att bilder är från den aktuella studien men utredningen visar att de kommer från en annan studie. Ett annat typfall är att identiska bilder används men det anges i artikeln att de ska visa olika saker. Det förekommer även flera fall då bilder återanvänts men justerats, förskjutits, förstorats eller dylikt utan att det anges.

Ett försvar är många gånger att det varit många bilder och svårt att hålla reda på dem. Det bör förväntas att en forskare kan hålla ordning på sina bilder och fäster vikt vid att det är rätt bilder som förs in i en vetenskaplig artikel. Utifrån vikten av att kunna lita på forskning får det anses vara av vikt, särskilt då det finns många bilder, att det fäst extra noggrannhet vid att säkerställa att det är rätt bild som förs in.

Utvecklingen av nya verktyg för att upptäcka bildfel som kan användas i forskningen går framåt och fler och fler tidskrifter för in kontroller med hjälp av verktyg i granskningsprocessen. Förhoppningsvis kan det minska antalet bildfelsärenden.

De fällande besluten rör främst plagiering

Det är även vanligt med plagieringsmisstankar. De flesta fällande beslut nämnden fattar gäller plagiering. De försvar som anförs gäller ofta okunskap och osäkerhet kring att hantera andra källor, citering och parafrasering. Under 2023 – 2024 har tre ärenden rört plagiering av studentuppsatser där handledaren återanvänt omfattande delar ur uppsatsen och skrivit en vetenskaplig artikel utan att ange ursprungskällan.

Generellt får det enligt nämnden förväntas att personer som antagits till forskarutbildning redan lärt sig och behärskar käll- och referenshantering samt principer för citering och parafraisering, vilket också måste gälla på nivån av handledning av doktorander.

Nämndens ärenden visar dock att det behövs stöd till forskare i dessa frågor från verksamheterna för att förebygga fler liknande fall och kanske inte minst att det inskräps att det är viktigt att värna forskningens integritet.

Användningen av plagieringsverktyg för att upptäcka plagiering är bra, men nämnden vill samtidigt betona, att det inte är en garant för att plagiering inte förekommer och inte ersätter forskarens ansvar för texten och det självständiga skrivandet.

Oklar ansvarsfördelning vid samförfattande vanligt

I de flesta ärenden rör misstankarna vetenskapliga artiklar och då prövar nämnden samtliga författare som omfattas av 3 §.

Många ärenden rör frågan vem som i en samförfattad artikel fört in ett fel och vem som inte upptäckt felet i egenskap av medförfattare. Ofta framkommer då att det varit oklart vilken grad av involvering och vilket ansvar respektive författare haft i samarbetet. De har i hög utsträckning förlitat sig på varandra utan att sätta sig in i om någon annan tar ansvaret. Vem som tagit ansvar för vilken del av publikationen kan alltså ha varit oklart. I många fall har granskningen av manuskript inte skett av samtliga författare eller så har den skett på en generell eller otillräcklig nivå. Det är relativt vanligt att de forskare som prövas av nämnden är oförstående kring varför de förväntas kunna beskriva sin del i arbetet och sitt ansvar.

Nämndens bedömning av författarsvar tar sin utgångspunkt i ALLEA:s kodex och de så kallade Vancouverreglerna. I ALLEA:s kodex anges att "Alla parter i forskningssamarbeten tar ansvar för integriteten i forskningen och dess resultat." (2.6). Det anges även att "Författarna kommer formellt överens om ordningen för författarskap och bekräftar att själva författarskapet baseras på följande: (1) ett betydande bidrag till forskningens utformning, relevant datainsamling, analys och/eller tolkning, (2) utarbetande och/ eller kritisk granskning av publikationen, (3) godkännande av den slutliga publikationen och (4) samtycke till att ansvara för innehållet i publikationen, såvida inte annat anges i publikationen." (2.7).

I de ärenden som hanterats är det tydligt att ansvarsfördelningen ofta inte är tydliggjord samtidigt som författarna inte anser att de har det ansvar som följer av den allmänna utgångspunkten ovan. Otydligheten får onödiga konsekvenser såväl under arbetets gång som i slutjusteringen av manuskript och bör kunna förebyggas i högre grad.

Det bör även nämnas att flera ärenden visar att forskare angetts som författare trots att de inte lämnat ett betydande bidrag på det sätt som anges ovan och egentligen inte uppfyller kraven för att få vara författare. Oberättigat hävdande av författarskap, "gift- och ghost authorships" etcetera är inte avvikelser som nämnden utreder men väl något som bör intressera forskare, forskningshuvudmän och tidskrifter med flera. Inte minst i situationer av oredlighet kan otydligheter i fråga om författarskap och graden av ansvar för en artikels innehåll bli uppenbart.

Arbetsmiljön ofta en förklaring

Många ärenden vid nämnden bottenar i konkurrens och kamp om artiklar, meritering, finansiering och anställningar som resulterar i stress och press.

Konsekvenser vi kan se är att somliga forskare i dessa lägen anser att de inte hinner ta ansvar för forskningens integritet, att de hittar tveksamma genvägar eller att konflikter uppstår.

I egenskap av arbetsgivare har forskningshuvudmännen ansvar för arbetsmiljön, bland annat att verka för en god arbetsmiljö och att förebygga ohälsa enligt arbetsmiljölagstiftningen. I dessa delar finns således mer som kan göras för att förebygga oredlighet.

Hantering av data

Som redan berörts förekommer många exempel på bristfällig datahantering, versionshantering, lagring, säkerhetskopiering och arkivering i forskningen som prövats. När det gäller att skapa förutsättningar att följa god forskningssed och förebygga oredlighet bör därför bland annat ansvaret att bedriva ett systematiskt och riskbaserat informationssäkerhetsarbete liksom ansvaret för arkivbildning och arkivvård betonas.

Utbildning

Nästan alla lärosäten anger att de på något sätt ger utbildningar i god forskningssed, och många av dem redovisar att det är obligatoriskt för deras doktorander att läsa en kurs som behandlar god forskningssed. Lärosätena anger även att många av dem ger utbildningar för disputerade forskare, ofta i form av valbara handledarkurser. De kurserna är ofta obligatoriska för de forskare som ska handleda egna doktorander, och kan ingå som en del av meriteringen mot att bli docent. Utbildningsinsatserna är dock oftast inte riktade till, eller obligatoriska för, yngre disputerade forskare som till exempel postdoktorer. Bland övriga forskningshuvudmän är utbildning i god forskningssed mer sällsynt.

Att utbildningsinsatser genomförs eller planeras för doktorander och handledare är bra. Samtidigt behöver alla forskare få kontinuerlig utbildning i god forskningssed. Till exempel förekommer postdoktorer ungefär lika ofta som doktorander eller professorer i de oredlighetsärenden där Npof funnit allvarliga avvikelser från god forskningssed. Postdoktorer, som inte sällan disputerat i ett land utanför Sverige och därför inte tagit del av sitt nuvarande lärosätes doktorandutbildning i god forskningssed, behöver få lika god och behovsanpassad utbildning som alla andra kategorier av forskare.

Det centrala är kanske inte obligatorium, antal poäng eller kursveckor som utbildningen ger. Inte heller om det sker i utbildningsform eller i andra former. Det är snarare att det sker återkommande insatser i alla kategorier och på alla nivåer för att värna forskningens integritet och motverka att bristfällig praxis tar fäste eller skadliga kulturer uppstår där god forskningssed inte är ett mål som inte fullt ut eftersträvas.

En god forskningssed är ett förhållningssätt som måste anpassas och utvecklas tillsammans med en forskningsvärld i ständig förändring. Det är inte något man lär sig en gång och sedan är fullärd. Detta visar till exempel den senaste tidens diskussioner kring användningen av AI, artificiell intelligens, där vi ser en snabb utveckling av nya möjligheter som till delar kräver nya etiska överväganden och förhållningssätt.

Referentgranskningen tar inte över forskarens ansvar

Ett inte alltför ovanligt argument anmälda använder till försvar från anmälda är att referentgranskningen från tidskrifternas sida inte upptäckt felet i artiklarna och att det betyder att det inte är fråga om fel eller att felet var svåra att upptäcka. Det kan hända att det just är bara ett försvar i en trängd situation, men förefaller även som att de forskare som anför detta lutar sig mot referentgranskningen eller ser det som att en del av ansvaret för forskningens

integritet ligger på granskaren. Ett sådant synsätt bör förebyggas.

Nämnden vill i det sammanhanget återkomma till att det är forskarens ansvar att följa god forskningssed enligt 4 § i lagen. Att ett manuskript passerat referentgranskning utgör inget bevis på att god forskningssed upprätthållits för den aktuella studien eller efterföljande manuskript.

Referentgranskningen bygger till stor del på tillit. Granskningen sker ofta under en mycket begränsad tid och hittills oftast utan tillgång till de data som ligger till grund för det som presenteras i artiklarna. Det är inte granskarnas eller tidskrifternas ansvar att kontrollera att allt är korrekt.

Det finns dessutom flera undersökningar och exempel som visar att tidskrifternas granskningsprocesser inte alltid garanterar hög kvalitet eller tillförlitlighet¹⁶. Likaså visar nämndens många ärenden som avser fel i referentgranskade artiklar att referentgranskning inte innebär att alla fel hittas.

Som ett led i att värna god forskningssed och förebygga oredlighet finns ett värde i att det i lämpliga sammanhang, till exempel vid utbildningar, tydliggörs att ansvaret för forskningen ligger på forskaren och inte är ett delat ansvar med referentgranskningen.

Det behövs stöd och vägledning till forskarna

De forskare som utreds av nämnden hamnar ofta i en utsatt situation och vittnar om att det skapar mycket stress och oro. Det är även flera forskare som anmält misstankar som beskriver en utsatt situation för att de anses ha agerat illojalt etcetera av kollegorna. Eftersom nämndens utredningar kan ta tid kan påfrestningarna finnas under lång tid. Nämndens beslut innebär i det avseendet en hållpunkt, men med beslutet följer även nya behov.

Som nämnden ser det har forskningshuvudmannen i egenskap av arbetsgivare ett stort ansvar att ge stöd åt de forskare som mår dåligt såväl under en utredning som efter ett beslut. När nämndens beslut fattats följer skyldigheter i lagen för forskningshuvudmannen att informera berörda finansörer, myndigheter och andra intressenter i vissa fall. Men det finns även ett behov av att förmedla information och kunskap om beslutet och de frågor om god forskningssed det berör till kollegorna. Som nämnden ser det skulle det i det avseendet även finnas ett värde i att nyansera och kunna relatera utgången till andra fall. Det finns förstås skillnader i allvarighet i olika fällande beslut. Det är även viktigt att förmedla de friande besluten och att forskarna därmed rentväs så att det inte lever kvar misstankar som ligger dem till last.

Det är i kommunikationssammanhang även viktigt att lyfta upp att det faktum att ett ärende utreds inte betyder att nämnden har tagit ställning i sak. I en del fall avisas anmälningar, så det faktum att en anmälan kommit in till nämnden betyder inte heller att en utredning kommer att genomföras. Ett ärende ska utredas om det som är anmält är forskning och den som är anmäld är forskare, om forskningen är utförd vid en svensk forskningshuvudman som omfattas av lagen, om det som är anmält inte är preskriberat och om misstanken gäller fabricering, förfalskning eller plagiering. (Överlämnanden kan inte avisas). Om det faktiskt rör sig om fabricering, förfalskning eller plagiat, om det är en allvarlig avvikelse och om det är oredlighet tar nämnden ställning till först i och med att ärendet prövas i sak.

Under nämndens fyra verksamhetsår är det endast 22 procent av de ärenden som prövats i sak som utmynnat i fällande beslut. I de ärendena är det inte heller samtliga forskare som ingått i prövningen som har fällits. I 21 procent av ärendena har förfalskning, fabricering eller plagiat konstaterats

¹⁶ Se t.ex. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3005733/> och referenser däri.

men där forskarna har friats från misstankar om oredlighet. I hela 57 procent av ärendena som prövats i sak, är det ingen avvikelse i form av förfalskning, fabricering eller plagiat som konstateras. Det är således en stor majoritet som frias.

Npof vill skapa tydlighet för anmälda med hjälp av vår webbsida

De forskare som är anmälda har ofta frågor om processen och undrar vad som kommer att hända härnäst. I början på 2023 lanserades nämndens nya webbplats. Den togs fram med syfte att vara tydligare, och ge mer stöd till bland annat anmälda. Den innehåller exempelvis information om den förvaltningsrättsliga process som en prövning vid nämnden innebär.

Vi ser ibland att anmälda inte svarar på de frågor vi ställt och att de ibland ger beskrivningar om sådant som inte är av relevans för sakfrågan. De anmäldas yttranden har en central betydelse för utredningen och det är genom dem vi får deras syn på vad som skett och vilken roll de har haft i forskningen. Vi har därför även inkluderat mer information på webbplatsen om yttranden och vad de syftar till. Vi har numera även en funktion där de anmälda kan logga in och följa sitt ärende och där det lätt går att se var i processen ärenden befinner sig.

Anmälningarna har blivit bättre men det finns fortfarande undantag

Det har under tidigare år ställts frågor kring anonyma anmälningar, otydliga anmälningar och okynnesanmälningar i enkäterna. De frågorna har blivit färre samtidigt som nämnden också ser att anmälningarna generellt sett är tydligare, med vissa undantag.

När det gäller okynnesanmälningar menar nämnden att det inte förefaller vara ett problem bland de anmälningar som kommit in hittills med några undantag främst under 2023. Anonyma anmälningar är som regel inte ett problem så länge anmälan är tydlig eller det går att kontakta anmälaren på något sätt. Det förekom en stor mängd anonyma anmälningar under 2023 men endast ett fåtal under 2024.

I och med den nya webbplatsen ber vi anmälare använda vårt anmälningsformulär som syftar till att orientera i vad vi prövar. Avsikten med formuläret är också att minska risken för ogenomtänkta anmälningar. De flesta använder formuläret och vi uppfattar att det bidrar på ett bra sätt både för anmälaren och för kansliet. Dels kommer färre anmälningar in som rör andra typer av forskningsproblem än de nämnden prövar, dels är det tydligare vad misstankarna avser och vad de bygger på.

Det finns vissa gränsdragningsfrågor kopplat till överlämnanden

Det är bara tre lärosäten som angivit att de ser gränsdragningsfrågor kopplat till när misstankar om oredlighet ska överlämnas till nämnden. Övriga lärosäten och forskningshuvudmän har inte berört frågan. Nämnden uppfattar dock att det finns ett behov av att förtydliga hur nämnden ser på vad som ska överlämnas utifrån de svar som lämnats på vilka "andra avvikelser från god forskningssed" lärosätena prövat.

Enligt 6 § lagen gäller att om det kan misstänkas att oredlighet i forskning har förekommit i en forskningshuvudmans verksamhet, **ska** forskningshuvudmannen överlämna handlingarna i ärendet för prövning av nämnden. Som vi angivit tidigare i rapporten innebär "kan misstänkas" en mycket låg misstankegrad och avsikten från lagstiftarens sida är att det ska tolkas generöst, så att alla ärenden som "skulle kunna vara oredlighet" utreds av Npof. Det framgår också i förarbetena att tröskeln ska vara låg.¹⁷ I förarbetena anges

även att om det är oklart om det rör sig om ett fall av misstänkt oredlighet i forskning eller avvikelser från god forskningssed i övrigt, bör huvudmannen lämna över handlingarna i ärendet till Npof för prövning. Nämnden ser det därför som att mycket lite behöver göras för att bedöma misstankar som kommer in.

Som nämnden ser det bör misstankar om oredlighet i forskning överlämnas direkt till nämnden utan några förberedande utredningssteg vid lärosätena. Risken är annars att lärosätena själva utreder sådant som nämnden ska utreda och kanske inte utreder och överlämnar om de anser att misstankarna inte är tillräckligt allvariga. Som regel ska inte en extern sakkunnig behöva anlitas av forskningshuvudmannen för att bedöma om något är förfalskning, fabricering eller plagiering innan det överlämnas.

En fråga av betydelse i sammanhanget är i vilken utsträckning nämndens tidigare beslut kan beaktas eller läggas till grund för beslut om ett överlämnande ska ske i ett annat ärende. Nämnden menar att det är mycket vanskligt att utifrån ett tidigare beslut dra slutsatsen att omständigheterna i ett nytt ärende är så lika att utgången skulle bli den samma och att därför inte överlämna misstankar för att oredlighet inte "kan misstänkas". För att kunna göra den bedömningen krävs som regel insyn i det tidigare ärendet och tillgång till handlingarna nämnden fattat sitt beslut på.

Ett exempel är att ett lärosäte i sitt enkätsvar lyfter att det är svårt att veta vilken typ av utbildningsmaterial nämnden bedömer vara forskning och inte. Nämnden har i olika beslut bedömt att en lärobok, en handbok och en grammatikbok inte utgjort forskning i de fallen. Nämnden har dock inte tagit ställning till hur utbildningsmaterial ska betraktas rent principiellt i de fallen eftersom saken beror på omständigheterna. Det är vanskligt om för stor betydelse fästs vid hur något benämns, snarare än vad det faktiskt är, innehåller eller dess status i ett givet forskningsfält.

Sammanfattningsvis innebär misstankegraden "kan misstänkas" en mycket låg misstankegrad. Om en osäkerhet finns betyder det sannolikt att ett överlämnande ska ske så som regelverket ser ut i dag.

Samtliga forskningshuvudmän har en skyldighet att överlämna misstankar

Är den misstänkta forskningen utförd av flera forskningshuvudmän har samtliga en skyldighet att överlämna misstankarna till nämnden enligt lagen. Det kan dock göras på olika sätt och alla inblandade vinner på att det sker smidigt och effektivt och gärna föregås av en dialog med nämndens kansli. Det finns till exempel inget mervärde för nämnden att få samma handlingar från flera forskningshuvudmän.

När det gäller återrapporteringen av åtgärder till Npof enligt 14 § är det rimligt att varje forskningshuvudman alltid rapporterar var för sig. Beslutet om åtgärder kopplas såväl till den enskilde individen som till behov i forskningsmiljön och det är därför att förvänta att åtgärderna som beslutas behöver anpassas och kommer att skilja sig åt mellan forskningshuvudmännen.

Mer hjälp och vår blankett för överlämnande finns på webbplatsen

På npof.se/anmala-oredlighet finns mer att läsa om överlämnanden och en blankett som används i syfte att underlätta och effektivisera hanteringen och minska antalet följdfrågor.

I de fall någon forskningshuvudman är osäker kring om ett överlämnande bör ske eller inte uppmuntrar vi till en dialog med nämndens kansli.

Npof ska underrätta berörda forskningshuvudmän om ett ärende kan gälla andra avvikelser

Några lärosäten lyfter i enkätsvaren att det kan vara otydligt i nämndens beslut om misstankar om andra avvikelser överlämnas till lärosätet eller inte.

Enligt 11 § ska nämnden, i de fall nämnden bedömer att ett ärende inte rör oredlighet i forskning men kan gälla andra avvikelser från god forskningssed, underrätta den berörda forskningshuvudmannen och samtidigt lämna över handlingarna i ärendet dit. Mot bakgrund av att nämnden inte ska pröva andra avvikelser än fabricering, förfalskning och plagiering fördjupar sig inte nämnden i andra typer av avvikelser i ärendena. Det är endast om det i den specifika bedömningen av oredlighet framkommer misstankar om att det kan finnas andra avvikelser som nämnden överlämnar information om det. Det sker vanligtvis i beslutet men kan även överlämnas genom en separat skrivelse.

Nämnden tar till sig av återkopplingen och ska beakta den i det fortsatta beslutsarbetet. Det ska samtidigt sägas att det är fråga om en avvägning. Det har funnits synpunkter både på situationen när nämnden anses vara för tydlig i sitt överlämnande kring vad avvikelsen gäller och situationen att det varit för diffust. Nackdelen om nämnden är för specifik anses vara att forskningshuvudmannen dels anser sig "bunden" att då pröva om det är en avvikelse, dels att det uppfattas som att nämnden tagit ställning till att det är en avvikelse. Eftersom nämnden inte prövar andra avvikelser utreder nämnden inte och tar följaktligen inte ställning till om det är en avvikelse, utan överlämnar bara "att det kan vara det". Det är inte heller säkert att nämnden i sin utredning ser allt som kan vara andra avvikelser. Som nämnden ser det finns inte någon skyldighet för forskningshuvudmannen i förhållande till just nämnden att utreda varken det som överlämnats eller det som inte överlämnats. Däremot finns skyldigheten för de forskningshuvudmän som är lärosäten att utreda avvikelser från god forskningssed enligt 1 kap. 17 § enligt högskoleförordningen, oavsett om misstankarna kommer genom ett överlämnande från Npof eller inte.

Synpunkten att för diffusa överlämnanden inte är önskvärt bör återkopplas till samma bestämmelse i högskoleförordningen. Det är lärosätet som har ansvar att utreda andra avvikelser oavsett vad nämnden upptäckt och överlämnat.

Det har i dialoger framförts en fråga om det kan ske en krock mellan misstankar om oredlighet och misstankar om andra avvikelser om de rör samma "föremål". Inom juridiken finns principer mot att samma sak prövas flera gånger. Ett exempel är om forskningshuvudmannen får utreda bristfällig hantering av data (exempelvis att data inte finns kvar, att data inte arkiverats) om nämnden bedömt förfalskning kopplat till samma data. Eftersom det är olika bedömningar det handlar om som regleras i olika författningar ser inte nämnden att det finns hinder för detta. Det är dock främst en fråga för forskningshuvudmännen själva att avgöra inom ramen för sin tolkning.

Det kan vara oklart var forskningen utförts och vilka som därmed ska prövas

En komplexitet nämnden vill lyfta rör forskningshuvudmannskapet och lagens tillämpningsområde.

För att avgöra vilka forskare som ska omfattas av nämndens prövning krävs klarhet i fråga om forskningen "utförts av" en forskningshuvudman som anges i 3 §, lagens tillämpningsområde. Mot bakgrund av att forskarsamhället är rörligt och många forskare flyttar mellan olika arbetsgivare, har många olika uppdrag, samarbeten osv. är det inte alltid tydligt vilken forskningshuvudman forskningen utförts av sett till varje individ. Den tillhörig-

het som anges på en vetenskaplig artikel stämmer inte alltid med de faktiska förhållandena och många gånger saknas exempelvis affilieringsavtal eller annan formell anknytning till lärosäte. Nämnden har till exempel hanterat ett antal ärenden där forskningshuvudmannen anger att tillhörigheten i artikeln är felaktig och att forskningen inte utförts av dem, men forskarna anser att tillhörigheten är korrekt.

Av rättssäkerhetsskäl är det angeläget att veta vilken forskning och vilka forskare som omfattas av lagens tillämpningsområde eftersom det avgör om de omfattas av nämndens prövning eller inte. Det visar sig svårt många gånger att hitta den informationen för många forskningshuvudmän och i flera fall har det saknats dokumentation, exempelvis anställningsbevis, anställningsavtal, affilieringsavtal eller dylikt som i formell mening tydliggör frågan. En relativt stor del av tidsåtgången vid kansliet går åt till att hitta personer och klargöra vem som var forskningshuvudman för den forskning misstankar omfattar. Handläggningstiderna påverkar alla inblandade. Det är en omfattande fråga, men om det går att göra något för att klargöra den här typen av förhållanden är det värdefullt. En tydlighet kring forskningshuvudmannskapet behövs även i andra avseenden. Exempelvis ska det anges vid ansökan om etisk prövning enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Vissa lärosäten beskriver i enkäten att de sett över sina affilieringsavtal för att förtydliga villkoren. Arbetsmiljölagstiftningen innebär också att det behöver vara tydligt vilka personer verksamheten ansvarar för, i värsta fall i händelse av en olycka. Rimligtvis finns även ett ekonomiskt intresse att arkivera forskningsmaterial verksamheten investerat medel i. Tydligheten har därmed flera fördelar.

3§

Denna lag tillämpas på forskning som utförs av

1. universitet och högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1992:1434),
2. andra statliga myndigheter,
3. staten i form av aktiebolag, om bolagets verksamhet är reglerad i lag eller någon annan författning eller om staten som ägare eller genom tillskott av statliga anslagsmedel eller genom avtal eller på något annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten,
4. staten i form av stiftelse, om stiftelsens verksamhet är reglerad i lag eller någon annan författning eller om stiftelsen är bildad av eller tillsammans med staten eller förvaltas av en statlig myndighet,
5. kommuner och regioner,
6. aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner eller regioner utövar ett rättsligt bestämmande inflytande, och
7. enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från lagens tillämpningsområde för forskningshuvudmän som bedriver forskning inom det försvars- och säkerhetspolitiska området. Regeringen får också besluta om sådana undantag i enskilda fall.

Inom det försvars- och säkerhetspolitiska området har regeringen beslutat förordning (2019:1176) om undantag från prövning av oredlighet i forskning inom det försvars- och säkerhetspolitiska området.

Synpunkter på nämndens beslut rör främst återrapporteringar

Åtta forskningshuvudmän har i årets enkät lämnat synpunkter på Npof:s beslut vilket uppskattas. Bland annat tycker flera att det i Npof:s beslut tydligt ska framgå om de har en återrapporteringsskyldigt enligt 13 § eller inte. Det kan förstås att det underlättar för forskningshuvudmannen, men det är inte Npof som avgör om forskningshuvudmannen är återrapporteringsskyldig i ett ärende. Skyldigheten följer av 13 § lagen och gäller oavsett om Npof angivit det i beslutet eller på annat sätt. Enligt bestämmelsen ska återrapportering av vilka åtgärder forskningshuvudmannen vidtagit eller avser vidta med anledning av nämndens beslut ske inom sex månader efter att beslutet vunnit laga kraft. Det gäller vid fällande beslut eller i de fall det framgår att en allvarlig avvikelse från god forskningssed förekommit. Att Npof nämner återrapporteringsskyldigheten vid expedieringen av ett beslut är närmast att se som ett sätt att bistå, men innebär inte att Npof tar över bedömningen eller ansvaret för att skyldigheten fullgörs.

När det gäller återrapporteringarnas innehåll anges i bestämmelsen att de ska innehålla vilka åtgärder forskningshuvudmannen vidtagit eller avser vidta med anledning av nämndens beslut. I förarbetena¹⁸ ges bakgrunden till att skyldigheten infördes. Skälet var att nämnden inte fick till uppgift att besluta om påföljder för forskarna. Samtidigt önskade regeringen att nämndens prövning och beslut skulle bidra till likformighet i konsekvenser för forskarna. För att på sikt uppnå det infördes skyldigheten och samtidigt fick nämnden i uppdrag att ta fram den här rapporten med en sammanställning av den information om vidtagna åtgärder som lämnats av forskningshuvudmännen. Avsikten var att ge en samlad bild av vidtagna åtgärder för att bidra till att en likformighet i konsekvenserna skulle växa fram, dels tjäna som information för kunskapsuppbyggnad i dessa frågor hos forskningshuvudmännen och som underlag i uppföljningen av reformen.

Det har inte utfärdats något bemyndigande till nämnden att meddela föreskrifter till bestämmelsen och det kan konstateras att de återrapporteringar som kommer in är relativt kortfattade. Det är därför svårt att dra slutsatser från dem utan ett fördjupat sammanhang. För att uppnå det som var avsikten med återrapporteringarna menar nämnden att det behövs en ny form för dem som behöver undersökas vidare av nämnden i dialog med forskningshuvudmän och uppdragsgivaren.

Översättning efterfrågas

Det framförs önskemål om att nämnden översätter beslut till engelska från flera forskningshuvudmäns sida.

Nämnden förstår att det finns ett sådant önskemål och behov. Som utgångspunkt gäller att svenska är det språk vi som myndighet ska använda enligt 10 § språklagen även om forskarsamhället ofta använder engelska. Enligt 13 § förvaltningslagen ska nämnden använda tolk och se till att översätta handlingar om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska. Nämnden översätter handlingar utifrån den bestämmelsen men har inte resurser att avsätta för att översätta mer än det som krävs för till exempel informations- eller kunskapsspridningens skull. Flera forskningshuvudmän har avtalade eller anställda översättare och översätter besluten själva. Det adresseras att det finns en risk för att diskrepanser uppstår och att en sådan översättning inte är den officiella. Även om ett beslut översätts av Npof är det svenska beslutet dock den officiella versionen av beslutet.

Om det anses angeläget och resurser ges ser Npof positivt på att över-sätta beslut i högre grad. Eftersom många utländska organisationer följer utvecklingen av den svenska ordningen kring oredlighet sedan 2020 finns ett intresse av översättningar även ur ett internationellt perspektiv.

Flera överklaganden har nu prövats i domstol

Nämndens beslut överklagas till Förvaltningsrätten i Uppsala därefter till Kammarrätten i Stockholm och slutligen till Högsta förvaltningsdomstolen. Under 2023 – 2024 har det kommit ett antal avgöranden från domstolen som bidrar till tolkningen av lagen. 18 överklaganden från anmälare har avvissats eftersom anmälare inte anses kunna överklaga nämndens beslut. Fem överklaganden har fram till 2023 tagits upp till prövning och ytterligare sex under 2024. Förvaltningsrätten har meddelat dom med samma utgång som i nämndens beslut i dessa mål med tre undantag. Undantagen gäller enskilda forskare i de målen som friats för att de inte ansetts ha agerat med uppsåt eller grov oaktsamhet. Se mer om detta i kapitlet Statistik och erfarenheter från nämndens prövningar.

Kansliet informerar de berörda forskningshuvudmännen när nämndens beslut överklagas. Ambitionen är även att vidarebefordra domstolens avgörande när vi får det, men med de begränsade resurser vi har kan vi inte ta på oss ett ansvar för förmedlingen av avgöranden. Om förvaltningsrättens avgörande överklagas av forskarna får inte nämnden kännedom om det förrän när frågan om prövningstillstånd meddelas eller vi ombeds yttra oss. Även i det skedet försöker vi kontakta berörda forskningshuvudmän men kan inte ta över ett sådant ansvar utan hänvisar till respektive domstol.

Färre frågor lyfts om tolkningen av lagen

Enkäterna som ligger till grund för rapporten innehåller frågor kring om det finns tolkningsfrågor kopplat till lagen. Det är få tolkningsfrågor som tas upp. Bara fyra forskningshuvudmän bland alla de som svarat lyfter en fråga.

Bakgrunden till att enkäterna tar upp ämnet är dels att nämnden anser att det är värdefullt att fånga upp detta i de delar som rör nämndens ansvarsområden, dels att nämnden uppfattat att uppdragsgivaren, Utbildningsdepartementet, vill följa utvecklingen sedan lagens tillkomst. Att nämnden ställer dessa frågor kan kanske förstås som att nämnden ska komma med svar på tolkningsfrågorna, men eftersom nämnden inte har ett bemyndigande att göra det är det inte avsikten. Lagen pekar ut olika ansvar varav vissa ligger på nämnden, andra på forskningshuvudmännen. I de delar forskningshuvudmännen har ett ansvar, till exempel en skyldighet, kan inte nämnden uttala sig om hur lagen ska tolkas och hur det ska göras. I den typen av frågor ser nämnden sig främst som en förmedlare av de frågor som framkommit.

En tolkningsfråga som lyfts rör vilka bedömningar som görs av Npof respektive lärosätet i skuldfrågan. En annan fråga rör när konstnärlig forskning ska överlämnas och inte. Dessa frågor utvecklas inte här utan i dialog med de berörda forskningshuvudmännen.

Viktigt med erratum

En forskningshuvudman tar upp att det är olyckligt att erratum inte beaktas i högre grad av nämnden eftersom det anses vara god forskningssed att göra erratum.

Nämnden delar givetvis uppfattningen att forskare ska göra rättelser om fel uppstått och att det är enligt god forskningssed. Att så sker är centralt för forskningens trovärdighet och den fortsatta kunskapsutvecklingen. Hur detta beaktas i bedömningen av oredlighet är en annan fråga som inte belysts i

förarbetena men trots det måste hanteras inom rättstillämpningen, vilket bör kommenteras.

Det förekommer ofta att anmälda anför att de gjort en rättelse och att de därför inte förstår varför de fortfarande är misstänkta för oredlighet. De menar att saken därmed har ställts till rätta och det kan framstå som att bilden är att felet därmed aldrig har funnits.

Errata som läggs till en avhandling i samband med att avhandlingen presenteras har nämnden tagit hänsyn till. Nämnden har då betraktat erratat som en komplettering av avhandlingstexten.

När det gäller vetenskapliga artiklar har nämnden gjort skillnad på om forskarna rättat eller dragit tillbaka artikeln på eget initiativ innan publicering. Att rättelser görs i publicerade artiklar efter att fel uppmärksammats av andra har inte vägts in som en förmildrande omständighet. Det har att göra med hur skuldfrågan bedöms, det vill säga om fabriceringen, förfalskningen eller plagieringen skedde till följd av uppsåt eller av grov oaktsamhet. Den bedömningen görs utifrån den anklagade forskarens inställning och handlande vid tidpunkten då oredligheten ägde rum. Relativt ofta har errata publicerats lång tid efter att artikeln publicerats i de ärenden som prövas, ofta flera år efteråt. Att forskare i efterhand fört in errata kan däremot ha betydelse för eventuella konsekvenser för individen som forskningshuvudmannen ska besluta om till följd av nämndens beslut.

Om errata i stället skulle innebära att ansvar inte kan utkrävas skulle, som en ytterlighet, alla som anmäls kunna föra in errata och lagen skulle i princip sakna betydelse. Den andra ytterligheten är att om någon för in errata utsätter hen sig själv för risk att bli anmäld. Detta är en komplex fråga, men inte något nämnden kan förfoga över.

När informera intressenter

I ett enkätsvar uppmärksammas en tolkningsfråga rörande 14 § i relation till beslut som ännu inte vunnit laga kraft. Bestämmelsen anger att forskningshuvudmannen ska informera berörda forskningsfinansiärer, myndigheter, vetenskapliga tidskrifter och andra berörda om beslutet snarast efter att beslutet har fattats. Det gäller vid fällande beslut men även vid friande beslut om en allvarlig avvikelse från god forskningssed konstaterats. I bestämmelsen anges även att forskningshuvudmannen ska upplysa om att beslutet kan komma att överklagas.

Tolkningsfrågan som lyfts rör hur brett begreppet "berörda intressenter" ska tolkas, samt om det är lämpligt att sprida information om ett beslut innan det vunnit laga kraft.

Av förarbetena framgår inte närmare vad som avsetts med berörda intressenter utan frågan får avgöras av forskningshuvudmannen liksom frågan hur informationen utformas för att lämpa sig i sammanhanget. Det kan nämnas att det i bland även kan behövas åtgärder redan innan beslut har fattats av nämnden.

Avslutningsvis kan summeras att nämnden uppfattar att arbetet för att värna god forskningssed anses viktigt bland forskningshuvudmännen och att mycket utvecklingsarbete pågår. Vi ser fram emot en fortsatt dialog och samverkan.

Den första januari 2020 trädde lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning i kraft. Då bildades även Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (Npof) med uppgiften att utreda oredlighet i forskning. Npof har fått i uppdrag av regeringen att varje år ta fram en rapport med en sammanställning av de beslut nämnden fattat under föregående år samt de återrapporteringar som skett till Npof från forskningshuvudmännen och lärosätena. Syftet med rapporten är att bidra till kunskapsspridning, omvärldsorientering och enhetlighet.